

Heikki Kantonen

ELÄMÄÄ RISKIOLOSUHTEISSA

kokemuksia riskitekijöistä ja syrjäytymiseltä
suojaavista tekijöistä

Opinnäytetyö
Järjestö- ja nuorisotyön koulutus (YAMK)

toukokuu 2018

Ammattikorkeakoulu

Tekijä	Tutkinto	Aika
Heikki Kantonen	Yhteisöpedagogi (YAMK)	Toukokuu 2018
Opinnäytetyön nimi Elämää riskiolosuhteissa Kokemuksia riskitekijöistä ja syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä		94 sivua + lähteet 2 liitesivua
Toimeksiantaja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu / Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia		
Ohjaaja Katja Komonen		
Tiivistelmä Syrjäytyminen on keskeinen ilmiö nuorisotyössä ja -politiikassa. Sitä määritellään Suomessa 2010 -luvulla useimmiten työllisyyden kautta, mutta itse ilmiö on paljon sitä laajempi. Suuri osa nuorten itse kokemista haasteista on muille näkymätöntä. Tämä opinnäytetyö käsittelee syrjäytymisen riskitekijöitä sekä syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä, keskittyen erityisesti suojaaviin tekijöihin. Tutkimusjoukko koostuu 24-39-vuotiaista aikuisista, jotka ovat peruskouluikäisinä eläneet riskitekijöitä sisältävää nuoruutta, mutta jotka eivät ole kokeneet itseään syrjäytyneiksi. Kohdejoukon erityisenä valintakriteerinä pidettiin lapsuudenkotiin liittyviä ongelmia, kuten vanhempien päihteiden käyttö, runsas riiteleminen, sekä mielenterveysongelmat. Opinnäytetyö on tehty havainnollistamaan ja kuvaamaan tarkasti pala ilmiötä kohdejoukon kokemusten osalta. Tutkimuksen pääkysymys; Millaiset syrjäytymiseen liittyvät olosuhdetekijät ovat vaikuttaneet peruskouluikäisiin nuoriin?, jakautuu kahteen alakysymykseen; a) millaisia syrjäytymisen riskitekijät ovat nuorille olleet?, sekä b) Millaisia suojaavia tekijöitä nuorten elämässä on ollut? Kyseessä on narratiivisen kokemuksen tutkimuksen metodeilla toteutettu laadullinen tutkimus, jossa huomioidaan holistinen ihmiskäsitys. Lopussa esitellään toimenpiteitä, joilla voidaan vahvistaa syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden toteutumista nuorisotyössä. Näkökulma on syrjäytymistä ennalta ehkäisevä. Syrjäytymiseltä suojaavissa tekijöissä korostuvat nuorten kokemat terveet ihmissuhteet, oma myönteinen elämään suhtautuminen ja ahkeruus, sekä kokemus omien vanhempien yrityksestä olla hyviä vanhempia. Varsinaisten tutkimuskysymysten lisäksi opinnäytteessä päädytään ajatukseen, että ihmisen kannattaa tahtoa panostaa aikaa ja vaivaa päästäkseen turvalliseen aikuiseseen seuraan, sekä kohti itselleen asettamia päämääriä.		
Asiasanat syrjäytyminen, riskitekijät, auttaminen, kokemukset, narratiivinen tutkimus, holistisuus, ihmiskäsitys, ennaltaehkäisy, nuorisotyö, kasvatusta		

Author	Degree	Time
Heikki Kantonen	Master of Humanities	May 2018
Thesis Title		94 pages
LIFE IN RISK SITUATIONS Experiences of risk factors and social exclusion protecting factors		2 pages of appendices
Commissioned by		
South-Eastern Finland University of Applied Sciences / Youth Research and Development Centre Juvenia		
Supervisor		
Katja Komonen		
Abstract		
Social exclusion is a central phenomenon in youth work and youth policy. It was defined the 2010's in Finland mostly through unemployment, but the phenomenon itself is much wider. Many challenges faced by young people are invisible to others. This thesis dealt with the risk factors of the social exclusion and the factors protecting exclusion. The research group consisted of 24-39 year old adults who had had a challenging youth during their comprehensive school period, but who had not experienced themselves being socially excluded. The research group was especially selected based on the risk factors concerning their childhood homes, such as parents alcohol problems, quarrelling, and mental health problems. The purpose of this study was to demonstrate a piece of phenomenon with the experiences of the target group members. The main issue of the study was; What are the factors influencing the social exclusion of young people during comprehensive school? These were two additional issues; a) What kind of social exclusion risk factors have they had?, and b) What kind of protective factors has there been? This is qualitative research made by using the narrative experience research method with strong influence by the holistic human concept theory. In the conclusion are presented some practices which may strengthen to protective social exclusion factors. Point of view is on preventive youth work. The protective social exclusion factors include balanced adult relations, a positive personal life attitude, diligence, and experience about ones own parents trying their best as good parents. In addition to the actual research issues, this thesis concludes with some thoughts about how young people should put an effort to spend time with balanced adults, and to reach personally valuable goals.		
Keywords		
social exclusion, risk factors, protective factors, narrative research, holistic human concept, preventive child protection, youth education		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	SYRJÄYTYMINEN ILMIÖNÄ	9
2.1	Syrjäytyminen yhteiskunnallisessa keskustelussa	9
2.2	Syrjäytymisen riskitekijät	12
2.3	Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät	14
2.4	Holistinen ihmiskäsitys suhteessa syrjäytymiseen	16
2.4.1	Ihmiskäsitys Lauri Rauhalan mukaan	16
2.4.2	Elämäntaidollis-eettinen kasvatusteoria	18
2.5	Omat näkökulmavalinnat	19
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS	20
3.1	Tutkimuksen kohde ja kohdejoukko	20
3.2	Tutkimuskysymykset	21
3.3	Kvalitatiivinen tutkimusote	22
3.4	Narratiivinen haastattelu	23
4	TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUS	26
4.1	Aineiston keräämisen eteneminen	26
4.2	Teoriaohjaava sisällön analyysi	29
4.3	Haastatteluihin osallistuneiden profiilit	34
4.3.1	M1 profiili	35
4.3.2	M2 profiili	36
4.3.3	N1 profiili	37
4.3.4	N2 profiili	38
4.3.5	N3 profiili	39
4.3.6	N4 profiili	40
4.4	Havaintojen peilaaminen holistisen ihmiskäsityksen kautta	41
5	SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	42
5.1	Yksilötason riskitekijät	42

5.1.1	Itsensä syyttäminen ja kokemus huonoudesta.....	42
5.1.2	Omaehtainen kiusaajan ja väärin tekijän rooli	43
5.2	Läheisten tason riskitekijät.....	45
5.2.1	Epävakaat ja yllätykselliset kotiolot	45
5.2.2	Huonot taloudelliset puitteet.....	47
5.2.3	Vanhemmat poissaolevia arjen askareissa	48
5.2.4	Lasten vastuu arjen pyörittämisestä.....	49
5.2.5	Väkivallan uhka ja käyttäminen kotona	50
5.2.6	Päihteiden käyttö ja päihdemyönteinen ilmapiiri.....	52
5.3	Yhteisöjen tason riskitekijät	53
5.3.1	Runsas muuttaminen	53
5.3.2	Kiusatuksi joutuminen	55
5.3.3	Realistiset väylät valita rikollinen tie	56
5.4	Yhteiskunnan tason riskitekijät	57
6	SYRJÄYTYMISELTÄ SUOJAAVAT TEKIJÄT	58
6.1	Yksilön tason suojaavat tekijät.....	58
6.1.2	Myönteisyys ja ulospäin suuntautuvuus	58
6.1.3	Älykkyys ja itsenäinen ajattelu.....	59
6.1.4	Terve itsetunto	61
6.1.5	Työn tekeminen ja vaivan näkeminen	61
6.1.6	Kokemus hyväksynnästä	62
6.2	Läheisten tason suojaavat tekijät.....	63
6.2.2	Riittävä hyvinvointi kotona.....	63
6.2.3	Sukulaiset ja läheiset tukiverkostot	65
6.2.4	Sisarusten olemassa oleminen	67
6.3	Yhteisöjen tason suojaavat tekijät.....	68
6.3.2	Oman ikäinen luotettava sosiaalinen seura.....	68
6.3.3	Mahdollisuus tavalliseen kohteluun kodin ulkopuolella	70

6.3.4	Tärkeät harrastukset	71
6.3.5	Koulun merkitys ja siellä viihtyminen	73
6.3.6	Tiedostettu kaveripiirin muutos.....	74
6.4	Yhteiskunnan tason suojaavat tekijät.....	75
7	TULOSTEN TARKASTELU IHMISKÄSITYKSEN TEORIAN KAUTTA.....	76
7.1	Holistinen ihmiskäsitys.....	76
7.1.1	Syrjäytymisen riskitekijät	78
7.1.2	Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät	79
7.2	Tahdon voima ja jäävuorimallin kerrokset.....	81
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	83
8.1	Syrjäytymisen riskitekijät.....	83
8.2	Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät.....	84
8.3	Pohdinta	85
8.4	Situaation ja tajunnallisuuden kautta vaikuttaminen	87
8.5	Tutkimuksen luotettavuus	88
8.6	Jatkotutkimus- ja kehittämisehdotukset	90
8.7	Tahdon voima	92
	LÄHTEET.....	95

LIITTEET

Liite 1. Haastateltavien etsiminen ja valitseminen

Liite 2. Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Yhteiskunnassa on suuri huoli nuorten syrjäytymisestä, erityisesti suhteessa työelämään. Valtakunnalliset nuoriin kohdistuvat toimintalinjat ja -ohjelmat ovat jo vuosien ajan sisältäneet toimenpiteitä nuorten työllistymisen ja työelämätaitojen lisäämiseen. Voimassa oleva valtakunnallinen nuorisotyön ja politiikan ohjelma (Valtakunnallinen nuorisotyön... 2017, 8) sisältää samat tavoitteet.

Yleisesti ajatellen nuoret arvostavat työtä ja koulutusta. Vuoden 2016 nuorisobarometrin mukaan nuoret elävät paljon mieluummin työllä kuin tukien varassa, ja lisäksi valtaosa on valmis myös muuttamaan työn perässä (Myllyniemi 2017, 57). Yhdeksän nuorta kymmenestä arvioi koulutuksen parantavan oleellisesti työnsaantimahdollisuuksia (Myllyniemi 2017, 58). Lisäksi erityisesti tyttöjen todetaan pitävän korkean koulutustason saavuttamista tärkeänä (Myllyniemi 2017, 28). Vuoden 2017 nuorisobarometrissa otetaan kantaa vanhempien koulutustason vaikutuksiin, ja todetaan nuorten olevan tyytyväisempiä elämäänsä, mikäli omat vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja (Pulkinen ym. 2018, 128). Kun siirretään katse valtakunnalliselta tasolta paikalliselle tasolle, myös Itä-Suomen nuorisopuntarin mukaan koulutuksen ja työn merkitystä pidetään korkeana, 90-95 % haastatelluista nuorista pitävät asiaa tärkeänä (Penttinen 2013, 52).

Nuoren kokema oma elämänpiiri on kuitenkin laajempi kuin pelkkä työ (Myllyniemi 2015, 49). Se pitää sisällään monia asiakokonaisuuksia, joista nuori voi kokea syrjäytyvänsä tai jo olevan syrjässä. Vaikka työ ja opiskelu koetaan yhtenä tärkeimmistä yksittäisistä elämän osa-alueista, ne eivät aina ole nuorilla itsellään ajatusten keskiössä (Myllyniemi 2016, 6). Voimakkaimmin kaikista elämänalueista yleiseen elämäntyytyväisyyteen ovat yhteydessä tyytyväisyys ihmissuhteisiin ja terveyteen. Myös muissa maissa tehdyissä tutkimuksissa todetaan, että kaverit ja ihmissuhteet ovat tärkeimpiä juuri nuorille (Myllyniemi 2018, 100). Syrjäytyminen sosiaalisista suhteista voi olla nuorelle raskaampi kokemus kuin syrjäytyminen työelämästä.

Syrjäytymiskeskustelu on leimannut voimakkaasti nuorisotyötä 2000-luvulla. Aiheeseen liittyen on tehty lukuisia tutkimuksia ja selvityksiä (ks. Aaltonen ym.

2015; Lämsä 2009; Penttinen & Ronkainen 2013; Rantala 2006; Vähä-Vahe 2014). Vähemmän tutkittu aihe ovat ihmistä nuorella iällä syrjäytymiseltä suo-
janneet tekijät.

Nuorten työttömien, 15-24-vuotiaiden määrä on viimeisen vuoden aikana hie-
man laskenut, ja se oli 21,1% työvoimasta helmikuussa 2018 (Työttömyysas-
teet sukupuolen ja iän mukaan ..., 2018). Myös nuorten pitkäaikaistyöttömien
määrä on laskussa, mutta alle 30-vuotiaita yli 12 kk työttömänä olleita on edel-
leen noin 7500 henkilöä (Lindström 2018). Koko väestön työttömyysprosentti
on 8,1% työikäisistä (Työttömyysasteet sukupuolen ja iän mukaan 2017/02 -
2018/02, 2018). Näin ollen nuorten osalta työttömyystilanne on kokonaistyöt-
tömyyttä huonompi.

Ennalta ehkäisevän työn merkityksestä puhutaan paljon nuorisotyössä, sekä
uskotaan työllistymisen lisääntymisen korjaavan syrjäytymisen kierteen ja on-
gelman. Työllisyydenhoito ja etsivä nuorisotyö tarjoavat apua usein korjaavan
työn tarpeessa oleville nuorille, niille jotka ovat jo pudonneet tai putoamassa
pois työstä ja opiskelusta. Ennakoiva syrjäytymisen ehkäisy työ tehdään jo
varhaisemmassa vaiheessa. Ennalta ehkäisevä nuorisotyö on tärkeä osa val-
takunnallista nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaa (Valtakunnallinen nuorisotyön
ja -politiikan ohjelma 2017, 8). Kuitenkin 2010-luvulla on erityisesti korjaavaan
työhön kuuluvien nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön roolia ko-
rostettu, viimeisimpänä uudistuksena kohdentamalla uusia resursseja nuorten
sosiaalisen vahvistamisen teemoihin liittyviin osaamiskeskuksiin (Valtakunnal-
linen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2017, 24).

Tämän opinnäytteen on tarkoitus selvittää syrjäytymisen riskitekijöitä sekä syr-
jäytymiseltä suojanneita tekijöitä sellaisilla ihmisillä, jotka ovat peruskouluikäi-
senä kasvaneet haasteellisissa olosuhteissa. Kyseessä on kokemuksien tutki-
minen, jossa hyödynnetään narratiivista työtettä ja menetelmää. Tutkimusai-
neisto koostuu kuudesta narratiivisesta haastattelusta. Aineiston analyysissä
nojataan holistiseen ihmiskäsitykseen, sekä tarkastellaan ilmiötä neljän eri
syrjäytymiseen vaikuttavan yläluokan kautta.

Tutkimus tuottaa sellaista pohdintaa ja ehdotuksia joiden avulla voidaan kehittää sekä perustella erityisesti nuoriin kohdistuvia ennalta ehkäiseviä työskentelymuotoja. Lisäksi esittelen yhden kiinnostavan jatkotutkimuksen aiheen, sekä vastaan kysymykseen siitä mitä nuoren kannattaa tahtoa.

Vaikka työllisyydenhoitoa pidetään yhteiskunnallisesti yhtenä merkittävimmistä syrjäytymistä ehkäisevistä tekijöistä, en halua tässä tutkimuksessa keskittyä sen vaikutusten arviointiin. Työllisyydenhoito ei ole ollut tämän tutkimuksen kohderyhmän jäsenille mikään merkittävä avun tuoja.

2 SYRJÄYTYMINEN ILMIONÄ

2.1 Syrjäytyminen yhteiskunnallisessa keskustelussa

Syrjäytymisestä on puhuttu hieman eri tavoin eri aikakausilla. Syrjäytyminen tapahtuu aina suhteessa johonkin, kuten ystävyssuhteisiin, koulutukseen, perheeseen, työelämään tai harrastuksiin. Syrjäytyminen supistaa yksilön toimintamahdollisuuksia, ja siinä on kysymys useiden eri sosiaalisten ongelmien kasautumisesta samoille ihmisille. Syrjäytymisen käsite tuli Suomessa julkisuuteen Ruotsista 1970-luvun lopulla (Rönkä 1992, 1). Teoksessa nuoret luukulla kuvataan 1980-luvun syrjäytymisen käsitettä kytkeytyen huono-osaisuuden ja köyhyyden tutkimuksen traditioihin ja 1990-luvulla laman seurauksiin, jolloin huoli kiinnittyi aiempaa selvemmin koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleviin nuoriin (Aaltonen ym. 2015, 9).

Ajankohtainen 2010-luvun määritelmä on pitää ihmistä syrjäytyneenä, jos hän ei ole mukana työelämässä eikä koulutuksessa. Tähän liittyen voi puhua myös yleisesti siitä, että toimeentulo on riippuvainen yhteiskunnan tukitoimista.

Nuorten 15–24-vuotiaiden työttömyysaste, eli työttömien osuus työvoimasta, oli helmikuussa 21,1 prosenttia (Työttömyysasteet sukupuolen ja iän mukaan 2017/02 - 2018/02, 2018). Syrjäytymistä on 2010-luvulla alettu jopa pitää syrjäytyneiden nuorten joukon paikallistamisen myötä jo koko väestöä koskettavana riskinä (Aaltonen ym. 2015, 9). Yksinäisyydestä puhutaan syrjäytymisen oleellisena tekijänä, laskien syrjäytymisen tekijöiksi erityisesti sosiaalisten suhteiden haurauden, ohuuden tai olemattomuuden (Saari 2010, 209). Huomion kiinnittäminen ihmissuhteisiin on erittäin perusteltua.

Henkilökohtaisella tasolla ajatellen syrjäytymisen kriteereitä yksinäisyyden lisäksi on kokemus arvottomuudesta. Jos ihmisellä on kuitenkin riittävästi kiinnityspintoja omasta mielestään tärkeisiin ryhmiin tai asioihin, hän ei välttämättä pidä itseään syrjäytyneenä. Nuoret kokevat, että tyytyväisyys ihmissuhteisiin ja terveyteen ovat kaikista elämäntilanteista olleet voimakkaimmin yhteydessä yleiseen elämäntyytyväisyyteen. (Myllyniemi 2018, 99.) Näin ollen voi arvioida, että näillä tekijöillä on myös suurin vaikutus kokemukseen syrjäytymisestä. Syrjäytyneet nuoret eivät ole homogeeninen ryhmä, ja syrjäytymisen kokeminen on usein henkilölle väliaikainen tila (Ikäheimo 2015, 17).

Usein syrjäytymiskeskusteluun liitetään myös köyhyys. Vuoden 2017 nuorisobarometrissa esimerkiksi kuvataan, miten nuoret arvioivat kokevansa yhteensuuluvuutta heikommin, mikäli perheessä on jouduttu tinkimään hankinnoissa (Pulkkinen ym. 2018, 127). Perheen varallisuus liittyy oleellisesti siihen minkälaisissa harrastuksissa lapsi voi käydä, sekä siihen minkälaisia vaatteita tai laitteita hänellä voi olla. Harrastukset ja käytössä olevat laitteet voivat vaikuttaa suuresti ystäväpiiriin muodostumiseen. Useiden lastensuojelun piiriin joutuneen nuoren huoltajien elämään on liittynyt työttömyyttä, joka on vaikuttanut suoraan perheen taloudelliseen tilanteeseen (Lämsä 2009, 219).

Syrjäytymisen monimuotoisuutta sosiaalipolitiikan näkökulmasta käsin kuvaa myös esimerkiksi Sanna Vähä-Vaheen jaottelu erilaisiksi syrjäytymisen ulottuvuuksiksi koulutuksellisen syrjäytymisen, työmarkkinallisen syrjäytymisen, sosiaalisen syrjäytymisen, taloudellisen syrjäytymisen, terveydellisen syrjäytymisen sekä oikeudellisen syrjäytymisen (Vähä-Vahe 2014, 15). Tässä tutkimuksessa kuitenkin keskitytään kohderyhmäläisten itse määrittelemiin kokemuksiin syrjäytymisen riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä, eikä pyritä tarkastelemaan asiaa sosiaalipolitiikan näkökulmasta.

Syrjäytyminen on henkilökohtainen prosessi, johon vaikuttavat monet ihmisen elämään kohdistuvat riskitekijät. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi vanhemmuuden puute, irrallisuus koulukulttuurista, putoaminen koulutuksen ja/tai työmarkkinoiden ulkopuolelle ja elämänhallinnan ongelmat (Aaltonen ym. 2015, 9). Yksittäisen riskitekijän kohdatessa ihminen kykenee usein selviämään hyvin muiden elämän kunnossa olevien osa-alueiden avulla.

Usein syrjäytymiskehitys alkaa jo lapsuudenkodissa ja -ympäristössä, jolloin rakennetaan pohjaa tulevaisuuden menestyksen edellytyksille (ks. Rantala 2006, 22). Lapsuusaikaan liittyvät oppimis- ja keskittymisvaikeudet voivat lisäksi olla syrjäytymiskehityksen alkuna (Väänänen 2013, 48).

Syrjäytymistä voidaan pitää haitallisena ilmiönä muun muassa siksi että siihen ajautuneella ihmisellä elämä alkaa pyöriä syrjäytymisen tuottamien ajatusten ja syrjäytymisen tuottavien tekijöiden muuttamisen ympärillä. Tämä voi viedä kaiken ajan ja energian pois muulta elämän eteenpäin viemiseltä. Lisäksi syrjäytymiskierteessä oleva henkilö voi ajautua mielenterveydellisiin ongelmiin, sekä sortua itselleen epätyypilliseen ja sekä itselle että toisille haitalliseen käyttäytymiseen. Syrjäytyminen voi aiheuttaa terveysongelmia, jotka johtavat korkeampiin kustannuksiin, mutta on todennäköistä, että myös heikko terveydellinen tila, esimerkiksi mielenterveysongelmat, voi johtaa syrjäytymiseen (Ikäheimo 2015, 40). Monitahoinen syrjäytymisen kierre alkaa ruokkia itseään ja aiheuttaa taloudellisia haasteita sekä uusia ongelmia.

Nuoren ihmisen syrjäytyminen on aina ongelma nuoren itsensä, hänen lähipiirinsä sekä ympäröivän yhteiskunnan kannalta. Syrjäytymisen syitä ja sen sosiaalisia vaikutuksia on tutkittu sekä esitetty erilaisia menetelmiä syiden poistamiseen ja haitallisten vaikutusten ehkäisyyn. Jostakin syystä haitallista kehitystä ei vain ole saatu katkaistua. (Leinonen 2012, 3). Syrjäytyminen voi olla nuorelle myös ulkoapäin asetettu ikävä leima, eikä nuori itse koe itseään syrjäytyneeksi (Aaltonen & Berg 2015, 122).

Syrjäytymisen seuraukset nuorelle ovat taloudelliset haasteet, ystäväpiirin pieneminen, elämän henkinen niukkuus ja tulevaisuuden uskon puute. Edellä mainituista syistä nuoret kohtaavat mahdollisesti myös oman perheen perustamisen haasteet (Syrjäytyneet nuoret ... 2018). Yhteiskunnalle syrjäytyneestä nuoresta syntyvä taloudellinen kustannus yhtä osatonta nuorta kohtaan vuodessa noin 10 000 euroa, jos mukaan lasketaan työmarkkinatuki, asumistuki sekä toimeentulotuki (Leinonen 2012, 9). Monen nuoren kohdalla kertyviä kuluja nostavat vielä erityisesti terveydenhoitokulut.

2.2 Syrjäytymisen riskitekijät

Syrjäytymisen riskitekijät voidaan jakaa neljään eri kategoriaan, jolloin helpotetaan ilmiön hahmottamista. Suurin osa liittyy olosuhteisiin joissa ihminen kasvaa, sekä lisäksi henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Tässä tutkimuksessa käytetään jaottelua, jossa eritellään neljä tasoa:

1. yksilön taso
2. läheisten taso
3. yhteisöjen taso
4. yhteiskunnan taso.

Yksilön tasolla syrjäytymisen riskitekijöitä ovat esimerkiksi laiskuus ja välinpitämättömyys, sekä geneettinen perimä ja sen myötä syntyvä eriarvoisuus (Penttinen 2013, 63). Myös erilaiset oppimisvaikeudet voivat johtaa eriarvoistumiseen ja syrjäytymiseen, erityisesti jos niitä ei päästä havaitsemaan ja hoitamaan ajoissa. Kognitiiviset heikkoudet voivat lisätä syrjään ajautumisen riskiä vaikeuttamalla omien kykyjen arviointia, sopivien ammatillisten rakentamista ja asiakkuutta korostavien työvoimapalveluiden itsenäistä käyttämistä (Myllynen 2013, 1). Yhtenä syrjäytymisen riskitekijänä voidaan nähdä myös impulsiivisuus, erityisesti haitallisena reagoitina itseen kohdistuvaan epäoikeudenmukaisuuteen.

Läheisten tasolla syrjäytymisen riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi lapsuudenkodin vanhempien taloudelliset ongelmat, toistuva työttömyys, vakavat riittsuhteet perheissä, vanhempien ero, alkoholiongelmat sekä isän tai äidin mielenterveysongelmat. Nämä mainitaan 2015 vuoden nuorisobarometrissa arjenhallintaan liittyen lapsuudenperheen ongelmia kuvaavina muuttujina. (Kestilä ym. 2015, 124.) Kyseisiä tekijöitä tullaan käyttämään myös tutkimusjoukon valinnan pääasiallisina kriteereinä. Muita esimerkkejä syrjäytymisen riskitekijöistä läheisten tasolla ovat yksinhuoltajuus, jonka katsotaan joskus lastensuojelun näkökulmasta yksittäisenäkin asiana nostavan syrjäytymisriskiä (Lämsä 2009, 116).

Yhteisöjen tasolla syrjäytymistä tukevat erityisesti sellaiset olosuhteet joihin liittyy paljon muuttamista ja sosiaalisten viiteryhmiä vaihtumista. Lapselle kriittisiä tekijöitä voivat olla kouluryhmän muutokset, sekä naapurissa asuvien

kontaktien jatkuva muuttuminen. Kokemus juurettomuudesta voi syntyä nuorelle uudelle paikkakunnalle muutettaessa, vaikka hänellä olisi aikaisemmin ollut kokemusta yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta (Morning-Itkonen ym. 2017). Kouluyhteisössä merkittäviä riskitekijöitä ovat mahdollinen kiusaaminen, sekä omanikäisten kaverien puute. Samat puutteet voivat konkretisoitua myös harrastuksissa.

Yhteiskunnan tasolla syrjäytymisen riskitekijöiksi voidaan laskea esimerkiksi koulutuksen järjestämisen leikkaaminen, joka koskettaa erityisesti syrjäisimpien seutujen asukkaita. Syrjäseutujen kuoleminen nähdään ainakin osassa etelän poliittista kenttää väistämättömänä kehityssuuntana (Hartikainen 2016, 39). Pitkät etäisyyden ja vaikeat kulkuyhteydet kouluun ja palveluihin tuovat arkeen rasitteita, kuten aikaisia heräämisiä, pitkiä koulupäiviä ja väsymystä (Käyhkö 2016, 87). Tällöin yhteiskunta on järjestänyt nuoren arjen puitteet sellaisiksi, että myös aika harrastamiseen ja sosiaaliselle kanssakäymisille on rajattu huolestuttavan vähäiseksi.

Edellä kuvatut ja jäsennellyt syrjäytymisen riskiolosuhteet voidaan tutkimuksien mukaan nähdä johtavan nuoren ihmisen koulutuksen puutteeseen, yksinäisyyteen ja harrastamattomuuteen (Myllyniemi 2015, 52). Olosuhteet voivat myös johtaa ajautumiseen huonoon seuraan, millä on oma vaikutuksensa syrjäytymiseen (Penttinen 2013, 63). Elämisen mallia haetaan niistä ihmisistä jotka kuuluvat elämän arkeen.

Jotta syrjäytyminen yksittäisten ihmisten kohdalla konkretisoituu, on ajateltu, että häneen pitää kohdistua useampia yhdenaikaisia riskitekijöitä (Seppälä, 6). Yksittäistä henkilöä voidaan pitää kasautuvasti huono-osaisena, mikäli hänen elämässään on rasitteena yhtä aikaa vähintään kolme hyvinvoinnin ongelmaa, joissakin tutkimuksissa syrjäytymisen määreeksi on riittänyt vain kaksi ongelmaa (Lämsä 2009, 38).

Syrjäytymiskehityksen tärkeänä elementtinä voidaan nähdä ongelmien kasautumisen ihmisen elämän aikana, ja tähän liittyen Anna Rönkä määrittelee väitöstutkimuksensa *The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands* (1999) mukaisesti kolme kehämäistä väylää kasvettaessa lapsuudesta kohti aikuisuutta.

- a) *Ulkoinen väylä*: huonot ulkoiset olosuhteet tuottavat tapahtumaketjua, joiden edetessä olosuhteet vaikeutuvat tai pysyvät yksilölle epäedullisina, kaapauttaen mahdollisuuksia selviytyä eri elämänalueilla.
- b) *Sisäinen väylä*: psyykkinen haavoittuvuus, joka liittyy siihen mitä yksilö ajattelee itsestään ja mahdollisuuksistaan. Lapsuuden ajan koetut riskitekijät vaikuttavat aikuisuuteen erityisesti sisäistä väylää pitkin, aiheuttaen epäonnistumisen tunnetta.
- c) *Käyttäytymisen haavoittuvuus*: yksilön käyttäytymistyyliin liittyvä väylä, joka esimerkiksi aggressiivisuuden kautta helposti aiheuttaa ongelmia erilaisissa ympäristöissä, ja voivat olla seurausta kasvuoloista.

(Rönkä 1999, 10)

Lapsuusiän riskitekijät tarkoittavat yksinkertaistettuna sitä, että yksilöön tai hänen ympäristöönsä liittyy ominaisuus tai ominaisuuksia, olosuhteita tai tapahtumia, jonka on havaittu tietyssä ryhmässä lisäävän häiriöiden tai ongelmien todennäköisyyttä. Lapsuuden ongelmat voivat siirtyä aikuisiän sosiaalisiksi ongelmiksi, jotka ovat läheisesti suhteessa ihmisen syrjäytymiseen.

2.3 Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

Jokainen syrjäytymisen riskitekijöitä sisältäneissä kasvuoloissa kasvanut lapsi ei ole nuorena tai aikuisena syrjäytynyt. Aina on ollut ja tulee olemaan henkilöitä jotka ovat kyenneet rakentamaan oman elämänsä positiivisella tavalla, riippumatta elinpiirinsä aiheuttamista negatiivisista paineista tai ristiriitaisuuksista. Vaikka useampikin erilainen riskitekijä kohdentuisi ihmiseen nuorella iällä, voi selvitä syrjäytymättä, mikäli vastapainona on myös monipuolinen syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden kokonaisuus.

Syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä ovat sellaiset yksilön, tämän lähisuhteiden, yhteisön tai yhteiskunnan ominaisuudet, joiden on havaittu vaikuttavan tietyn riskitekijän tai tiettyjen riskitekijöiden vaikutuksilta suojaavasti.

Yksilön tasolla suojaavia tekijöitä ovat henkilön persoonallisuuden piirteet, ulkonäkö, hyvä terveydentila ja älykkyys. Lisäksi oleellista on yksilötasolla tahto pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan, sekä tahto panostaa harrastuksiin ja koulun käyntiin, sekä pitää huoli omista sosiaalisista suhteista. Syrjäytymiseltä suojautumisen yksilötason oleellinen tekijä on mielen terveys, johon liittyy kyky sietää pettymyksiä ja vastoinikäymisiä (Erkko & Hannukkala 2015, 12).

Läheisten tason esimerkkejä suojaavista tekijöistä ovat perhekeskeisyys, kahden vanhemman perhe, vähintään keskituloinen tulotaso, rakastava ja kannustava ilmapiiri, avoin keskusteleva ja rajoja asettava kasvatusta, myönteinen palaute. Perheen syrjäytymisen kielteisiltä vaikutuksilta suojaava vaikutus ei perustu vain sen jäsenten antamaan tukeen, vaan myös elämäntavan ja käyttäytymisen kontrollin antamiseen (Raunio 2006, 96). Jokaisen ihmisen yksilölliset tarinat ovat kuitenkin erilaisia, ja kokemukset omista syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä ainutlaatuisia.

Yhteisöjen tason suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi koulussa käyminen, harrastukset sekä kaikki ne ihmiset joihin ihmisellä on hyvä ja luottamuksellinen suhde oman kodin ulkopuolella. Näistä voidaan puhua myös nuoren mielen-terveyttä ulkoisesti suojaavina tekijöinä (Erkko & Hannukkala 2015, 32). Lapsella ja nuorella on tarve ja oikeus kuulua hyväksyttynä jäsenenä erilaisiin ryhmiin, ilman painetta olla muuta kuin oman kehitystasonsa ja persoonansa mukaan kulloinkin on.

Yhteiskunnan tason suojaavat tekijät mielletään usein olevan hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamat tasavertaiset palvelut ja mahdollisuudet kaikille kansalaisille. Näitä ovat lakisääteisen sosiaalityön osalta esimerkiksi kasvatusta ja perheneuvonta, asumistuki, sekä lasten päivähoito (Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteiset palvelut 2005, 7). Lakisääteisten terveysten palveluiden osalta palveluihin kuuluvat esimerkiksi kouluterveydenhuolto ja hammaslääkäripalvelut (Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteiset palvelut 2005, 11).

Yksiselitteisiä ja kaikille päteviä suojaavia mekanismeja ei ole helppoa määrittellä, mutta yksittäisten ihmisten osalta voidaan tehdä tapauskuvauksia. Tässä tutkimuksessa lähdetään etsimään vastauksia siihen mistä tutkimukseen haastatellut henkilöt kokevat saaneensa suojan syrjäytymistä vastaan.

2.4 Holistinen ihmiskäsitys suhteessa syrjäytymiseen

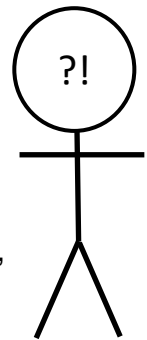
2.4.1 Ihmiskäsitys Lauri Rauhalan mukaan

Syrjäytyminen on syvä inhimillinen tragedia, jota on syytä tarkastella kokonaisvaltaisesti, ihminen kokonaisuudessaan huomioiden. Ihminen on kuitenkin ehkä tutkimuskohteena yksi maailman monimutkaisimmista asioista, jolloin on syytä avata hieman kysymystä, *Mikä ihminen on?* (Rauhala 2005, 17).

Tarkastelen syrjäytymistä Lauri Rauhalan esittämän holistisen ihmiskäsityksen mallin kautta. Ihmisen olemassaolon perusmuodot, koko ajan läsnä olevat kolme olemisen tasoa ovat; a) *kehollinen*, b) *tajunnallinen* ja c) *situationaalinen* taso (Rauhala 2005, 32).

Karkea ihmiskäsityksen tulkinta:

- a) **Tajunnallinen taso** = Psyykkis-henkinen, kehon myötä olemassa oleva taso jota ei voi mitata vaa'alla eikä valokuvata, taso jossa sijaitsevat ihmisen ajattelu, toimintatavat, tunteet, asenteet ja arvot
- b) **Kehollinen taso** = ihmisen orgaaninen muoto
- c) **Situationaalinen taso** = kaikki mihin ihminen on suhteessa, eli kaikki mikä vaikuttaa häneen kehon ulkopuolelta, sekä kaikki se mihin hän itse vaikuttaa

Syrjäytymistutkimuksen kannalta oleellisia tekijöitä ihmiskäsityksessä ovat erityisesti tajunnallinen ja situationaalinen taso. Perustelen näitä erityisesti sillä, miten ihmisen kokemuksellisuus keskittyy tajunnalliseen tasoon, ja olosuhteet joihin hän on tajunnan tasolla suhteessa, liittyvät tilanteeseen.

Tajunnallisuus on ihmisen kokemuksen kokonaisuus, johon sisältyy ihmisen mieli. Mielen avulla ihminen ymmärtää, tuntee, uskoo ja uneksii. Mielen avulla ihminen myös luo merkityssuhteita liittyen ympäröivään maailmaan (Rauhala 2005, 34). Näin ollen ihmisen kokemus syrjäytymisestä tai syrjäytymättömydestään on osa hänen tajunnallista olemisen tasoaan. Juuri nämä merkityssuhteet ovat kiinnostuksen keskiössä tässä tutkimuksessa.

Tajunnallisuuden psyykkis-henkisellä jaottelulla tarkoitetaan sitä, miten osa ihmisen mielen toiminnasta on tiedostettua ja osa tiedostamatonta (Rauhala

2005, 36). Psyykkisellä tajunnallisuudella viitataan tiedostamattomaan, ja henkisesti tiedostettuun. Ihminen voi tuntea ja kokea asioita ilman tietoista ymmärrystä niiden syntytekijöistä, ja esimerkiksi masennus nähdään psyykkisen tason tajunnallisena ilmiönä. Henkisesti tajunnallisuudella ihminen puolestaan kykenee tietoisesti ottamaan kantaa, tekemään ratkaisuita ja kontrolloimaan käyttäytymistään. Henkinen tajunnallisuus on hyvin kiinnostava olemisen alue, sillä juuri sillä ihminen tietävästi kykenee henkilökohtaisiin päätöksiin sillä tavalla, jolla hän suhtautuu elämänsä olosuhteisiin. Tätä kutsutaan merkityssuhteiden antamiseksi.

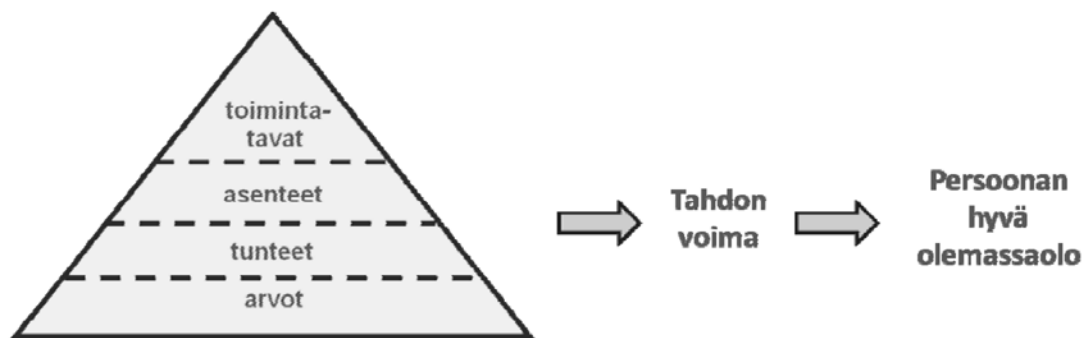
Situationaalisuus olemisen tasona on kaikki se, mihin ihminen on elämänsä aikana suhteessa. Voidaan puhua myös elämän olosuhteista. Osa ihmisen tilanteissa olevista asioista määräytyvät kohtalon omaisesti, ilman yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin. Monia tilanteen komponentteja ihminen kuitenkin voi myös itse valita (Rauhala 2005, 42). Tässä tutkimuksessa käsitellään syrjäytymisen riskitekijöitä, sekä syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä. Nämä sijoittuvat ihmisen tilanteellisen olemisen tasolle. Lapsuuden ajan elämän olosuhteista monet tekijät määräytyvät kohtalon omaisesti, mutta erityisen kiinnostavaa on tietää, kuinka suuri osa riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä on yksilön oman valinnan piirissä olevia asioita.

Situationaaliseen olemiseen kuuluu myös ajallinen ulottuvuus. Ihmisellä voi esimerkiksi olla kokemuksia asioista, jotka ovat tapahtuneet tuhansia vuosia sitten, mikäli sillä on vaikutusta hänen elämäänsä (Rauhala 2005, 45). Myös omat lapsuuden kokemukset voidaan nähdä olevan edelleen osa ihmisen tilanteellista siltä osin, kun ne vaikuttavat ihmisen olemiseen. Käytännössä tutkimuksen aikana käsitellyt kokemukset lapsuudesta ovat esillä sellaisina muistoina, joilla on olemassa merkityssuhteet ihmisen elämään vielä pitkän ajan kuluttuakin. Monet läpi koko elämän.

Situaation aikaan sidottu näkökulma liittyy tässä tulkinnessa siihen, että ihminen pystyy palaamaan tajunnallisesti yksittäisiin tapahtumiin ja oivalluksen hetkiin menneestä. Toisin sanoen ne ovat jääneet hänelle tärkeiksi kiintopisteiksi hänelle tilanteen tasolle. Tämän tutkimuksen haastatteluissa käsitellyt lapsuuden kokemukset ovat ajallisesti pääosin yli 10 vuotta vanhoja, mutta ne ovat asioita, joihin haastateltavat ovat edelleen suhteessa, ja ne kuuluvat näin ollen heidän situationaaliseen olemisen tasoon.

2.4.2 Elämäntaidollis-eettinen kasvatusteoria

Rauhalan ihmiskäsitys on osatekijänä kokonaisvaltaiselle *elämäntaidollis-eettiselle* kasvatusteorialle, jossa käsitellään ihmisen tajunnallista olemisen tasoa, nuoren maailmankuvaa vielä edelleen neljä kerroksen: a) *toimintatavat*, b) *asenteet*, c) *tunteet* ja d) *arvot* käsittävän mallin avulla (Purjo 2010, 104). Teorian visuaalisena esityksenä toimii jäävuorimalli (kuva 1). Erityisesti kiinnostavana yksittäisenä tekijänä Purjo korostaa lisäksi tahdon voiman merkitystä osana ihmisen maailmassa olemisen hyvyttä (Purjo 2010, 335).

Kuva 1: Jäävuorimalli elämäntaidollis-eettisen kasvatusteorian kuvauksena. (Purjo 2010, 335)

Timo Purjo kuvaa nuorten syrjäytymistä situationaalisuuden kautta. Nuori on syrjäytynyt jostain, kuten kavereista, ystävistä ja muista läheisistä, harrastuksista tai koulunkäynnistä ja opiskelusta. Silloin kun hänellä ei ole minkäänlaista suhdetta noihin kohteisiin, ne eivät kuulu hänen situatioonsa. Syrjäytyminen on näin ollen määriteltävissä henkilön kaventuneena situationaalisuutena (Purjo 2010, 180). Koska ihmisen situationaaliseen olemisen tasoon liittyy historiallinen, aikaan sidottu ulottuvuus, voidaan ajatella, että ikääntyneemillä ihmisillä ei välttämättä synny yhtä voimakkaita syrjäytymisen tai merkityksettömyyden kokemuksia kuin nuorilla, mikäli he ovat saaneet historiasaan kokea kiinnittyneensä merkityksellisiin asioihin, tai ovat saaneet aikaan jotakin mitä pitävät arvossa. Hyvinvoinnin kannalta on merkittävää, onko ihmisen suhde tilanteissaan oleviin asioihin myönteinen vai kielteinen.

Voimakkaat tilanteet jättävät voimakkaimmat jäljet. Nämä ovat eräällä tavalla katsoen elämän käännekohtia, ja tilanteita joita vasten ihminen peilaa elämänsä aikana tuon jälkeen tapahtuvia asioita. Tutkimuksen aikana oleellinen

osa haastattelun runkoa nojaa siihen, että ihminen kuvaa elämäänsä sekä hyvin olleiden asioiden että huonosti olleiden asioiden kautta.

Purjo käsittelee situationaalisuutta niin laajana käsitteenä, että sen sisään kuuluvat myös kehollisuus ja tajunnallisuus (Purjo 2010, 146). Näin ollen ihminen itse kehollisena ja tajunnallisena toimijana on tärkeä osa olosuhteitaan. Syrjäytymiseltä suojaavissa tekijöissä kiinnostus kohdistuu erityisesti tajunnalliseen olemisen tasoon, jota Purjo kuvaa myös ihmisen elämäntaidollisuuden tasona (Purjo 2010, 145), sekä tahdon voiman ulottuvuus.

Tahdon voimaa Purjo käsittelee yhtenä vastuullisen elämän peruspilarina, jolla voidaan voittaa kaikki haasteet ja suuntautua kohti hyvää ja arvokasta, heikoista lähtökohdista huolimatta (Purjo 2010, 363). Koska tämä viittaa vahvasti ihmisen mahdollisuuteen tahdon voiman avulla selvitä hyvällä tavalla elämässä eteenpäin heikoista lähtökohdista huolimatta, on asia myös syrjäytymiseltä suojautumisen kannalta varsin kiinnostava, jopa avainasemassa tutkimisen kohteena.

Elämäntaidollis-eettinen nuorisokasvatus on kehitetty väkivaltaisten nuorten käyttäytymiseen vaikuttamisen välineeksi. Sitä voi tulkita ensisijaisesti korjaavan tai asioihin puuttuvan kasvatustyön muotona. Teoriassa on kuitenkin paljon arvokasta hyödynnettävissä ennalta ehkäisevään työhön.

2.5 Omat näkökulmavalinnat

Tässä tutkimuksessa keskitytään miettimään lapsuudenkodin ja lapsuudenajan huonojen olosuhteiden paineessa kasvaneita nuoria, jotka ovat selviytyneet syrjäytymättä. Nämä olosuhteet ovat ulkoa päin annettuja ja kohtalon omaisia, eivätkä näin ollen nuoren itsensä vaikutuspiirissä, kuten esimerkiksi laiskuus tai kouluttamattomuus.

Keskeisiksi tutkimusryhmää rajaaviksi lapsuuden ajan ulkoisen väylän riskitekijöiksi ja syrjäytymiskehitystä tukeviksi lähtökohdiksi on valittu vuoden 2015 nuorisobarometrissa määritellyt epäsuotuisat asumisen viitekehyksessä vallitsevat olosuhteet: *a) taloudelliset ongelmat, b) toistuva työttömyys, c) vakavat*

riitasuhteet perheissä, d) vanhempien ero, e) alkoholiongelmat sekä f) isän tai äidin mielenterveysongelmat. (Kestilä ym. 2015, 124.)

Syrjäytymisen riskitekijöitä ja syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä tullaan tarkastelemaan neljän yläluokan: *yksilön tason, läheisten tason, yhteisöjen tason,* sekä *yhteiskunnan tason* avulla. Tämän lisäksi tuloksia peilataan Holistisen ihmiskäsityksen, sekä elämäntaidollis-eettisen kasvatusteorian kautta. Yhtenä tavoitteena on hahmottaa mitä asioita nuorten tilanteeseen tuottamalla voidaan edistää heidän selviytymistään syrjäytymättä. Toisaalta on kiinnostavaa myös määritellä malleja siihen, kuinka nuori voidaan ohjata suhtautumaan tajunnan tasolta rakentavasti tilanteissaan oleviin asioihin.

Tahdon voima toimii merkittävänä energiana ja motivaatiovoimana auttamaan nuorta selviämään oman tilanteellisen suhteensa kirkastamisessa. Ajatus-tapa on lähellä myös myönteisen tunnistamisen teoriaa, jonka peruspilareita ovat asioiden realistinen hahmottaminen, sekä omakohtaisen valinnan tekeminen suhtautumisessaan asioihin. (ks. Häkli ym. 2015).

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS

3.1 Tutkimuksen kohde ja kohdejoukko

Tutkimuksen kohteena ovat sekä syrjäytymisen riskitekijät, että syrjäytymiseltä suojaavat tekijät sellaisilta ihmisiltä joilla syrjäytymistä ei ole tapahtunut. Pääpaino on kuitenkin lopussa syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden tutkimisessa. Kohdejoukon muodostavat sellaiset henkilöt joilla menee aikuisena elämässään hyvin, mutta joilla peruskouluikäisenä lapsena oli arjessa haasteita ja runsaasti syrjäytymisen riskitekijöitä.

Tämän tutkimuksen kohderyhmän muodostavat kuusi aikuista 24-39 -vuotiaasta henkilöä, jotka ovat eläneet nuoruudessaan syrjäytymisen riskitekijöitä sisältäneissä olosuhteissa ollessaan 7-16-vuotiaita. Tärkeää henkilöiden kohdalla on lisäksi, että he eivät koe itseään syrjäytyneiksi, eivätkä ole ajautuneet yhteiskunnan elätettäväksi.

Suhdetta syrjäytymiseltä suojautumiseen tutkitaan tarkastellen ilmiötä kohderyhmän jäsenten haastatteluhetkisestä, subjektiivisesta maailmankuvasta käsin. Tällä tarkoitetaan ihmisen kokemusta siitä, miten hän aikuisena muistaa lapsuutensa ja nuoruutensa aikana koetut asiat. Perusolettamuksena on, että merkittävimmät asiat ovat muistoissa vahvoja, ja että yksittäisetkin voimakkaat ja myönteiset muistot voivat olla merkkejä siitä mikä todella on vaikuttanut syrjäytymiseltä suojaavana tekijänä ihmisen elämään.

Erityisesti tutkimuksen kohteena ja kiinnostavina tekijöinä ovat kohderyhmäläisten itse antamat myönteiset merkityssuhteet omassa tilanteessaan oleville asioille. Ne asiat jotka he kokevat suojanneet syrjäytymiseltä. Näin ollen tutkimuksen kohteena olevat asiat paikantuvat erityisesti kohderyhmäläisten tajunnallisen ja situationaalisen olemisen tasoille.

Perususkomus ennen tutkimuksen aloittamista oli, että merkittäviin tilanteisiin liittyy paikkoja, toimintaa, ja usein myös muita ihmisiä. Jokainen ihminen, niin nuori kuin aikuinenkin, voi hahmottaa menneisyydestään ne hetket, jolloin joku asia on tapahtunut, tai toinen ihminen on ollut oikeassa paikassa oikeaan aikaan. (ks. Kantonen 2015, 168)

3.2 Tutkimuskysymykset

Pääkysymys on: Millaiset syrjäytymiseen liittyvät olosuhdetekijät ovat vaikuttaneet peruskouluikäisiin nuoriin?

Alakysymyksiä pääkysymykselle:

- a) Millaisia syrjäytymisen riskitekijät ovat nuorilla olleet?
- b) Millaisia suojaavia tekijöitä nuorten elämässä on ollut?

Alkuperäisessä haastattelurungossa tutkimuksen pääkysymys oli kirjoitettuna muotoon: *Millaisen tekijöiden syrjäytymisen riskiryhmään nuorena kuuluneet nuoret katsovat suojanneen itseään syrjäytymiseltä?* Käytännössä mielenkiinto on kuitenkin koko ajan kohdistunut myös kohdejoukon osalta syrjäytymisen riskitekijöihin, joten pääkysymys on muokattu jälkeempään vastaamaan paremmin sitä mitä todella on tutkittu.

Pääkysymysten ja alakysymysten lisäksi on kiinnostavaa tietää, onko havaittavissa mitään kaavaa, miten nämä asiat kietoutuvat toisiinsa, muodostaen kaavan siitä mitkä suojaavat tekijät nimenomaan auttavat torjumaan tiettyjä syrjäytymisen riskitekijöitä.

Päivitetty pääkysymys kattaa syrjäytymisen olosuhteiden tutkimisen, sekä riskitekijöiden että suojaavien tekijöiden osalta. Näin ollen tutkimuksen tulosten kokoavaksi luokaksi on määritelty yksinkertaisesti *syrjäytyminen*.

Opinnäytetyön prosessissa alun perin pitkään käytetty nimi oli pitkään *Haastava nuoruus – tutkimus syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä*, mutta tarkentui lopulta tutkimusta paremmin kuvaavaksi.

3.3 Kvalitatiivinen tutkimusote

Kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen haastattelututkimus. Tähän ratkaisuun vaikutti tutkittavan ilmiön hyvin henkilökohtainen luonne, johon ei riittäväällä tasolla pääse käsiksi määrällisellä tutkimusasettelulla, ilman haastattelutilanteen mukanaan tuomaa dialogisuutta. Kohderyhmän koko lisäksi puoltaa laadullisen tutkimuksen tekemistä. Olisi ollut haastavaa saada kasaan riittävän suuri otanta laadukasta määrällistä tutkimusta varten, jonka lisäksi aineiston haltuun ottaminen olisi muotoutunut mahdottomaksi.

Pertti Alasuutari kuvaa tutkimuksen tekemistä arvoituksen ratkaisemiseksi (Alasuutari 2011, 32). Nyt käsillä oleva arvoitus on kuvattu edellisen luvun tutkimuskysymyksinä, sekä ylimääräisenä, jälkikäteen vastauksien kautta löydettyinä kysymyksenä. Arvoituksen ratkaisemiseksi tarvitaan johtolankoja, joita voidaan kerätä joko määrällisin tai laadullisin keinoin. Monessa tutkimuksessa nämä toteutuvat osin päällekkäin (Alasuutari 2011, 53). Myös tässä tutkimuksessa tullaan analyysivaiheessa turvautumaan aineiston määrälliseen jäsentelyyn aineiston kokonaishahmottamisen parantamiseksi.

Laadullisen tutkimuksen menetelmiä tarvitaan myös siksi, koska tutkimuksen sisältämän arvoituksen ratkaisemiseksi tarvittavat johtolangat sijoittuvat kohdehenkilöiden henkisen tajunnan tasolla itselleen antamiin merkityssuhteisiin.

Tämä tarkoittaa eräänlaista kokonaisvaltaista näytteiden ottamista tutkittavasta ilmiöstä, toisin sanoen määritellään kunnolla tarvittava pala tutkittavaa maailmaa (Alasuutari 2011, 87). Tällöin puhutaan sellaisesta aineistosta jota ei määrässä voi mitata. Kaikkia syrjäytymisen riskitekijöiden paineessa kasvaneita ihmisiä ei voida tutkia, joten on järkevämpää valita mukaan vain pieni otos, ja tutustua siihen kunnolla.

Laadullista tutkimusta kuvataan myös ymmärtäväksi tutkimukseksi, ja kuvataan ymmärtämistä eläytymiseksi tutkimuskohteiden henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin ja tunteisiin (Tuomi & Sarajarvi 2013, 28). Juuri tästä tutkimuksessa on kyse, eli lähdetään ymmärtämään kohdehenkilöiden varhaisia elämäntilanteita heidän kokemuksiansa tutkimisien kautta.

Tutkimuksen tekeminen tulee nähdä tutkijan ja tutkittavan kohteen välisenä vuoropuheluna (Puusa & Juuti 2011, 47). Tutkittavan kohteen luonne tässä tutkimuksessa on hyvin subjektiivinen, ja sen esille saaminen vaatii syväluotaavia keskusteluita. Myös tästä näkökulmasta katsoen laadullisen tutkimusotteen valinta on perusteltua. Käsittelyssä on asioita jotka ovat tapahtuneet kaukana menneessä.

Tutkimus perustuu siihen, että tutkitaan ihmisten kokemuksia heidän lapsuudenkotinsa ja kasvuolojensa osalta, ja mitkä asiat he ovat lapsuuden aikana kokeneet merkityksellisiksi. Tutkijan ja tutkittavan suhde määrittää paljon siitä, miten tutkimus onnistuu, kun kohteena ovat kohdehenkilöiden ajatukset, muistot ja kokemukset (Puusa & Juuti 2011, 53).

Tässä tapauksessa kyseessä on melko puhdas kokemuksen tutkiminen, joka on käytännössä aina laadullista tutkimusta.

3.4 Narratiivinen haastattelu

Laadullisen kokemuksen tutkimisen metodeista tämän tutkimuksen luonteeseen soveltui parhaiten narratiivinen kokemuksen tutkiminen. Vaihtoehtoisina metodeina ovat fenomenologinen, sekä hermeneuttinen kokemuksen tutkiminen, jotka koin tutkijan kannalta joko liian neutraalina tai ottavan liian paljon

huomioon tutkimustilanteen mukanaan tuomien erityispiirteiden huomiointia. (ks. Perttula 2006, 141-142.)

Narratiivisessa tutkimuksessa korostetaan tiedon subjektiivista luonnetta, joka sopii hyvin käsillä olevan tutkimukseen. Lähestymistavan mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, ja yhden objektiivisen totuuden sijaan on monia todellisuuksia, kunkin ihmisen merkityksenantoprosessin mukaan. Narratiivi on etymologisesti latinankielistä perinnettä, ja tarkoittaa kertomusta ja kertomista. (Kohonen 2011, 197.)

Narratiivit ovat selostuksia tapahtumien kulusta, ja niissä esiintyy yleensä tietty kronologisuus. Narratiiveja tuotetaan yhdessä kuulijan kanssa, jolloin niiden kerronta on sosiaalista toimintaa (Korhonen 2011, 198). Tutkimusmetodi sopii siihen, että haastattelutilanteessa luodaan tarinaa menneistä tapahtumista. Itselläni on pitkä työhistoria ihmisten kohtaamisesta, joten oli hyvin luontevaa lähteä tekemään myös tutkimusta niin että tarinaa tuotetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ihmisen kokemusten ja muistin kerrotaan olevan pääosin narratiivisessa muodossa. Tätä tarinaa lähdetään tämän kaltaisessa tutkimuksessa yhdessä kuvaamaan haastateltavan kanssa (Korhonen 2011, 199).

Narratiivisessa tutkimustavassa kuvatuksi houkuteltavien kokemusten aihe ulottuu laajalle, sekä ajallisesti että sisällöllisesti. Kokemukset nähdään tavallisesti jo useaan kertaan rakennetuksi. Rakentaminen ja jäsentäminen jatkuvat edelleen tutkimustilanteessa, riippumatta siitä kuvaako ihminen kokemuksiaan keskustellen vai yksinään. Tutkimustapaan sisältyy ajatus siitä, että ihminen luo kokemuksilleen eheää ja jäsentynyttä muotoa. (Perttula 2006, 142.)

Tarinankerronnan lähtöpiste haastattelutilanteessa on ihmisen tilanteen kuvaaminen (Korhonen 2011, 200). Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi asuinpaikan, perhesuhteiden tai koulun kuvaamista. Nyt toteutetun tutkimuksen osalta oleellista oli kuvata kohdehenkilöiden subjektiivisesta maailmankuvasta käsin lapsuudenkotiin ja peruskouluikään liittyviä elementtejä.

Tavoitteena ei ollut saavuttaa absoluuttisia totuuksia syrjäytymisestä ja siltä suojautumisesta, vaan kuvata niihin liittyviä ihmisten omakohtaisia kokemuksia. Kokemukset ovat kertojalle tosia, eli heille faktoja (Erkkilä 2006, 201). Muita lähteitä kerätylle tutkimustiedolle ei tässä tutkimuksessa ole.

Kokemukset tulevat esille tarinoiden muodossa. Kiinnostus kohdistuu niihin kokemuksiin mitä kohdehenkilöt pitävät lapsuudessaan hyvinä ja mitä huonoina. Lisäksi ollaan kiinnostuneita kohdehenkilöiden nykytilanteesta. Näiden aikajanan päiden väliin asettuvasta tarinasta löytyvät sekä syrjäytymisen riskitekijät että syrjäytymiseltä suojaavat tekijät.

Tarinoita kerätessä tutkija asettaa haastattelun teeman sen perusteella mitä jo tietää (Erkkilä 2011, 205). Tässä tapauksessa tiedettiin kohdehenkilöiden peruskouluihinkin liittyneen haasteellisia olosuhteita. Muuta tutkimuksen kohteena olevaa tietoa ei pääsääntöisesti ollut etukäteen käytettävissä.

Narratiivinen tutkimus mahdollisti tutkijalle luontaisen asetelman päästä rentoon haastattelutilanteeseen, jossa yhdessä keskustellen käytiin läpi kohdehenkilöiden kokemuksista. Kokemuksen tutkimisen yleisenä ehtona on, että tutkija mieltää itsensä samanlaiseksi, kokevaksi olennoksi kuin tutkimuksen kohdehenkilöt (Perttula 2006, 143). Tärkeää on lisäksi, että tutkija itse tekee haastattelut ja niiden analyysin. Tällä tavalla tarina jäsentyy useita kertoja uudestaan prosessin aikana. Koska tämä tutkimus on toteutettu yksin, tapahtuivat asiat luonnollisesti kuvatulla tavalla.

Tutkimuksessa annetaan haastateltavan kertoa varsin vapaasti oman elämänsä tarinaa kevyehkön aiheasettelun pohjalta. Tutkija kehottaa kertomaan tarinoita tiettyyn ikävaiheeseen liittyen, sekä kuvaamaan siihen liittyen erikseen myönteisiä ja negatiivisia kokemuksia. Haastateltavaa voi vielä tarvittaessa erikseen kehottaa ajattelemaan tuona aikana elämässään mukana olleita ihmisiä, paikkoja tai tekemistä. Kertomalla tarinaa haastateltavat luovat näille tekijöille merkityksiä. (Erkkilä 2006, 195.)

Tutkimustavan valintaa puolsivat vielä erityisesti tietoisuus tutkittavien kokemusten sijoittumisesta pitkän aikajakson taakse menneisyyteen, jolloin asi-

oita joutui lähestymään johdattelun kautta. Kokemukset ovat haastatteluhetkellä edelleen osa kohdehenkilöiden situaatiota, osa vahvempina ja osa heikompina. Lapsuudenajan kokemuksista keskusteltaessa oli odotettavissa, että kaikkein merkityksellisimmiksi koetut asiat lopulta tulevat luontaisesti esille haastateltavien puheissa.

Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita narratiivien tutkimisesta, eli huomio kiinnittyy tarinoiden tutkimiseen. Mielenkiinto ei näin ollen ole tarinankerronnan rakenteen tutkimisessa. Kiinnostus on ihmisten kertomissa asioissa, ja elämän juonessa (Kohonen 2011, 196).

Tutkimuksen kautta annetaan kohdehenkilöille ääni, jolla tarinaa kerrotaan (Kohonen 2011, 203). Nämä äänet tuodaan esille analyysin kautta jäseneltyinä ja vertailtuna toisiinsa.

4 TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUS

4.1 Aineiston keräämisen eteneminen

Haastateltavien ikäryhmän alaraja asetettiin aluksi 25 ikävuoteen. Valinta perustuu siihen, että elämää on ehtinyt jo kulua useita vuosia lapsuudenkodista muuttamisen jälkeen. Lisäksi on perusoletuksena, että ihminen kykenee käsittelemään lapsuus- ja nuoruusaikaansa tutkimuksen kannalta järkevällä tavalla vasta silloin kun aikaa on kulunut ja oma elämäntilanne tasoittunut. Varsinaista yläikärajaa ei asetettu, mutta haastateltavia karsittaessa syntyi ajatus rajata kohderyhmä alle 40-vuotiaisiin.

Vaikka alun perin alikärajaksi oli 25 vuotta, yksi itse mukaan ilmoittautunut henkilö valittiin mukaan vuoden tätä nuorempana. Näin toimittiin siksi, koska hän sopi muuten hyvin kohderyhmään ja täydensi otantaa. Erityisesti miespuolisista tutkittavista oli pulaa. Kohderyhmän muodostaneiden henkilöiden valintaprosessi (liite 1) kuvataan myöhemmin tässä raportissa.

Haastattelut tehtiin kuudelle henkilölle, ja haastattelujen kestot olivat noin 1,5-2,5 tuntia henkilöä kohden. Miehiä haastatteluissa oli 2 ja loput 4 olivat naisia.

Ikäjakaumaksi muotoutui 24-39-vuotiaat henkilöt. Jokainen haastateltu tavattiin yksittäin. Haastattelut nauhoitettiin kahdella nauhurilla ja nauhoittamisesta ilmoitettiin haastateltaville jo haastattelujen sopimisvaiheessa. Lisäksi tehtiin muistiinpanoja.

Tärkeä haastateltavien valintakriteeri oli, että nämä ihmiset eivät ole ajautuneet merkittävään syrjäytymisen kierteeseen, eivätkä ole päätyneet ainakaan pääasiallisesti ja voimakkaasti yhteiskunnan tukitoimenpiteiden varaan. Syrjäytymiseltä suojautumisen määrittely perustuu henkilön omaan arvioon tilanteestaan, mutta siinä huomioitiin myös erityisesti henkilön kouluttautuminen ja työelämässä eteneminen.

Haastateltavia lähestyttiin sosiaalista mediaa hyödyntäen, mutta haastattelut tehtiin kaikki kasvotusten. Lisäksi haastatteluja täydennettiin jälkeinpäin yhden haastattelun osalta chat-palvelua hyödyntämällä. Myös muiden kanssa sovittiin, että keskustelua voidaan tarvittaessa jatkaa asioita tarkentaen sosiaalisessa mediassa. Näin ei kuitenkaan muiden kohderyhmän jäsenten kohdalla tehty.

Haastatteluissa pyydettiin ihmistä kuvaamaan elämänsä käännekohtia, sekä elämän merkityksellisiä asioita. Näitä voidaan pitää elämän kiintopisteinä, joita vasten ihminen peilaa myöhempää elämäänsä. Tapahtumilla voidaan katsoa näin ollen olevan myös yhteys syrjäytymiseltä suojautumiseen.

Haastattelurunko (liite 2) rakennettiin kolmeen osaan, joista jokaisen suunniteltiin lähtökohtaisesti kestävän 30 minuutin ajan.

1. osa: *Kehyskertomus*
2. osa: *Syventyminen*
3. osa: *Tutkimusteematyö* - tutkimuskysymys syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä suoraan kohdennettuna ominaisuuksiin yksilössä, lähisuh-teissa, yhteisössä ja yhteiskunnassa

Haastateltavien valinta toteutettiin sosiaalisen median avulla. Tämä tarkoitti julkista viestiä Facebook-aikajanelle, joka oli mahdollista jakaa myös siellä vierailevien kävijöiden aikajanoille. Profiilin kaverijoukko oli tuolloin 496 henkilöä, ja ilmoitusta jaettiin yhteensä 15 kertaa. Kokonaisuudessaan voidaan arvioida

viestin tavoittaneen tuhansia henkilöitä. Tavoitetuissa oli mukana sekä jo ennestään tuttuja henkilöitä, että tuntemattomia.

Ensimmäinen haastattelu toteutui koehaastatteluna jo useita kuukausia ennen Facebook-etsintää. Kyseisen haastattelun jälkeen haastattelurunko jäsentyi vielä hieman, mutta koehaastattelu otettiin mukaan kokonaisaineistoon. Koehaastateltava valikoitui henkilökohtaisten kontaktien kautta, ja myös muutama muu halukas ilmoittautui ehdolle ennakkoon jo kuullessaan opinnäytetyöstä kerrottavan suullisesti.

Ehdokkaita haastateltavaksi oli lopulta 14, joista varsinainen haastateltavien ryhmä valittiin ”suuren hajonnan” periaatteella. Tämä tarkoittaa, että haastattelut olisivat keskenään hyvin erilaisia.

Valintoja tehdessä otettiin huomioon seuraavat taustatekijät:

- a) sukupuoli
- b) lapsuuden paikkakunnan koko
- c) tuttuusaste suhteessa haastattelijaan
- d) erityyppiset haastetta luoneet olosuhteet lapsena
- e) haastateltavien ikä.

Haastatteluissa pyrittiin sellaiseen tasapuolisuuteen, että keskustelussa käsiteltiin yhtä lailla positiivisia muistoja kuin ahdistaviakin kokemuksia. Käsiteltävän aikajanan päät määriteltiin sekä nykytilan kuvauksessa, että lapsuudenkotiä muistellessa seuraavien kysymysten kautta:

- a) mikä on/oli hyvin?
- b) mikä on/oli huonosti?

Haastatteluissa annettiin paljon tilaa vapaalle kerronnalle, joka onnistui kaikilta haastatteluihin osallistuneilta luonnollisen hyvin.

Haastattelut järjestettiin haastateltaville otollisissa paikoissa. Pääsääntö oli, että haastatteliija liikkuu haastateltavan luokse. Mukana oli kuitenkin myös henkilöitä, joiden haastattelulle oli helpointa löytää aika ja paikka heidän käydessään haastattelijan työpaikalla.

Haastattelut nauhoitettiin aina kahdella eri laitteella. Yhdellä varsinaisella puhonauhurilla, sekä varmuuden vuoksi lisäksi matkapuhelimella. Yhden haastattelun osalta jouduttiin lopulta turvautumaan matkapuhelin nauhoitukseen, varsinaisen nauhoituksen tietokoneelle siirron epäonnistuttua.

Ensimmäinen haastattelu toteutettiin kesällä 2016, ja loput viisi seuraavan talven, eli tarkemmin marraskuun 2016 ja tammikuun 2017 välisenä aikana. Haastattelutilanteissa oli läsnä aina vain kaksi henkilöä. Haastattelurunkoon tehtiin koehaastattelun jälkeen pieniä täsmennyksiä.

Asioiden kysyminen muodossa ”mikä on hyvin & mikä on huonosti”, sekä haastateltavien valinnan taustoituksessa käytetyn syrjäytymiskehitystä tukevien asioiden listan käyttäminen tunnelmaa rentouttavana tarkistuslistana haastattelujen alussa tuli mukaan spontaanisti koehaastattelussa. Nämä käytännöt toistuivat haastattelukaavassa loppujen viiden osalta.

Haastattelut olivat 1,5-2,5 tunnin, ja kesimäärin 2 tunnin mittaisia. Yhteensä nauhoitettua aineistoa kertyi 12 tunnin ja 4 minuutin verran.

4.2 Teoriaohjaava sisällön analyysi

Kaikki kuusi haastattelua litteroitiin lähes kokonaisuudessaan. Joitakin sellaisia kohtia jätettiin litteroimatta missä haastattelija kertoi omia näkemyksiään tai kokemuksiaan, sekä sellaisia joista olisi pystynyt liian helposti päättelemään asioita haastateltavan henkilöllisyyteen liittyen. Haastateltujen anonymiteettiä suojeltiin koko prosessin ajan. Litteroinnin aikana jo häivytettiin puheesta pois paikkakuntien, ihmisten ja paikallisesti tunnettujen kohteiden nimiä. Näin ollen litteroinnin jälkeisessä haastatteluiden käsittelyvaiheessa huomio ei enää keskittynyt paikallistasoon, vaan ihmisen kertomukseen itsestään. Lopulta haastatteluiden koko sisällöstä oli käytettävissä tekstinä noin 95% kaikesta nauhalle puhutusta.

Litteroinnin ohessa täytettiin karkeaa käsimuistiinpanotaulukkoa erikseen jokaisen haastattelun osalta. Tällä pyrittiin jäsentämään keskustelun painottamista holistisen ihmiskäsityksen osa-alueille. Taulukointia kuvataan tarkemmin tämän opinnäytteen alaluvussa 4.4.

Litteroinnin jälkeen tutkimus jatkui teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tällöin analyysin teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina, ilmiöstä jo ennestään tiedettynä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 117). Tämä oli hyvä ratkaisu koska jo haastattelujen toteuttamisen vaiheessa oli kiinnitetty huomiota erikseen yksilöön, lähisuhteisiin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan liittyviin tekijöihin syrjäytymisen ilmiössä. Sekä syrjäytymisen riskitekijöiden, että syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden voidaan katsoa jäsentyvän aineistosta tämän teoreettisen jaottelun mukaisesti.

Etenin Tuomen & Sarajärven osoittaman laadullisen analyysin etenemisen mallin mukaisesti.

1. Päätä mikä aineistossa on kiinnostavaa.
- 2a. Erot aineistosta asiat jotka sisältyvät kiinnostukseesi.
- 2b. Jätä kaikki muu pois tutkimuksesta.
- 2c. Kerää asiat yhteen erilleen muusta aineistosta.
4. Luokittele, teeomita ja tyypittele aineisto.
5. Kirjoita yhteenveto.

(Tuomi & Sarajärvi 2013, 92.)

Haastatteluista alleviivattiin sellaiset kohdat, jotka tuntuivat merkittäviltä tutkimuksen teeman kannalta. Koska keskusteluissa ei erikseen puhuttu koko ajan syrjäytymisen termeillä, tulivat alleviivatuiksi kaikki sellaiset kohdat, joissa puhuttiin lapsuuden elinoloista sekä haastateltavan itselleen merkityksellisiksi kokemista asioista tuona aikana. Koska materiaalia oli yhteensä todella paljon, tehtiin vahva päätös siitä, että keskitytään vain peruskouluikäisenä koettujen asioiden alleviivaamiseen. Joitakin poikkeuksia tehtiin aikajanallisesti myös niin että valitsin mukaan puhetta myös toisen asteen opintojen ajalta, jos niissä oli nähtävissä suora nivelvaiheyhteys peruskouluikään.

Alleviivauksissa käytettiin kolmea eri väriä, joilla jo tässä vaiheessa tehtiin eroa oman tulkinnan mukaan syrjäytymistä edistävien ja syrjäytymistä suojaavien tekijöiden lajittelun osalta. Punaisella värillä alleviivattiin sellaisia kohtia, joissa kuvattiin elämässä olleita haasteellisia olosuhteita, ja sinisellä värillä

sellaisia asioita jotka olivat selkeästi myönteisen elämänsisällön puolella. Koska puheessa ei pääsääntöisesti suoraan puhuttu syrjäytymisestä tai syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä, hyödynnettiin määrittelyitä siitä, minkä asioiden haastateltava kertoi olleen omasta mielestään hyvin, ja mitä huonosti. Lisäksi mustalla kynällä alleviivattiin sellaisia asioita, joiden koettiin olleen tärkeitä, mutta puheesta ei osannut päätellä tarkasti onko sen merkitys ollut positiivinen, negatiivinen vai jotakin muuta.

Alleviivausten jälkeen kyseiset kohdat siirrettiin kohdehenkilöittäin eriteltynä alkuperäisinä ilmauksina excel -taulukkoon. Alleviivauksien värikoodaukset säilyivät siirtovaiheessa. Yhteensä excel -taulukkoon siirrettiin kuudesta haastatteluista noin 780 poimittua alkuperäistä ilmausta/lausumaa, luokiteltuina jokaisen haastattelun osalta omalle välilehdelle. Syntyi kuusi erillistä välilehteä. Tässä vaiheessa syntyi päätös tehdä aineistosta teoriaohjaava sisällön analyysi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113).

Sisältöanalyysin valintaan vaikutti erityisesti se, kun jo haastattelurungon teko- vaiheessa oli määritelty haluttavan tietää syrjäytymiseen ja siltä suojaavista tekijöistä erikseen liittyen neljään tasoon:

- a) yksilöön
- b) lähisuhteisiin
- c) yhteisöihin
- d) yhteiskuntaan.

Näistä muodostuivat luontaisesti sisällön analyysin yläluokat, tutkimusluokkien ollessa *syrjäytymisen riskitekijät* sekä *syrjäytymiseltä suojaavat tekijät*. Kokoa- vana luokkana analyysin aikana toimi *syrjäytyminen*.

Haastatteluista luokiteltiin perustellusti alkuperäisiä ilmauksia/lausumakohtia suhteessa seuraaviin kategorioihin:

- a) *yksilön* alle kuuluivat omaan persoonallisuuteen ja fyysiseen olemiseen liittyvät asiat.
- b) *lähisuhteiden* alle kuuluivat omien vanhempien, sisarusten, ystävien, isovanhempien ja muihin sukulaisiin liittyvät asiat.

c) *yhteisöjen* alle kuuluivat kouluun, harrastuksiin, omaan kyläyhteisöön, jne. kuuluneet asiat.

d) *yhteiskunnan* alle kuuluivat yhteiskunnan tarjoamiin tukijärjestelmiin, sekä muihin kasvottomiin instituutioihin liittyvät asiat.

Sekä punaisella alleviivatut ”syrjäytymisen riskitekijöiden” olosuhteet että sinisellä alleviivatut ”syrjäytymiseltä suojaavat” tekijät luokiteltiin näiden kategorioiden alle. Toiminta vastasi luonteeltaan teorialähtöistä sisällönanalyysin toimintamallia (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 113).

Seuraavassa vaiheessa tehtiin luokittelua edellä mainittujen kategorioiden sisällä. Alkuperäisille ilmauksille kirjoitettiin pelkistetyt ilmaukset, ja selvästi samaan aiheeseen liittyvät ilmaukset yhdistettiin henkilöiden tasolla yhdeksi pelkistetyksi ilmaukseksi (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 118).

Alun perin excel -taulukoihin siirretty 780 alkuperäistä ilmausta jäsenyivät aluksi 332 pelkistetyksi ilmaukseksi, ja näistä oli määriteltävissä 146 alaluokkaa (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 118). Haastateltavien tiedot käsiteltiin edelleen omilla välilehdillään. Aineiston laajuuden vuoksi alettiin tehdä myös tilastointia eri alaluokkiin kuuluvien asioiden esiintymismääristä. Tässä osassa tutkimusta liikahtettiin analyysissä hieman määrällisen aineiston käsittelyn puolelle, lähinnä aineiston selkeyttämiseksi. Alasuutarin mukaan laadullinenkin tutkimus voi sisältää kvantitatiivisia tarkasteluita, joidenkin riittävän usein toistuvien havaintoyksiköiden osalta (Alasuutari 2011, 53).

Pelkistetyt ilmaukset ja niistä kootut alaluokat jäsenyivät syrjäytymistä tukevien ja syrjäytymiseltä suojaavan puheen osalta seuraavasti:

- a) Pelkistettyjä ilmauksia yhteensä: 137 syrjäytymisen riskitekijöihin liittyen, ja 195 syrjäytymiseltä suojaaviin tekijöihin liittyen.
- b) Alaluokkia yhteensä: 66 syrjäytymisen riskitekijöihin liittyen, ja 80 syrjäytymiseltä suojaaviin tekijöihin liittyen.

Näin ollen voidaan katsoa keskusteluiden pysyneen haastatteluiden aikana hieman enemmän syrjäytymiseltä suojaavissa tekijöissä, kuin haastateltavien lapsuuden aikaisissa haastavissa olosuhteissa.

Tärkein työ tapahtui määrittelemällä alkuperäisistä ilmauksista pelkistetyt ilmaukset ja alaluokat. Teoriaohjaavan sisällön analyysin yläluokat, tutkimusluokat ja kokoavat luokat muotoutuivat tutkimukseen liittyvän teorian pohjalta. Rakenteen voi havaita esimerkin (taulukko 1) osoittamalla tavalla.

Taulukko 1: esimerkki excel -tiedoston rakenteesta

alkup. ilmaus	pelkist. ilmaus	alaluokka	yläluokka	tutk. luokka	kok. luokka
<i>koin olevani huono ihminen</i>	kokemus huonoudesta	kokemus arvostuksen puutteesta	yksilön taso	syj. riskitekijät	syj. syrjäytyminen
<i>tunsin tekeväni aina väärin, eri tavalla</i>					
<i>ajattelin että vanhemmat erosivat minun vuokseni</i>	syllisyyden tunne vanhempien ongelmista				
<i>ehkä isä rakastaisi, jos olisin parempi</i>					
jne ...			lähisuhdetaso		
jne ...			yhteisöjen taso		
jne ...			yht. kunt. taso		
<i>oon aina mielestäni osannut puhua asioistani kavereille</i>	oman elämän ja kaminen vertaile	tahto olla havaittavissa	yksilön taso	syj. suoj. tek.	
<i>en jaksanut peitellä kodin asioita</i>					
<i>olen kai sellainen ekstrovertti luonne</i>	ulospäin suuntauneisuus				
<i>en mä voinut vaan miettiä asioita sisälläni</i>					
jne ...			lähisuhdetaso		
jne ...			yhteisöjen taso		
jne ...			yht. kunt. taso		

Kuvatun kaltainen luokittelu tehtiin erikseen jokaisesta haastattelusta. Oleellisin uuden tiedon määrittely kohdentui pelkistettyjen ilmausten ja alaluokkien määrittelyyn. Aineisto alkoi jäsentyä, mutta silti säilyi monimuotoisena ja vaikeasti hallittavana.

Jotta haastatelluista pystyi luomaan tiiviit ja keskenään vertailukelpoiset profiilit, päädyin luomaan jokaisesta erikseen yhden sivun tiivistelmän jossa korostuvat syrjäytymisen riskitekijät sekä syrjäytymisen riskitekijät, lähinnä muodostuneiden alaluokkien perusteella. Lisäksi profiileissa osoitetaan graafisella kuvaajalla keskusteluiden sisällön jakautuminen eri yläluokkien alle. Näin ollen pääsi vertailemaan myös henkilökohtaisia eroja haastattelun aikaisen keskustelun luonteesta.

Profiilit on luotu jokainen muodoltaan samanlaiseksi ja keskenään vertailukelpoiseksi. Vaikka haastatteluista syntyi keskenään eri määrät suoria lainauksia, pyrittiin luomaan profiilit keskenään yhtä informatiivisiksi.

Koska haastateltavaksi ilmoittautui alun perin yhteensä 14 henkilöä, tehtiin heistä karsinta niin että lopullinen joukko edustaisi keskenään mahdollisimman paljon toisistaan poikkeavaa ryhmää. Tätä kutsutaan ”suuren hajonnan” periaatteeksi. Profiilisivujen alussa henkilöt määritellään ennakkotietojen perusteella, jonka jälkeen tiedot perustuvat haastatteluun.

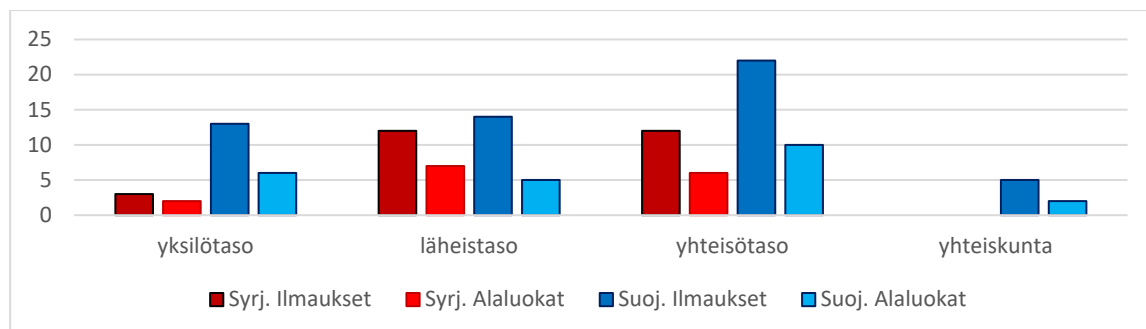
Hajonnassa huomioitiin haastateltavien ikä, lapsuuden asuinpaikkakunnan koko, muuttojen määrä, vanhempien parisuhdestatus sekä haastateltavan oma kokemus syrjäytymiskehitystä tukevista olosuhteistaan. Myös tuttuusaste suhteessa haastateltavaan oli ratkaisevana tekijänä joidenkin kohdalla. Haastatteluihin valikoitui helpoimmin ennestään tuntemattomia ja vain kevyesti tuttuja henkilöitä. Käytännössä kaikki läheisesti tutut olivat karsiutuneet pois lopullisesta haastateltavien ryhmästä. Syrjäytymisen riskitekijöiden olosuhteissa kasvaminen ei ollut pääosin ennestään itselläni tiedossa haastatteluun valikointuneiden henkilöiden kohdalla.

4.3 Haastatteluihin osallistuneiden profiilit

Jokaisen haastatellun henkilön profiili on aseteltu omalle sivulleen, joiden ulkoasut on pyritty pelkistämään. Näin pyritään entisestään myös ottamaan lisää etäisyyttä suoraan ihmisten henkilöllisyyteen. Tässä vaiheessa ovat yksinkertaisesti käytössä enää profilointikoodit: M1, M2, N1, N2, N3 ja N4.

4.3.1 M1 profiili

Pienestä kunnasta kotoisin oleva, haastatteluhetkellä yli 30-vuotias mies, joka aiemmin haastattelijalle kevyesti tuttu. Keskustelu ja peruskouluikäiset olosuhteet tiivistyvät kuvaan (kuva 2) ja taulukkoon (taulukko 2).

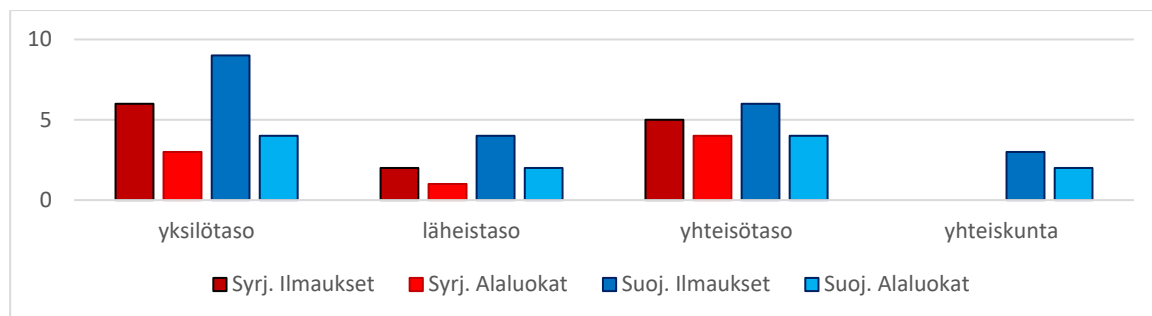
Kuva 2: M1 keskustelun painottuminen haastattelussa

Taulukko 2: M1 syrjäytymisen riskitekijät & syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	SUOJAAVAT TEKIJÄT
Ulkonäkö erilainen muihin nähden Kulttuurihaasteet vanhempien osalta Puutteelliset ja köyhät olosuhteet kotona Vanhemmat paljon pois lasten arjesta Epävakaat tilanteet kotona Väkivaltaiset kasvatuskäytännöt Useat ympäristön vaihdokset Haastava ja etäinen suhde isään Kulttuurihaasteet uskonnon osalta Syrjäisessä paikassa asuminen Jatkuva kouluyhteisön muutos Kitkaa lähiyhteisön asukkaiden kanssa Epävakaita vuosia lähikaupungissa Kiusaaminen koko sisarusparvea kohtaan Mahdollisuuksia rikolliselle tielle	Hyvä itsensä tiedostamisen kyky Käytännöllinen ja sosiaalinen älykkyys Tiedostettu kristillinen arvopohja Ahkeruus tavoitteellisuus ja vastuullisuus Kyky suojella itseä haastavissa tilanteissa Sisäsyntyinen musikaalisuus Riittävästi rakkautta ja huolenpitoa Peruasiat lopulta riittävän hyvin kotona Neljä sisarusta samassa tilanteessa Mummon asuminen samassa kodissa Sosiaaliset suhteet ikätovereihin Kokemus luottamuksesta Läheisten tuki itsensä kehittämiseksi Yleinen viihtyminen koulussa Erityiset suhteet aikuisiin ihmisiin Varhainen seurustelun aloittaminen Harrastustoiminta kodin ulkopuolella Erilaisen perheen erityishuomiointi Koulukyyditykset ja liikkuvat palvelut

4.3.2 M2 profiili

Pienestä kunnasta kotoisin oleva, haastatteluhetkellä alle 30-vuotias mies, joka aiemmin haastattelijalle kevyesti tuttu. Keskustelu ja peruskouluikäiset olosuhteet tiivistyvät kuvaan (kuva 3) ja taulukkoon (taulukko 3).

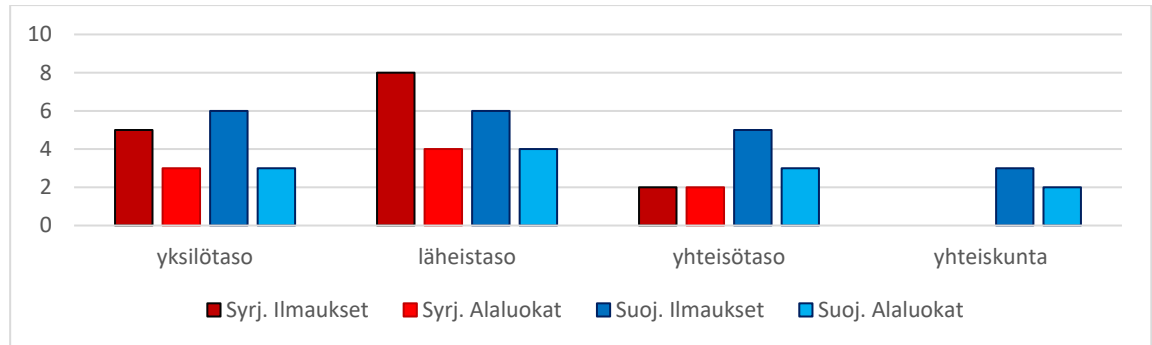
Kuva 3: M2 keskustelun painottuminen haastattelussa

Taulukko 3: M2 syrjäytymisen riskitekijät & syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	SUOJAAVAT TEKIJÄT
Tarve saada hyväksyntää kavereiden piiristä Moraaliton ja laitton käytös tarpeen mukaan Kyseenalaisten keinojen hyväksyminen Väkivaltainen käyttäytyminen Kostamisen malli perheestä hyväksyttyä Olemassa olevat rikolliskontaktit Pitkäkestoinen koulukiusattuna oleminen Kyseenalaiset kaveripiirit Koulussa kiusaamiseen ei puututtu Koulu reagoi vasta rikolliseen toimintaan Mahdollisuudet laittomalle uralle	Yleinen ihmisyyden arvostaminen Itsesääätelyn kyky kehittyi kouluaikana Itsetunnon rakentuminen viiveellä Taipumus lopulta myönteiseen ajatteluun Vahva kyky tehdä omia päätöksiä Kodin tuki ja turva sitä tarvittaessa Perusasiat kotona yleisesti hyvin Hyvät kestävät ystävyysuhteet Oikea-aikaiset kasvatukselliset keskustelut Järkevä pitkäkestoinen harrastaminen Kaveripiirin muuttuminen yläasteella Tuurilla syytteistä selviäminen Onnistunut opinto-ohjaus

4.3.3 N1 profiili

Keskisuuresta kaupungista kotoisin oleva, haastatteluhetkellä yli 30-vuotias nainen, joka aiemmin haastattelijalle kevyesti tuttu. Keskustelu ja peruskouluikäiset olosuhteet tiivistyvät kuvaan (kuva 4) ja taulukkoon (taulukko 4).

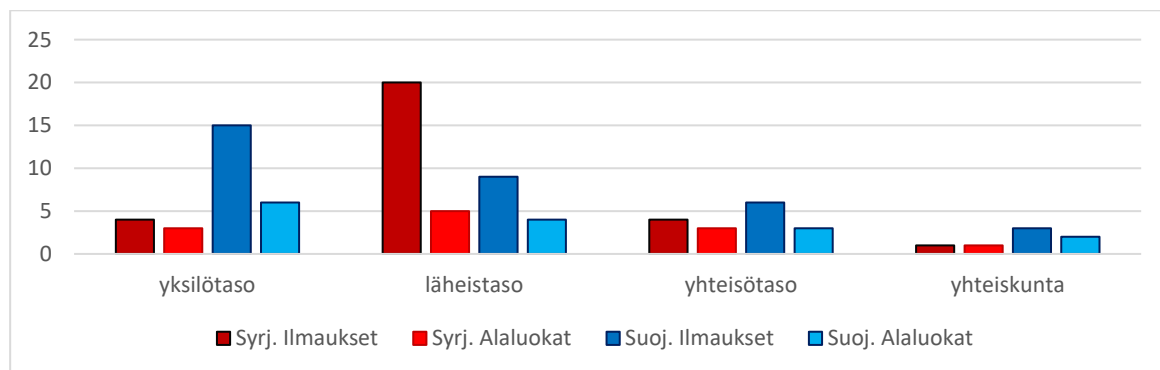
Kuva 4: N1 keskustelun painottuminen haastattelussa

Taulukko 4: N1 syrjäytymisen riskitekijät & syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	SUOJAAVAT TEKIJÄT
Haasteita kantaa suurta vastuuta lapsena Katkeruus ja häpeä perhettä kohtaan Itsensä syyttäminen vanhempien erosta Koulupinnaaminen yläasteella Varhainen vanhempien eroaminen Köyhyys ja niukkuus arjessa Arkielämän pyörittämisen vastuu lapsilla Äidin tuottamana arjen epävakaus Päihteet äidin elämässä Useat muutot ja juurtumattomuus Paine pärjätä menestyvien lasten luokalla	Luontaiset valmiudet toimia järkevästi Myönteinen huomio ja hyväksytty olo Korostuneen hyvä itsetunto Luottamus rajallisesti toimivaan äitiin Koulun käynnin helppous Moni perusasia kotona riittävän hyvin Samassa tilanteessa elävä sisarus Luotettavat oman ikäiset ystävät Hyvä tuuri katastrofitilanteissa Sopivasti kannustusta aikuisilta Pysyvyys koulun luokkayhteisön osalta Terve aikuisen malli ystävän kotona Yhteiskunnan tasapuoliset mahdollisuudet Tilapäiset tukimahdollisuudet

4.3.4 N2 profiili

Keskisuuresta kaupungista kotoisin oleva, haastatteluhetkellä yli 30-vuotias nainen, joka haastattelijalle tuntematon. Keskustelu ja peruskouluikäiset olosuhteet tiivistyvät kuvaan (kuva 5) ja taulukkoon (taulukko 5).

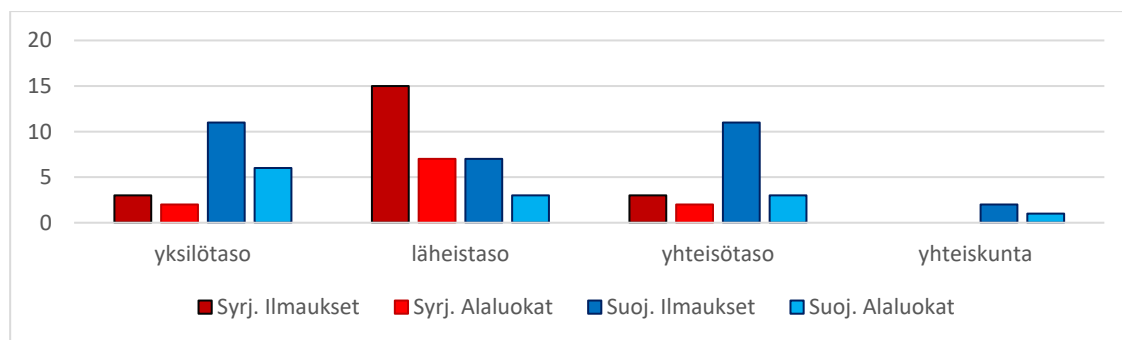
Kuva 5: N2 keskustelun painottuminen haastattelussa

Taulukko 5: N2 syrjäytymisen riskitekijät & syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	SUOJAAVAT TEKIJÄT
Kokemus huonoudesta kotona Kokeilunhalu päihteitä kohtaan varhain Äidin kykenemättömyys vanhemmuuteen Isän kykenemättömyys vanhemmuuteen Epävakaat kotiolot yllätyksillä Taloudellinen ja henkinen niukkuus kotona Puutteet vanhempien ihmissuhdetaidoissa Äidin epävakaat tuttavaverkostot Kokemus arvostuksen puutteesta koulussa Juurettomuus ja suvuttomuus Välinpitämättömyys ongelmiin koulun tasolta	Myönteinen suhde etäiseen isään Taistelutahto hyvän elämän puolesta Avoimuus puhua ongelmista Vahva päätös olla itse muuta kuin oma äiti Aikaansaavuus ja ahkeruus Korostuneen itsenäinen toimintatapa Hyvät suhteet rajoitteisiin vanhempiin Perusasiat kotona riittävän hyvin Turvalliset ja kannustavat ihmiset ei-kotona Ajanviettomahdollisuudet esikuvien kanssa Tukiperhetoiminta kesäisin ja viikonloppuisin Mahdollisuuksia rakentamaan aktiivisuuteen Yhteiskunnan tasapuolisuus kaikille Turvakodit ja virkavalta auttavat

4.3.5 N3 profiili

Lapsuudessaan paljon muuttanut, haastatteluhetkellä yli 30-vuotias nainen, joka haastattelijalle tuntematon. Keskustelu ja peruskouluikäiset olosuhteet tiivistyvät kuvaan (kuva 6) ja taulukkoon (taulukko 6).

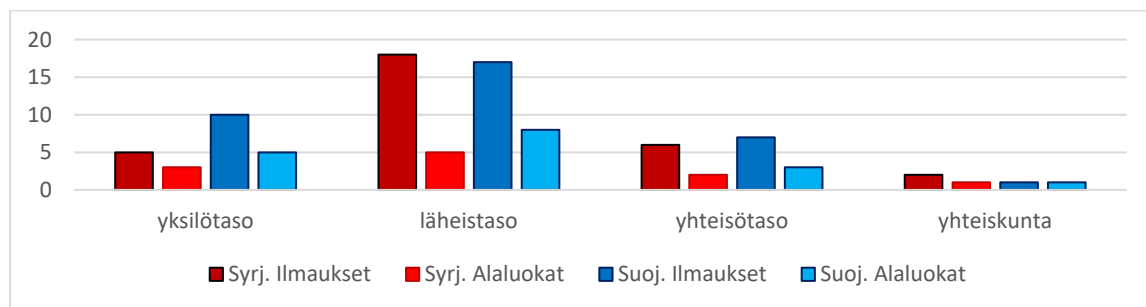
Kuva 6: N3 keskustelun painottuminen haastattelussa

Taulukko 6: N3 syrjäytymisen riskitekijät & syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	SUOJAAVAT TEKIJÄT
Tottuminen arkielämän epävakauteen Äidin terveydelliset ongelmat Vanhempien eroa edeltäneet ongelmat Avioero ala-asteen aikana Väkivallan käyttö isän taholta Erikoiset läheisten tuottamat tilanteet Runsas vastuun kantaminen lapsena Vääristynyt parisuhteen malli Jatkuvat muutokset asumisessa Harrastuksen liiallinen tavoitteellisuus	Taipumus nähdä myönteiset asiat Jännitys ja pelko väärin tekemistä kohtaan Kiinnostus kaikkia ihmisiä kohtaan Myönteisen huomion saaminen lapsena Kyky sopeutua muutoksiin Ydinperhe koossa peruskoulun puoliväliin Useita läheisiä ihmissuhteita Perusasiat kodin arjessa riittävän hyvin Pienenä lapsena rauhallinen kyläyhteisö Tärkeät koulun yhteisöt Sama luokka läpi koko yläasteen Kodin ulkopuolinen harrastaminen Runsaasti eri yhteisöjä joihin sai kuulua Yhteiskunnan tasapuoliset mahdollisuudet

4.3.6 N4 profiili

Pienestä kunnasta kotoisin oleva, haastatteluhetkellä yli 30-vuotias nainen, joka aiemmin haastattelijalle kevyesti tuttu. Keskustelu ja peruskouluikäiset olosuhteet tiivistyvät kuvaan (kuva 7) ja taulukkoon (taulukko 7).

Kuva 7: N4 keskustelun painottuminen haastattelussa

Taulukko 7: N4 syrjäytymisen riskitekijät & syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT	SUOJAAVAT TEKIJÄT
Omaehtoinen kapinointi haitallisoin keinoin Aikuisten maailman ongelmat lapsena Vanhemmat eivät läsnä arjessa Kodin päihdemyönteinen ilmapiiri Perheen sisäinen väkivallan käyttö Tunteiden näyttämättömyys kotona Äidin tuottamat hämmentävät tilanteet Vääränlainen kaveripiiri yläasteella Kiusatuksi joutuminen koulussa Järkevän tekemisen puute Ei tukea yhteiskunnan tasolta	Positiivinen persoonallisuus Hyvä asenne yleisesti elämää kohtaan Huomio muiden hyvinvoinnin tukemisessa Kotona myös rajoja ja rakkautta Kotona perusasiat kunnossa Sisarukset samassa elämäntilanteessa Läheisiä sukulaisia arjessa Varhainen seurustelun aloittaminen Eteenpäin katsovia ystäviä Vanhempien kannustus ja tukeminen Kaveripiirin vaihtuminen yläasteella Hyvä suhde koulunkäyntiin Tärkeä kodin ulkopuolinen yhteisö Toimiva päihdevalistus koulussa

4.4 Havaintojen peilaaminen holistisen ihmiskäsityksen kautta

Aivan viimeisenä analyysin lisävaiheena lähdettiin arvioimaan haastatteluissa esille nousseiden asioiden asettumista Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen mallin mukaisiin osa-alueisiin. Jaottelu seuraa osittain esille nousseiden tekijöiden olemusta yksilötason ja muiden tasojen ilmiönä.

Aineisto muotoiltiin litterointivaiheen tueksi käsimuistiinpanojen taulukkopohjan (Taulukko 8) avulla, johon täytettiin haastattelukohtaisesti havaintoja litteroinnin edetessä, osoittaen samalla ne kohdat joissa kyseinen asia mainitaan henkilöiden puheessa. Mainittuihin tallenteiden kohtiin ei jouduttu palaamaan kuuntelemaan uudestaan asioita kyseisten muistiinpanojen lisäksi, mutta silmäääräisesti pystyi arvioimaan jo tässä kohdassa, miten usein eri olemisen osa-alueille kohdentuu puheissa tärkeitä asioita.

Taulukko 8: Käsimuistiinpanojen taulukkopohja

N1, N2, N3, N4, M1, M2	Kehollisuus	Tajunnallisuus	Situationaalisuus
Syrjäytymiskehitystä tukevat tekijät			
Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät			

Käsimuistiinpanojen merkittävimpänä havaintona pystyi toteamaan riskitekijöiden keskittyvän eniten kohdehenkilöiden tilanteen tasolle, ja syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden kohdalla tilanteen ja tajunnallisuuden tasoille. Kehollisen olemisen tason havaintoja haastatteluista ei juurikaan löytynyt. Muistiinpanojen tekeminen oli karkeaa ja yleistävää, eikä näin ollen muuten ole mukana analyysin kuvauksissa.

Havainnot kuitenkin tukevat olettamaa siitä, että tutkimuksen analyysivaiheessa eniten huomiota kannattaa kiinnittää juuri tajunnan ja tilanteen tasoille. Analyysivaiheessa käsitellään sekä syrjäytymisen riskitekijöiden, että

syRJäytymiseltä suojaavien tekijöiden esiintymistä ihmisen olemisen eri tasoilla. Käsittelyn edetessä keskittymisen painopiste siirtyy eniten suojaavien tekijöiden tarkastelun alueelle.

Rauhalaan viittavan Purjon esille tuoman tahdon voiman osuuden tutkimusaineistossa halutaan niin ikään erottuvan aineistosta. Tähän keskitytään lopussa vielä luvussa 8.7. Tähän ryhdyttiin sen vuoksi, että tulosten analysoinnin kautta pystyi määrittelemään myös jonkinlaisia vastauksia hyvin perimmäiseen elämäntaidolliseen ja itsetutkiskeluun liittyvään kysymykseen; *Mitä ihmisen kannattaa tahtoa?*

5 SYRJÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT

Tähän lukuun kootaan sellaisia tekijöitä, jotka eri muodoissaan toistuivat usean eri haastatellun kertomuksissa. Ensin kuvataan syrjäytymisen riskitekijöitä, jonka jälkeen seuraavassa luvussa kirjoitetaan auki kohdehenkilöiden kertomia kokemuksia syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä.

Tuloksissa aineistosta nousset asiat, on yhdistetty kaikkien haastateltavien puheista, jolloin päästään puhumaan enemmän ilmiöstä kuin yksittäisten ihmisten tarinoista. Kuitenkin otsikoiden alle on kirjattuna myös yksittäisiä esimerkkejä elävöittämään kerrontaa.

5.1 Yksilötason riskitekijät

5.1.1 Itsensä syyttäminen ja kokemus huonoudesta

Omaan itseen ja persoonallisuuteen liittyviä syrjäytymisen riskitekijöitä ovat olleet selkeästi herkkyyys kokea huonoutta sekä kotona että koulussa. Tämä ilmiö toteutui erityisesti sellaisten haastateltujen kohdalla, joille ei ollut tarjolla erityishuomiota. Kodeissa poissa olevat vanhemmat eivät tarjonneet hyvää palautetta, eivätkä he koulussakaan välttämättä sitä saaneet. Kun palautetta omasta toiminnasta ei tule miltään suunnalta, koetaan helposti, että heihin kohdistuvaa hyvää sanottavaa ei ole ollenkaan.

Sehän täs onki ongelma että ei meille oo ikinä niinku sitä niinku ... niitä positiivisia asioita, ja sitä arvostusta (N2)

sitten niinku jotenki mä olin päätyyny siihen lopputulokseen, että mä olin tehny jotain niin kauheeta, et mä alotin niinku siis sellasen itseinhotykyksen (N3)

Yksi haastateltu kertoi kokevansa itse henkilökohtaisesti olleensa syynä vanhempien eroon. Näin ei todellisuudessa ollut, mutta hän kuitenkin usein mietti sitä, miten olisi voinut olla parempi lapsi, ja miten vanhemmat olisivat sitä kautta voineet paremmin jatkaa yhdessä.

kyllähän mä oon sen vahvasti ajatellu niin että miä en oo ollut tarpeeksi hyvä että se iskä mua rakastaa (N1)

Omaan persoonaan liittyen, pahaa oloa tuotti osalle haastatelluista sisäinen katkeruus oman perheen jäsenien kyvyttömyyttä kohtaan, sekä häpeä omaa perhetilannetta kohtaan. Negatiiviset kokemukset ja ajatukset seurasivat mukana esimerkiksi vanhempainilloissa, sekä sellaisissa muissa tilanteissa joissa kaverit ovat tekemisissä perheen kanssa.

toki mä häpesin muun muassa mun perhettä (N1)

5.1.2 Omakohtainen kiusaajan ja väärin tekijän rooli

Kahden haastatellun osalta kiusatuksi tuleminen johti oman käytöksen muutoksiin. Tämä tuntuisi kytkeytyvän heidän persoonaansa, ja tahtoon olla hyväksytty kaveriporukassa. Toisaalta kyseessä on myös pahan olon purkamisen ilman oikeanlaisia, rakentavia keinoja. Ymmärrys pidemmällä aikajänteellä viisaasta toiminnasta ei ollut vielä kehittynyt.

ei se varmaan mullekaan mukavaa ollu mutta siinä oli varmaan vähän semmosta, kun oli niitten toisten kaveri, niin lähti sitten kiusaa toisia ihmisiä ... Mä kiusasin [nimi] niitten muitten kanssa (N4)

mä vaan halusin hyväksyntää niiltä toisilta (N4)

Kokonaisvaltaisin esimerkki löytyy haastatellusta, joka kohtasi kiusaamista jo varhaisesta ala-asteen kouluajasta lähtien. Kotioloissa ei ollut puutteita, joskin salliva asenne kostamista kohtaan. Ongelmat kärjistyivät kasvaessa isommaksi ja vahvemmaksi, yläasteelle siirtymisen aikoihin. Oma rooli löytyi väkivallan käytön kautta, jonka kohteena olivat useat aikaisemmat kiusaajat. Lisäksi hyväksynnän hakeminen omassa kouluyhteisössä tapahtui myös muunlaisen väärin tekemisen kautta. Tämä tarkoitti esimerkiksi räjähteiden tuomista kouluun, ja niiden käyttämistä siellä. Moraaliton ja lain vastainen toiminta ei ollut ongelma tälle nuorelle, ja oma suhtautuminen oikean ja väärän rajaan tuntui olleen yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskitekijöistä.

no useempi tappelu, ja sitten esimerkiksi ilitulitteiden ampuminen uudenvuoden jälkeen koulun pihamaalla välitunnilla ja laittamalla niitä viemärin putkiin (M2)

muutenki olin saanu semmosen koulun pellen, narrin maineen niin sillohan se on entistä helpompi tehdä niin. (M2)

Molempia oman kiusaajan ja hölmöilijän roolin omaksuneita nuoria leimasi tarve päästä hyväksytyn nuoren asemaan haitallisesti käyttäytyvien muiden nuorten keskuudessa. Tässä he myös joiltakin osin onnistuivat, saaden hyväksyntää. Asema kaveripiirissä piti kuitenkin lunastaa arveluttavilla keinoilla. Kaveripiirit myös tutustuttivat haastateltuja päihteisiin.

Kolme vuotta vanhempi isovelji, et niil oli aina bileitä, ja sit me saatettiin hengata siellä ... no .. viieskuues, oltiin viiennellä ja kuudennella ... ne oli jotain kasi-ysi luokkalaisia ne pojat silloin, tai päässy jo peruskoulusta ... niin siellähän oli sitten kaikki alkoholit ja tupakat sun muut ... siellä myö pyörittiin sit mukana (N4)

Merkittävää on lisäksi, että sen saman kaveripiirin jäsenet jonka huomiota haastatellut kaipasivat, ovat näiden henkilöiden kertomusten perusteella aikuisina ajautuneet monialaisiin ongelmiin ja kohdanneet syrjäytymistä.

5.2 Läheisten tason riskitekijät

5.2.1 Epävakaat ja yllätykselliset kotiolot

Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta peruskoulun aikaiset asuinolot omassa kodissa olivat täynnä yllätyksiä ja epävakautta. Säännöllinen elämänrytmi puuttui, ja kodin elämään kuului sellaisia tekijöitä jotka eivät olleet lapsille selitettävissä. Epävakaus ja yllätykset olivat sekä vanhempien että sisarusten, sekä arjen lähipiiriin kuuluvien ihmisten tuottamia. Lasten näkökulmasta tämä tarkoitti hämmentymistä ja huolta omista vanhemmista, sekä tuotti monelle tilanteen jossa ei ollut mahdollisuutta kutsua kavereita kylään. Elämä sisälsi jännitteitä, jolloin ei ollut rentoa ja mukavaa.

se hirtti jotain nallei jonnekin lampun varjostimiin ja laitto kenkii tonne niinku oven karmien päälle että kun äiti avaa oven niin ne tippuu sen päälle (N2)

me aamulla herätään kouluun ja äiti nukkuu siellä ... ja sitten oli niitä aamuja että se äiti ei vaan ollu kotona (N1)

siis se määrittää hirveen paljon sitä semmosta niinku yleistä sitä ... sitä turvallisuuden tai turvattomuuden ilmapiiriä missä mä oon lapsuuteni niinku eläny (N1)

me syötiin, mitä sattuu tavallaan ... kaapissa oli varmaan jotain eineksii ... kyl mein äiti teki ruokaa, mutta hän oli hirveen nirso syömään mitään. Ja ei meillä ollu, mitään pidetty ... ei pidetty mitään tiettyä rytmii siin päivässä (N3)

Esimerkkeinä mainittakoon kahden haastatellun kotona tapahtunutta tuhopolttoyritystä ja yksi hyvin läheltä piti tilanne polttoöljyonnettomuuden merkeissä. Aiheuttajina perheenjäsenet, sekä vanhemman lähiyhteisöön kuuluneet henkilöt. Lapset olivat ala-asteikäisinä läsnä näissä tilanteissa. Nämä tilanteet koskettivat puolta kaikista haastatelluista.

siinä oli vähän semmonen niinku, näitten kavereitten poikaystäviä ja heidän ystäviä ja tämmöstä niinku, aika kosteita illanviettoja ollut sitten, niin sehän meinattiin polttaa se meidän asunto, että me oltiin siellä sisällä kun he oli riitautuneet, ja ... tämmönen niinku tuhopolttoyritys (M1)

en tiedä miks tuli mieleen tommonenkaan siellä, mut ilmeisesti siellä oli polttoainetta kellari täynnä. ... meijät piti sitten hetkeksi, mä en ees muista asutiinks me siinä sitten se aika vai pitiks meidän muuttaa pois kun ne tuli pumppaa pois sitä öljyy sieltä ... Vaari oli siis jesarilla korjannu jonkun putken sieltä, että se ei ollu sitten ihan pitänyt. Vaari on vähän tommonen handymän (N3)

Toinen merkittävä tekijä oli vanhempien, tai muiden talossa asuvien aikuisten riiteleminen niissä tilanteissa milloin taloudessa eli kaksi aikuista. Riidoissa oli kyse parisuhdeongelmista, kulttuurieroista, mielenterveysheilahteluista sekä taloudellisen tilanteen aiheuttamista paineista. Lapset joutuivat näkemään vanhempien välistä väkivaltaa, sekä kokemaan nopeita turvaan lähtemisen tilanteita. Pakopaikkoina olivat sekä läheiset ihmiset että turvakoti. Yksi haastateltu kertoi nopean lähdön tapahtuneen kerran niin että kaveri oli yökylässä, jolloin tilanteeseen liittyvä häpeä ja hämmennys, oli moninkertaista.

mutta se vanhempien riitely ... yritti tehdä sitä varmaan salaa, mutta kyllä ne käytännössä niinkun, siis ... olen varmaan semmosen 20 kertaa ollu joko kyydissä lähtemässä, tai kotiin jäämässä kun toinen lähtee pois. (M1)

Yksittäisinä kertomuksina esitettiin myös vanhemman osallisuus päihteiden välitysrinkiin, sekä tilanteet joissa lapset ovat joutuneet näkemään seksiä oman tutun vanhemman ja vieraan ihmisen välillä. Päihdekauppaan liittyen poliisi teki kotiratsian, ja seksin näkemistä ei millään tasolla selitetty lapsille, joilla oma seksuaalisuus ei ollut vielä herännyt.

mein äidil ja [miehellä] oli tämmönen bisnes että hyö trokas näitä viinaa ja tupakkaa sieltä Venäjältä. Ja sit ne jäi siitäki kiinni, mä muistan tuli ne tullin äijät, ne laitto koko kämpän ihan palasiks kun ne oli jääny kiinni sitten siitä. Ja ne kuule kaikki mahdolliset etti, ja siithän ne sai sitten ... ei ne linnaan joutunu (N3)

sitte on myöskin sellasia kokemuksia että tota, että mä saatan herätä yöllä ja, ja tota ... meillä onki jotain ihan vieraita kenkiä ja ... ja äidin sängyssä on joku vieras mies, ja joskus olen niinku menny tilanne jossa on joku akti päällä (N1)

5.2.2 Huonot taloudelliset puitteet

Huono taloudellinen tilanne kosketi käytännössä useimpia haastatellusta, ja suurin osa heistä erityisesti koki sen elämää merkittävästi määritelleenä tekijänä. Pahimmillaan kotona ei ollut sähköä, tai varaa kunnolliseen ruokaan. Koulussa tarvittavia liikuntavarusteitakaan ei ollut aina kaikille mahdollista hankkia kaikille lapsille.

eihän meillä koskaan oo mitään ylimäärästä ollu (N1)

isällä aika huono palkka, että se on virkamiehen palkka, tai näin me ainakin on aina ajateltu ... ja tota äiti ei siinä vaiheessa ollu töissä (M1)

Lapsilla ei ollut mahdollista hankkia itse tärkeäksi kokemiaan tiettyjä vaatteita tai harrastusvälineitä, ellei itse omalla työllä rahaa ansainnut. Vaatteet hankittiin alennusmyynneistä, ja käytännössä monen haastatellun elämään ei kuullut mitään harrastamista, josta syntyisi taloudellisia kuluja. Taloudellinen niukkuus heijasteli myös perhekulttuurien henkisenä niukkuutena, kun koettiin että mitään erityistä ei voinut tehdä yhdessä.

vaatteita meille ostettiin kaks kertaa vuodessa, se oli heinäkuun alennusmyynti mistä ostettiin niinku syksyn kouluvaatteet, ja tammi-kuun alennusmyynnistä sitten niinku talvivaatteet. ... ja sitten niillä mentiin (N1)

Taloudellisista haasteista lapset eivät pääsääntöisesti tahtoneet puhua kodin ulkopuolella, ja tähän tuntuikin liittyvän paljon häpeää. Myös niukkuus kotona tuotti vaikeuksia pyytää kavereita kylään. Helpompaa oli tavata muualla.

Kotona tarjolla ollut ruoka saattoi olla pelkkää leipää, eikä säännöllisiä ruokailukojoa ollut. Yksi haastatelluista kertoi, miten purkkijugurtti oli aina liian kallista ostettavaksi, ja miten hienoa oli saada sitä kaverin kodissa vieraillessaan.

mä muistan miten tota joskus ala-asteella kun oli jossain yökylässä, niin se oli niinku ihan jotenki niinku ihan huippua että oli ... että siellä oli ilta- tai aamupalaks purkkijugurttia. ... meil ei ollu ikinä jugurttia, koska se oli niin kallista (N1)

meil ei ollu niinku rahaa .... sit sen takia niinku sitten oli aika selkeetä se että äiti ja isä ei sitten elätä (N4)

Moni haastatelluista tiedosti jo varhain, ettei vanhemmilla ole mahdollista tukea heitä taloudellisesti, kun he lähtevät opiskelemaan.

5.2.3 Vanhemmat poissaolevia arjen askareissa

Monella haastatellulla vanhemmat olivat hyvin paljon fyysisesti pois kotoa jo lasten ala-asteen aikana. Lisäksi muut puhuivat siitä miten kotona olevatkaan vanhemmat eivät tehneet heidän kanssaan usein yhtään mitään, ollen hyvin poissaolevia. Läsnaolon heikkouteen kuuluu myös vanhempien heikoiksi koettut sosiaaliset taidot, yleisesti heikkous ihmissuhdetaidoissa. Vain yhdellä haastatelluista vanhempien läsnäoloon liittyviä haasteita ei noussut esille keskusteluissa.

ei porukat yleensä ollu kyllä kotona, mutta sinne piti mennä (N4)

avioeroperheestä olen, vanhemmat on eronnu sillon kun oon ollu 5 ... isäni ei oo ollu sitten millään muotoo kuvioissa sen eron jälkeen yli 10 vuoteen käytännössä (N1)

että meit on neljä lasta, että sitten keskenämme aika paljon, ja tälleen sitten toimittiin (M1)

siis en mä nyt muista et me oltais silleen vietetty aikaa (N4)

Joidenkin haastateltujen lapsuudessa oma isä teki töitä niin kaukana kotoa, että poissaolot arjesta olivat kuukausien, jopa vuosien mittaisia. Lisäksi osalla isä ei ollut vanhempien eron jälkeen minkäänlaisissa tekemisissä lastensa kanssa. Tyypillinen tilanne oli sellainen, jossa vastuu lasten kanssa elämisestä ja kasvatustyöstä oli äidillä.

isähän lähti aina nopeesti siitä kun töitä ei ollut ja ei ollu rahaa, niin jenkkeihin jossa hänellä oli mahdollisuus työllistyä (M1)

mein isä oli, sanotaan 9kk vuodesta pois kotoa (N2)

Yhden haastatellun yksinhuoltajaäiti kävi ilta- ja yö painotteisessa vuorotyössä, ja näin ollen hän oli poissa kotoa juuri silloin kun lapset ovat kotona. Joskus edes aamulla kouluun lähdettyä äiti ei ollut vielä tullut kotiin. Ennen

kännykkäaikakautta tämä tarkoitti lasten osalta epävarmuutta, kun oli laitettava itse itsensä koulutielle, ja tietämättömyys äidistä jäi vaivaamaan. Lasten-vahteja ei taloudessa käytetty.

Vanhempien alkoholinkäyttö myös piti vanhempia pois kodeista. Erään haastatellun molemmat vanhemmat menivät aina virka-aikatyön jälkeen suoraan paikalliseen baariin, josta perheen lapset saivat soitella heitä kotiin. Toisaalla taas vanhempien eron jälkeiseen aikaan kuului lähivanhemman baarireissut, joiden aikana etsittiin uusia ihmissuhteita, sekä lähdettiin elämään kesken jäänyttä omaa nuoruutta.

olen soittanut [baariin] ja kysynyt onks äiskä kotona? ... joo ... onks äiti siellä? .. ja ne ties et kun sanoi [oma nimi] täällä, onks äiti siellä, niin kyl ne tiesi ketä ... kysytään (N4)

Yhden haastatellun osalta äidin aikuisiällä opiskelu vei hänet usein iltaisin tekemään ryhmätöitä opiskelukavereiden kanssa, ja osallistumaan päihteitä sisältäneeseen opiskelijaelämään.

5.2.4 Lasten vastuu arjen pyörittämisestä

Koska monessa kodissa ei ollut vanhempia läsnä, oli vastuu arjen askareiden toteuttamisesta tuolloin lasten omilla harteilla. Vain yksi haastatelluista kertoi heillä olleen kotona lastenvahteja tai -hoitajia, ja heidätkin oli rekrytoitu äidin alkoholistiystävien teini-ikäisistä lapsista. Käytännössä lasten vastuulle jäi monessa kodissa itse hoitaa suuri osa arjen askareista.

meillä oli usein semmosii teini-ikäsi hoitajii ... ne teini-ikäset oli useimmatkin siinä sen takii et meidän äiti halus olla tämmönen hyväntekijä, et ne oli tämmöistä ... tavallaan alkoholistiperheistä, tai joissa vanhemmissa oli jotain vikaa, niin meidän äiti niinku tavallaan otti hoteisiinsa (N2)

Kertomuksissa korostui, miten lapset itse laittoivat ruokaa, valvoivat läksyjensä tekemisen ja laittoivat itsensä aamulla kouluun. Yhden suuren talon lapset myös hoitivat talon lämmityspuut, sekä muutenkin heille osoitetut tehtävät kodin ylläpidossa. Taloudellisen niukkuuden vuoksi yhdessä kodissa lapsen piti myös antaa osa yläasteen aikaisesta kesätyön palkastaan äidille, kattamaan elämisestä koituvia kuluja.

ollaan siskon kanssa koko ala-aste esimerkiksi ite, itsenäisesti huolehdittu kouluun menemiset ja läksyjen tekemiset (N1)

Puulämmitys ja ... ja lapset teki puut ... isä toki auto sillon kun oli, mutta käytännössä se oli niinku meidän hommaa että lämmitettiin niitä isoja kakluuneja, ja se oli semmosta noin motti viikkoon vähintään (M1)

Leimallista haastatelluille oli myös vastuun kantaminen sisarukista. Rooli oli joko annettu vanhempien taholta, tai itse otettu pakon sanelemana. Neljällä kuudesta haastatellusta oli itseään pienempiä sisaruksia, ja kolme heistä oli perheen vanhimpia lapsia. Vain yksi haastatelluista oli tiettävästi perheen ainoa lapsi. Verrattuna pienempiin sisaruksiin, esikoisten oli luontevaa kantaa huolta pienemmistä.

kotona ei ehkä saanu enää sit niinku yläasteikäsenä olla niinku lapsi - lapsi, koska sitten piti vahtia sitä [veli] ja [veli] ... kun ne porukat, jos ne lähti sinne [ravintola] tai [ravintola] tai jonnekin. ... aika paljon vahittiin niitä lapsia (N4)

Vanhempien omien ongelmien ja alkoholinäytön vuoksi lapset saivat myös joissakin kodeissa roolikseen toimia huoltajansa tukihenkilöinä. Tämä tarkoittaa keskustelun tuen antamista, sekä joissakin tapauksissa äidin etsimistä takaisin kodin ulkopuolelta.

mä oon kotona ettiny äitiä puolen yön ... tai siis aamuneljältä, lumihangesta, niin siinä vaiheessa jonku ripsivärin loppuminen ei oo niinku selanen asia (N4)

Nuorella iällä vastuun kantamisen seurauksena vastuun kantamisen kyky usein myös hyödyllisellä tavalla kehittyy. Liian pienenä ison aikuisten elämään kuuluvan vastuun kantaminen kuitenkin syö merkittävästi mahdollisuuksia elää omaa lapsuuttaan lapsena.

5.2.5 Väkivallan uhka ja käyttäminen kotona

Haastatelluista puolet ottivat puheeksi väkivallan kohdistumisen lapsiin kotona, kuvaten sen olevan osa normaalia arkea. Sitä käytettiin kasvatusketona, sekä myös impulsiivisesti ilman selkeitä perusteita. Väkivaltaa esiintyi

erityisesti isän suunnalta, mutta myös äidit ja sisarukset olivat aktiivisia. Äitien väkivaltaisuus kohdistui useimmiten isään.

siis oli sellasta ihan selkeetä tuuppimista, äiti oli mustelmilla ja pari kertaa oli sellasta et mä muistan että se heitti suoraan mein äiskää ... mein äiti on aika pieni semmonen, niin heitti siis jääkaappii vasten (N2)

Että kuitenkin kun meidät on periaatteessa remmillä kasvatettu. ... että tota, olen vielä ylä-asteellakin tämmösen kohtelun saanut (M1)

kun meidän perheessä väkivaltaa esiinty, niin se oli iskän puolelta, silloin kun se poltti päreensä niinku ihan ... sitä sai niinku ärsyttää tosi pitkään, niin kyl sen sitten ties kun oli mennyt liian pitkälle (N4)

Kertomuksissa esiintyi lisäksi ilmiö, jossa väkivallan uhkaa ei pystynyt kohteissa ennakoimaan. Tähän vaikuttivat läheisten mielialojen vaihtelut, sekä pienet ärsykkeet. Konkreettisenä esimerkkinä yhden haastatellun kotona isä raivosi, jos Barbienukkien päät eivät olleet huoneessa aivan suorassa. Vastaavat tapahtumat toistuivat joidenkin haastateltujen osalta vähintään kuukausittain.

faija on tullu kotiin aina töistä, ja sitten on ollu siis ... kaiken on pitänyt olla ihan tip-top, ja jos ei oo, niin kaikki saa tukkapölly ... paitsi mutsi, joka sitten saa ... en tiedä saiko turpaansa, vai jollain muulla tavalla, henkistä väkivaltaa (N2)

Joka kuukaus, .. meit oli neljä ... siis se ei kohistunu niinku itteen, mut se kohistu ... kuka nyt ärsytti millonki ... ihan sen mukaan sitten (N4)

Sisarusten välinen väkivalta oli yleistä yhdessä kodissa, mutta samassa taloudessa riidat vanhempien kanssa selvitettiin huutamalla. Tähän liittyi selittämättömiä syy-seuraussuhteita, jolloin etenkin muut kuin asianosainen lapsi ei tiennyt miksi hänen huoneessaan oli huudettu. Epätietoisuus talossa tapahtuvista levottomuuksista ahdisti, jolloin myös välit sisaruksien kesken olivat tulettuneita ja räjähdysarkoja.

siis väkivaltaahan esiintyi myös meidän sisarusten välillä. Eli siis kun tapeltiin, ni tapeltiin siis ihan oikeesti. [sisko] mm. kerran tempas mua sellasella metalliputkella, nii että jalat lähti alta. Sit kerran se löi selkään niin että ilmat lähti pihalle. Ja minä en ollu yhtään sen parempi. Ja veljet sai samalla mitalla. (N4)

Fyysisen väkivallan lisäksi kodeissa oli edellä mainittua useammin havaittavissa myös muita väkivallan muotoja, kuten henkistä kiristämistä sekä taloudellista väkivaltaa. Erityisesti yhden perheen osalta isä pyrki ennen eroa alistamaan äidin omaan tahtoonsa. Näin hän tarjosi samalla lapsille mallia siitä, miten naisen tehtävä on alistua parisuhteessa. Tällaisen mallin pois purkaminen on haastatellulla ollut pitkä ja vaikea prosessi.

toinen merkittävä asia on tietysti ollut vanhempien parisuhde, mistä on oppinut sitten näitä miten parisuhteen kuuluu mennä, että nainen on siinä niinkun nöyrytyksessä ja tekemässä kaiken, ja hoitamassa lapset ja talouden, ja ... tai no ei taloutta, mutta talon (N3)

Äitien isään kohdistama fyysinen väkivalta ilmeni esimerkiksi puukon käyttämisinä. Lapset olivat myös näkemässä tällaisia tilanteita.

Olen nähnyt kun äiti ... äiti yrittää iskeä puukolla isää. ... Et niinku tällä tasolla mennään ja olen nähnyt kun sisaret siinä vieressä huutaa, ihan traumatisoituu siitä (M1)

Väkivaltainen ilmapiiri kotona johti ainakin osalla lisääntyneeseen ajan viettämiseen kodin ulkopuolella. Myös tahto muuttaa pois kotoa varhaisella iällä oli koholla haastateltujen puheissa.

5.2.6 Päihteiden käyttö ja päihdemyönteinen ilmapiiri

Yli puolet haastatelluista kertoi lapsuudenkodissa olleen päihdemyönteinen ilmapiiri. Vanhemmat joivat kotona, sekä viihtyivät hyvin baareissa. Humalassa oleminen ei välttämättä vaikuttanut käytökseen, jolloin se antoi mallin asian normaaliudesta. Alkoholin käyttö kuitenkin ainakin osittain vaikutti vanhempien henkiseen läsnäoloon.

sitte niinku viikonloppusin niin hyö kävi sitten aika tiivistikin siinä kanta-kuppilassa. Ja minusta se ei alussa ollut ehkä sellast ongelmallista (N2)

äidillä oli semmonen ystävä joka oli kans eronnu, ja sillä oli sitten poika, niin esimerkiksi jouluaattona lahjat ollaan avattu yhdessä ja sitten meijät on jätetty ... äidit lähti baariin (N1)

myöhemminhän mä tajusin et se oli krapulassa kun se makas siellä sängyssä, ja luki kirjaa ... koska nehän dokaili sitten aika paljon ... tai, ne ei niinku .. ne ei ... ne ei niinku .... mä oon joillekin josku sanonu et ne on sellasia keskiluokkasia juoppoja, et ne kävi töissä ja sen jälkeen oli kännissä ... tai et ne otti pari iltakaljaa, mut jos se joillekin on kaks, niin se on näille ollu 24 (N4)

mut se juominen ei ollu mulle ongelma, vaan se että ne poltti tupakkaa (N4)

Alkoholin käyttö perhepiirissä tarkoitti myös, että osalle haastatelluista sallittiin omat kokeilut alkoholin kanssa jo yläasteella. Toinen vanhemmista saattoi hankkia juomat joko kotona käytettäväksi tai mukaan nuorten tapahtumiin. Alkoholia saatiin myös kavereilta ja kaverien vanhemmilta sisaruksilta. Omat vanhemmat usein tietoisina asiasta.

mein äitiköhän se sano että saat harjotella tässä näin sitä alkoholin juomista, ja kyl ne sillain anto kaks ... kaks jotain siiderii, ja kyl mä join ja ihan humalas mä pyörin siellä sit lattioilla (N2)

Päihdemyönteinen malli kodeissa ei kuitenkaan haastateltujen osalta johtanut päihteiden suureen kulutukseen. Eniten alkoholia myöhemmin käyttänyt haastateltu kasvoi kodissa, jossa päihteidenkäyttöön suhtauduttiin kielteisesti. Päihdemyönteisten kotien piirissä kasvaneiden lasten sisaruksista osa ajautui suurkuluttajiksi.

sisko nyt kävi välillä vähän ryyppäämässä kavereitten kanssa (N2)

Haastatteluihin osallistuneilla omat kokeilut alkoholin kanssa jäivät yläasteen aikana pääsääntöisesti yksittäisiksi tapahtumiksi, eikä kenellekään syntynyt myöhemminkään riippuvuutta.

5.3 Yhteisöjen tason riskitekijät

5.3.1 Runsas muuttaminen

Pieni osa haastateltua asui koko lapsuutensa samassa paikassa, ja muiden osalta muuttoa tapahtui paljon. Tämä hankaloitti kiinnittymistä asuinalueen ih-

misiin ja kulttuuriin, sekä pakotti sopeutumaan jatkuvaan oman paikan etsimiseen. Osalle tämä oli luonnollista, mutta haastatellut myös kuvasivat juurtumattomuuttaan ongelmallisena.

semmosia kohtia on ollut, että tota on niinkun ... aina kun siis, se pitää se koulu alottaa ikään kun uudestaan. Uusissa ihmisissä ja uusissa paikoissa, niin tietyllä tavalla semmosissa kohdissa on ollu aina se riski. (M1)

on se niinku niin vahvana se kokemus siitä että mikään ei oo pysyvää ... kaikki liikkuu koko ajan, niinku muutetaan koko ajan (N1)

Muuttamiset tapahtuivat useimmiten saman paikkakunnan sisällä eri alueelta toiselle, pääasiassa kunnan vuokra-asunnosta toiseen. Joidenkin osalta tapahtui myös muuttoja eri paikkakuntien välillä, pitäen sisällään sekä isoja että pieniä asumisen yhteisöitä.

me ollaan niinku muutettu kaupungin vuokra-asunnosta toiseen .... semmosta niinku pysyvyyttä ei ehkä (N1)

mut sit se alko olee sitä muuttamista. ... ja muuttamista, ja muuttamista. Ja uusia kavereita tuolta, ja uusia kavereita täältä, ... ei me keretty niinku asumaan niin kauaa, periaatteessa missään, että kehenkään ois tutustunu ... ja [välissä asuttu kaupunki] oli jo niin iso city, että siellä oikeen tutustu koko talon piiriin (N3)

Asuinpaikan muuttumisen myötä ja lisäksi huomionarvoinen raskas muutos liittyy aina kouluyhteisön muutoksiin. Koulupaikka saattoi myös muuttua yhdestä koulusta toiseen, vaikka asuinpaikka olisi pysynyt ennallaan. Toisaalta osa haastatelluista pystyi säilyttämään paikan samassa koulussa, vaikka muutti toiselle alueelle kunnan sisällä.

Runsas muuttaminen aiheutti haasteita erityisesti sosiaalisen piirin jatkuvan muutoksen kautta. Muuttaminen tuotti ystävyysuhteiden hankaloitumista, sekä haluttomuutta edes tutustua aina uusiin ihmisiin. Joskus ahdistus myös nousi siitä, kun uusi luokka oli edellä joissakin oppiaineissa.

mä tykkäsin siitä, oli se kivaa. ... sit siel oli niinku uusii ihmisii, ja sit mua vähän ahdisti kuitenkin se koulunkäynti, kun ne oli niinku menny asias eteenpäin (N2)

Tavoitteellinen harrastaminen olisi myös ollut muuttojen vuoksi haasteellista. Kriittisimpiä muutoksia ovat oman kouluyhteisön muutokset, liittyen lasten tarpeeseen olla hyväksyttyjä ja haluttuja kavereita uusissa porukoissaan.

5.3.2 Kiusatuksi joutuminen

Itse kiusatuksi joutuminen esiintyi ongelmana erityisesti pienillä paikkakunnilla asuneiden osalta. Kiusaaminen keskittyi erityisesti koulumaailmaan. Yhden haastatellun osalta järjestelmällisesti kiusatuksi tuleminen oli myös merkittävän syrjäytymistä tukeva olosuhde lapsuudessa, kotiolojen ollessa pääosin kunnossa.

Minun syrjäytymisriskiä tuottava aihealue lähinnä ehkä on koulukiusaaminen ja siitä johtuneet erinäiset ongelmamuodot jota olen kokenut sen koulukiusaamisen myötä. (M2)

Kiusaamistahan on monenlaista, mutta ... minun, sellasen tavallisen nälvimisen lisäksi tavaroita hävitettiin, särettiin, ... asioita säilytettiin niinku meikäläisen niskaan ilman että olisin millään tavalla osallisena, mutta haluttiin tehdä tavalla tai toisella kiusaa. (M2)

Useimmin haasteltujen osalta kiusaaminen kohdentui vain henkilökohtaisesti heihin, jonka lisäksi yhden, monikulttuurisen perheen koko sisarusparvea kiusattiin. Kuten kiusaamiskulttuurissa usein on, eivät nämä henkilöt pystyneet itse vaikuttamaan kiusaamisen alkutekijöihin.

oon jälkikäteen ajatellut, kun on sillon oltiin erilaisia ja meitä kiusataan, se oli realiteetti, ja tietyllä tavalla siinä lasten maailmassa (M1)

Lapsella ja nuorella on tarve olla hyväksytty kavereiden keskuudessa, jolloin syntyy tarvetta tarpeen mukaan muuttaa omaa käyttäytymistä. Useimmiten tämä tarkoitti hyväksynnän hakemista liittymällä kiusaajiin ja omaksumalla heidän kulttuurinsa. Koko sisarusparveen kohdistuneen kiusaamisen kokenut haastateltu taas keskittyi puolustamaan sisaruksia.

ja kiusaamista tottakai on ja nimittelyä, niin sitten se ... kun pelkästään, se ei ole että minua kiusataan, vaan minun piti hoitaa myös se että minun sisaruksia kiusataan. (M1)

Pienillä paikkakunnilla ei ole helppoa valita sosiaalista piiriään. Omat ikätoverit ovat useimmiten kaikki tekemisissä toistensa kanssa.

tytöt on ihan hirveitä sen ikäsenä, niin mehän siis niinku vuoronperään aina dissattiin niinku jotain ... periaatteessa niinku suht iso kaveriporukka, oisko meitä ollu kaheksan niinku siinä, ja sit vuoronperään jätettiin niinku ulkopuolelle ... ja sit kun tuli mun vuoro et mut jätettiin ulkopuolelle, niin sit se ei ollukaan mulle okei (N4)

Käytännössä kiusaaminen kosketti jo muutenkin hankalissa oloissa eläneitä nuoria, tuottaen ylimääräisen haasteen vaikeuksien keskelle. Muut nuoriin kohdistuneet olosuhteet olivat osin myös syynä kiusaamiselle.

5.3.3 Realistiset väylät valita rikollinen tie

Erityisesti haastatellut miehet kertoivat siitä, miten heillä olisi vähintään joissakin elämän vaiheissa ollut hyvät kontaktit rikollisiin piireihin. Lisäksi he kuvasivat täysin mahdolliseksi sitä, että elämä olisi voinut viedä niiden kautta jopa menestyksekkäälle rikolliselle uralle. Syrjäytymisen riskitekijöihin voidaan näin ollen laskea olosuhteet joissa kontaktit ovat olleet läheisesti olemassa.

Kyllä mä oon sitä miettiny, jos .. kun mä olin joskus vähän kiinnostunu noista moottoripyörämiesten touhuista, niin mä oon joskus miettiny sitä että jos elämä ois jatkunu niissä käännekohtissa väärin, niin saattas olla tapahtunu jo ehkä jotain jopa peruuttamatonta. (M2)

Mä ajattelen itse näin, että jos olisin esimerkiksi Helsingissä asunut, niin olisi ollut hyvin mahdollista että minusta olisi tullut jonkinlainen rikollinen. (M1)

Kontaktit ovat olleet joko pitkäkestoisesti elämässä läsnä olleita tekijöitä, tai jossakin tietyssä elämänvaiheessa olleita.

tunnen vieläkin toki, suvussa on semmosia ihmisiä mitkä on joskus tavalla tai toisella kuuluneet niitten toimintaan, niin oli jo ehkä jopa kontaktitkin valmiina sinne suuntaan, mutta en tiedä miks kävi näin ... oli joku muu tarkoitus niille asioille. (M2)

Ympäristö ja kontaktit muokkaavat ihmisen omia valintoja tarjolla olevien mahdollisuuksien kautta. Usein tavoitteellinen ja aktiivinen henkilö voi halutessaan luoda menestyksensä sekä hyväksytyillä että kyseenalaisin keinoin.

5.4 Yhteiskunnan tason riskitekijät

Yhteiskunnan tason riskitekijät liittyvät kaikki koulumaailmaan. Vaikka koulunkäyntiin useimmiten suhtauduttiin myönteisesti, liittyi koulun tarjoamiin tukipalveluihin ainakin osan kokemuksissa merkittäviä puutteita. Näiden voidaan katsoa olleen osaltaan tukemassa syrjäytymisen tielle. Asioihin ei joko osattu puuttua, tai sitten niihin ei haluttu puuttua ajoissa. Kodin olosuhteista eivät haastatellut aina halunneet tehdä koulun aikuisille tiedostettuja, jolloin niihin ei tietenkään pystytty reagoimaan. Kuitenkin oli myös tiedossa olleita ongelmia, joihin ei kokemusten mukaan puututtu.

et niinku koulu ois tukenu, siis siellä olevat aikuiset ihmiset ... vaan se oli enemmänkin se että siel oli ne kaverit ja paikka mihin mennä (N4)

en mä tiedä et oliko niinku kuraattoria ees olemassa sillon mejän koulussa tai mitään (N4)

En mä nyt sitten muuta kokenu ... että mikään koulu olis millään taval puuttunu, ... en mä koulus mitään puhunu mejän elämästä ... en mitään (N2)

ei meillä mitään yhteisii keskusteluit tavallaan niinku mistään mejän elämän tilant, eikä meillä ollu mitään näitä palaveri (N2)

Kiusaamisongelmat olivat kouluissa tiedossa, mutta haastatellut kokevat, että niihin ei puututtu ajoissa oikein millään järkevällä tasolla. Vasta kun oppilaan toiminta ylittää rikollisen toiminnan rajat, puututtiin. Tämä tarkoitti yhden nuoren osalta sitä, että häneen kohdistunutta kiusaamista ei käsitelty mitenkään, mutta kun hänen toimintansa oli kiusaajiaan voimakkaammin laittoman puolelle menevää oireilua, tuli hänen tekemisistään ongelma.

Ehkä surullisin ja vaikein semmonen käännekohta elämässä on ... että kaiken alkusysäyksen anto tälle kaikelle hankaluudelle, on se että tajusin että siihen koulukiusaamiseen paikallisessa kunnassa kukaan, kukaan ei halua reagoida. Että se jätetään katsomatta se asia, ylenkatsotaan (M2)

Toisaalla ilmeni tilanteita joissa ongelmien kertomisen jälkeen esimerkiksi terveydenhoitaja ei halunnut puuttua oppilaan tilanteeseen, tai saattoi jopa syyllistää asianosaista siitä, että ei ole aikaisemmin ottanut puheeksi omaa hankalaa tilannetta. Tällaisen kohtelun jälkeen luottamus katkesi.

niin tota, sit kuraa, eiku siis opo oli vaa silleen et .. se vaa sano et "aijaa",
"mäki oon [kokenut samanlaista]" ... aijaa? (N4)

no koulun terkkarihan suuttu mulle, kun mä en ollu kertonu sille ... kun mä
en kokenu sitä niinku, ku ei mulla ollu asiaa terkkarille (N4)

Koulun ja siihen liittyvien tukipalveluiden tulisi olla kaikille samat, ja luoda turvallinen ympäristö lapsille. Haastatteluissa esille nousseiden kokemusten mukaan myös koulu voi onnistua tuottamaan välinpitämättömän ja epämääräisen oloisen kasvun olosuhteen.

6 SYRJÄYTYMISELTÄ SUOJAAVAT TEKIJÄT

6.1 Yksilön tason suojaavat tekijät

6.1.2 Myönteisyys ja ulospäin suuntautuvuus

Vaikka osa haastatelluista myönsi olleensa katkera tai on hävennyt perheensä, oli kuitenkin pääsääntö kaikilla, että asioihin osasi itse suhtautua myönteisesti ja rakentavasti. Jopa itse omakohtaisesti haitallisesti käyttäytyneet ja oireilleet pystyivät ajan kanssa kehittämään oman suhtautumisensa myönteiseksi, nähden asioille oikeat merkitykset.

kaikki kliseet voi kyllä heittää, mutta ei ne mitään murehtimalla parane ne asiat (N4)

Et mieluummin ottaa niinku sen näkökulman, kannan siihen .. ja sama mitä niinku tapahtuu, oli se sitten hyvää tai huonoo ... niin ottaa sen mieluummin niinku oppimisen kannalta (N3)

ehkä mulla mun apu on ollu myös se että mä oon tän tyyppinen persoona, että mä olen avoimesti niistä asioista puhunut (N2)

Keskittyminen myönteisiin asioihin jätti monella taka-alalle sen miten kurjalta oman elämän olisi myös saanut halutessaan näyttämään. Moni kertoi ylipäänsä arvostavansa elämää ja olevansa myönteisen kiinnostunut ympärillä olevia asioita ja ihmisiä kohtaan.

semmonen sosiaalinen lahjakkuus, ja semmonen ... mä oon ollu aina hyvin niinku .. ööh, ulospäin suuntautunu (N1)

ja ehkä siin on myös se että on semmonen extrovertti (N4)

varmaankin persoonallisuus, temperamentti? ... koska mä oon kuitenkin sosiaalinen ihminen. (N3)

Joidenkin osalta puheisiin liittyi jo lapsena kehittynyt taipumus joka kantaa edelleen aikuisena. He kuvasivat pyrkimyksiä elää kiinni hetkessä, ja nauttimaan siinä olevista mahdollisuuksista. Välttämättä tulevaisuutta ei suunnitella pitkälle eteenpäin, mutta pärjätään hyvin niillä mahdollisuuksilla mitä kulloinkin on tarjolla.

semmonen mä oon semmonen sopeutuva ... joustava. et jos asiat ei nyt mee niinku niitten pitäs mennä, niin ... tai siis miten ois ennalta suunnitellu, jos niitä on ylipäättään yhtään suunnitellu ... niin sitten niinku mennään sen mukaan. (N4)

Viimeistään nyt jo aikuisina kaikki pystyivät määrittelemään lapsuudessa tapahtuneita ikäviäkin kokemuksia eteenpäin vieneiksi kokemuksiksi, ajatellen oman elämän isoa kokonaisuutta.

silloin tajusin tehneeni oikeasti todella väärin. ... kun tajusin sen seurauksen mitä se suuttuminen olisi sillä hetkellä voinut aiheuttaa. (M2)

6.1.3 Älykkyys ja itsenäinen ajattelu

Useat haastatelluista korostivat oman mielen voimaa eteenpäin vievänä tekijänä. Tähän liittyvät myös maininnat omasta älykkyydestä sekä koulunkäynnin helppoudesta. Vaikka kotona saadut käyttäytymisen mallit olivat usein huonoja, oli oman mielen sisällä selkeys tavoista, joiden mukaan asioita voitaisiin tehdä kotona saatua mallia paremmin.

sieltä niinkun tavallaan oon saanu semmosen älykkään ... älykkään, tykkään pohtia asioita. Aina sanon että tuumaan. ...se on, joku verrannu mua nykyään Havukka-ahon ajattelijaan, mutta sieltä mä oon saanu semmosen ajatuksen että joskus kannattaa käyttää sitä älyäkin. (M2)

Pidän itseäni aika älykkäänä. ... elikkä, ja semmosena sopeutuvana (M1)

mä oon aina ollu ihan hirveen hyvä koulussa ilman että mun pitää oikeen tehdä mitään erityistä, niinku sen eteen (N1)

mä oon ollu kympin oppilas. ... niin se on ollu semmonen ihan selkee. ... Ihan vaivatta (M1)

Yksi haastateltu mainitsi erityisen tärkeänä käytännöllisen älykkyyden, joka näkyi konkreettisesti ongelmanratkaisutaitoina. Näin ollen heikoillakin resursseilla sai paljon aikaan. Lisäksi henkilö mainitsi sosiaalinen älykkyyden, jonka avulla hän on onnistunut tiedostamaan jo lapsena uhkaavat tilanteet, joista on syytä poistua. Näin syntyi kyky ja mahdollisuudet suojella itseä haastavissa sosiaalisissa tilanteissa.

oon joutunu aika pienestä pitäen pohtimaan, miten joku asia ratkaisee, että ... että tuota ... että pääsee pisteestä a pisteeseen b, ... ihmiset pelaa näitä pelejä, mitkä on näitä ... siihen aikaan pelattiin tämmösiä Quest pelejä, että tee tämä ja saat sitten tavarat ja pääset seuraavaan pisteeseen, ja sitten näin edespäin (M1)

Yhdellä haastatelluista oman äidin antama huono esimerkki oli korostetusti oman yrittämisen motivaation lähde. Hän muodosti tulevaisuuden tavoitteensa sen kautta, että hän halusi olla jotakin muuta kuin mitä oma äiti on ollut. Kurjuudessa kasvaminen myös herätti yleisesti sisäisen motivaation taistella hyvän elämän puolesta.

mä haluan olla täysin jotain muuta. Ja mä sen päätin jo silloin nuorena, että mä haluan olla kaikkea muuta kun mitä olen kokenut. ... mä haluan siis aivan täysin kaikkea muuta (N2)

Vaikka ryhmään kuulumisen ja henkilökohtaisten asioiden käsittely muiden kanssa on tärkeä osa suojaavia tekijöitä, on käytännössä jokaisen haastatteluihin osallistuneen oma itsenäinen kyky ajatella, löytää merkityksiä ja ratkaista ongelmallisia tilanteita vähintään yhtä merkittävä osa syrjäytymiseltä suojaavana tekijänä.

6.1.4 Terve itsetunto

Itsenäisen ajattelukyvyn lisäksi lähes kaikilla oli hyvä itsetunto, joillakin jopa korostuneen hyvä itsetunto. Tähän liittyivät kokemukset hyväksytyksi tulemisesta, sekä siitä että ainakin on sen arvoinen, että ansaitsee hyväksyntää.

Siis hyvä itsetunto on suojellu mua ... Erinomaisen hyvä itsetunto (N1)

No on mussa varmaan? ... tota jääräpää-ominaisuuksia ... jääräpää, jonkinlainen ... vahvataht, .. Voimakastahtoinen (N4)

Se on yks piirre minussa, että olen aika vahvatahtoinen. (M2)

Myös kiusatuksi joutuneet nuoret jotka oireilivat itsekkin vahingollisella käyttäytymisellä, kuvasivat oman itsetunnon ja ymmärryksen oikeasta ja väärästä kehittyneen peruskoulun aikana. Tässä avuksi olivat erityisesti ihmisyyden ja hyvän elämän elementtien arvostaminen ja tiedostaminen. Terve itsetunto on myöhemmin elämässä suojannut ongelmilta.

Yksi haastateltu korosti itseään suojaavana tekijänä tiedostettua kristillistä vakaumustaan, ja siihen liittyvää arvopohjaa. Oman elämän ratkaisuja voi pyrkiä rakentamaan peilaten uskonnollisiin opetuksiin, vaikka läheisten tarjoaman käytännön toiminnan esimerkit olisivat muuta.

siis mähän olen ollut hyvin vakaumuksellinen kristitty. (M1)

Myös aikuisina nämä haastatellut antoivat itsestään hyvällä itsetunnolla varustetun kuvan itsestään. Olemukset olivat tasapainoisia, ja kuvaukset itsestä usein hyvin jäsenneiltyjä.

6.1.5 Työn tekeminen ja vaivan näkeminen

Moni haastatellusta kertoi taidostaan tehdä tavoitteellisia suunnitelmia jo nuorella iällä. Tämä liittyi myös vastuullisen tulevaisuuden rakentamiseen. Vastapainona joillakin haastatelluilla oli periaatteena elää joka tilanteessa aistit heillä ja valmiina tarttumaan hetken tarjoamiin mahdollisuuksiin. Molemmat tavat elää ovat keinoja suojautua syrjäytymiseltä.

tämmönen että mul on aina ollu monta rautaa tulessa ja nauttinut siitä et on paljon tekemistä (N2)

Kävin mansikkamaalla 13-vuotiaasta asti töissä jotta saisin omaa rahaa jotta saisin ostettua jotain (N2)

Tavoitteellisimmat ja ahkerimmat lähtivät jo hyvin varhain töihin, ja yksi haastateltu lisäksi perusti yläkouluikäisenä oman yrityksen. Rahaa ei ollut perheissä, joten omien asioiden hankkimiseen piti käyttää omaa rahaa. Töitä tehtiin erityisesti kesäisin mansikanpoiminnassa. Yritys jonka yksi haastatelluista perusti, keskittyi internet-sivustojen toteuttamiseen.

sitten tietyllä tavalla se ensimmäinen palkka, ne on isoja juttu ... Ensimmäinen palkka kesätöistä, niinkun ... se oli siis, mä tein aivan hulluna töitä. Siis ihan siis, jälkeinpäin ajateltuna niin kukaan ei ois saanu tehdä niin paljon töitä. (M1)

mullahan on ollut firma ensimmäisen kerran 7 luokalla. ... elikkä se oli yks tapa saada rahaa, ja toisaalta niinkun ... sillen myöskin mietittiin sitä että olisko se semmonen mistä vois lähteä uraa tekemään (M1)

et niinku ite oon tehny erilaisia töitä, et oon ollut tehtaassa parissaki eri vaiheessa ja ollu siivoomassa ja kaikkee, koska ittesä on elätettävä (N4)

Yksi haastateltu kertoi varhaisesta tavoitteestaan päästä yliopisto-opintojen kautta haluamaansa ammattiin, vaikka hän tiesi rajoittuneisuutensa kouluaineiden oppijana. Lujalla työllä ja sopivalla kurssien valinnalla hän lopulta saavutti tavoitteensa.

Monet olivat kertomansa mukaan omien lähisukujensa ensimmäisiä ylioppilaita. Tämä voidaan nähdä joissakin perheissä myös sukupolvisen ketjun katkeamisena.

6.1.6 Kokemus hyväksynnästä

Kaikki haastatellut saivat kokea vähintään joissakin yhteyksissä ja elämänvaiheissa myönteistä huomiota ja hyväksyntää. Osa haastatelluista halusi erikseen korostaa, miten he saivat ala-asteikäisinä olla runsaan huomion keskipisteenä kouluissaan. Heillä oli kokemuksia siitä, miten muut ihmiset ovat olleet kuin heitä varten olemassa. Yhdistävänä tekijänä kerrottuun tarinoita siitä,

miten he saivat suunnitella luokan näytelmiä, joista muut pitivät ja toiset oppilaat mielellään osallistuivat.

sit semmosena positiivisena asiana, ni muhun on aina luotettu. Omalla tavallaan. (N4)

pentuna mun oli pakko olla siinä toiminnan keskipisteenä, .. siellä varsin-kin [lapsuuden kotikylässä], laitoin koko koulun tekee näytelmän (N3)

mua on suojannu ehkä se et jos mä oon kokenu olevani niinku rakastettu, siis että mulla on kuitenkin kokemus siitä omasta perheestä et mä oon erinomanen ja ihana, niin ehkä se on niinku suojannu mua. (N1)

Kokemuksilla oli selvästi myönteinen vaikutus lasten itsetunnolle, kun he saivat olla yhteisöissään pidettyjä ja sosiaalisia henkilöitä. Hyväksynnän saaminen itselle tärkeistä ja yleisesti hyväksi koettuihin asioihin ja ominaisuuksiinsa liittyen vähentää tarvetta ansaita hyväksyntä vääryyksillä.

jotenkin mä oon ollu niin niinku itsekeskeinen että mä oon ajatellu että koko maailma on minua varten (N1)

no mius tuntuu että aina on ollu merkitystä sillä että saa olla semmonen niinku on. (N4)

Hankalat kotiolot eivät ehkä olleet koulussa tiedossa, eikä tiedossa ole miksi juuri nämä henkilöt saivat korostuneen paljon huomiota osakseen, muiden oppilaiden saaman huomion kustannuksella.

6.2 Läheisten tason suojaavat tekijät

6.2.2 Riittävä hyvinvointi kotona

Käytännössä kaikki haastatellut puhuivat lapsuuden kotiloloissa monen asian kuitenkin olleen riittävän hyvin. Tällä tarkoitetaan kattoa pään päällä, ja aina jotain ruokaa aina tarjolla ravinnoksi. Suhteita omiin vanhempiin kuvattiin myös lähes poikkeuksetta olosuhteisiin nähden hyviksi. Kodeissa asetettiin rajoja, ja useat kertovat kokeneensa tulleen rakastetuksi. Isän ja äidin rajoit-

teellisuus vanhemmuuden osalta oli tiedostettu viimeistään aikuisena, ja tämän huomioiden moni arvioi heidän yrittäneen omista lähtökohdistaan toteuttaa vanhemmuutta varsin onnistuneesti.

kun hän on kuitenkin pystynyt tekemään niin paljon, hän on saanu kasvatettua kaks lasta, ja hän on saanu käytyä niinku koulut loppuun, hän on saanu olla työelämässä (N3)

kyllä meille muutaman vuoden sisään tuli vesivessa ja näin eespäin ... sähköt toki saatiin sitten kun maksettiin sen edellisen ihmisen velat, ja sähkösopimus aukes (M1)

en minä sinänsä heidän liittoa pidä rakkaudettomana (M1)

hän on sit kuitenkin semmonen välittävä äiti, et me ollaan otettu tosi paljon yhteen silloin kun mä olin murrosiässä, mut silti me ollaan niinku aina sovittu (N2)

varmaan hyvin oli se että ... se että meil ylipäänsä oli perhe, tai siis koti (N2)

Suojaavina tekijöinä kotioloihin liittyen voidaan nähdä riittävä perustarpeiden tyydyttäminen, sekä parhaansa yrittävät vanhemmat. Suojaavaksi tekijäksi riittää jo pelkkä haastateltavan kokemus parhaansa yrittävistä vanhemmista. Lisäksi tärkeänä mainintana on usean kokemus siitä, että on kokenut olevansa rakastettu.

suojaava tekijä varmaan on ollu sitten se rakkaus. Siis se et mä oon kuitenkin tuntenu oloni niinku rakastetuksi. .. mul ei oo ikinä ollu sellasta tunnetta että, et vaikka on oltu ihan heitteillä, niin se että voi kun teitä ei olisi koskaan syntynytkään. ... tai että me oltais jotenki vikapäitä johonki asioihin (N1)

tavallaan se niinku äitini niinku ne intentiot ei koskaan oo ollu varmaan mitenkään niinku tarkotuksella, niinku just nää ... nää on niinku vahinkoja nää mitkä on päässy tapahtumaan nää tämmöset (N1)

sit meil on ollu aina siis kotona ruokaa, vaikka äiti on ollu yksinhuoltaja ... kotona on siis ollu aina katto pään päällä, ja ruokaa. (N3)

Vaikka monen kotiin kuului epäsäännöllisyyttä ja rytmitöntä arkielämää, koettiin yleisesti, että kotona kannustettiin opiskelemaan ja käyttäytymään järkevästi. Läksyt tehtiin ajallaan, ja monelle oli asetettu selkeät kotiintuloajat.

koen saaneeni tavallisen kotikasvatuksen. Jopa keskivertoa tiukemman-
kin kasvatuksen kotona (M2)

Toki meidän äiti on aina kannustanut opiskelemaan, mutta niinku ..
niinku puheen tasolla (N1)

Lapsien haluttiin menestyvän, vaikka vanhemmat itse eivät olisi kaikissa ta-
pauksissa siihen itse pystyneet. Tämä toteutui monen kohdalla hyvän koulu-
menestyksen muodossa, ja kaikkien osalta yleisesti elämän myönteisenä ete-
nemisenä.

6.2.3 Sukulaiset ja läheiset tukiverkostot

Omien vanhempien lisäksi arjessa mukana olleet aikuiset ihmiset nousivat
haastatteluissa esille hyvin myönteisellä tavalla. Puolet haastatelluista esimer-
kiksi kertoivat olleensa paljon hoidossa isovanhemmilla, tai hetkittäin isovan-
hempien jopa asuneen samassa taloudessa. Näillä henkilöillä oli paljon merki-
tystä arjen käytännön asioiden järjestymisessä. Kertomusten perusteella iso-
vanhemmat edustivat lähes poikkeuksetta tasapainoista aikuisuutta.

sen luona (mummolla) me ... sen luona me käytiin, mentiin siis joskus
koulun jälkeen, et se oli siis varmaan joku tälleen joku hoitojärjestely että
niinku (N4)

sit mummo vielä astu siinä kohtaa remmiin, että hää tuli, ... se tota tuli
niinku avuks, se oli lopettanu työnsä Helsingissä, ja se mummo oli se
meijän niinku tavallaan varaäiti ollut siitä eteenpäin (M1)

Muita arkielämään läheisesti kuuluneita aikuisia olivat lähellä asuvat kummit,
tädit ja muut sukulaiset. Osalle haastatelluista muodostui näistä aikuisista tur-
vallisia keskustelukumppaneita, joiden kanssa pystyi jakamaan elämänsä tär-
keitä kysymyksiä omia vanhempia paremmin. Lisäksi erityisesti yksi haastatel-
luista kertoi, miten lähisukulainen oli tuonut heille kotiin käytöstä poistettuja
laitteita, joiden käyttöä lapset saivat harjoitella oma-aloitteisesti. Näin kannus-
tettiin lapsia kehittämään itseään välineillä, joita ei muuten olisi ollut varaa
hankkia.

no siis mun [kummi] oli semmonen ... siis kyl mä vieläkin sitä nään ... se oli just tää mun enon vaimo, joka asu siinä naapurissa (N4)

Meillä oli siellä [kaupungissa] oli semmonen äitin serkku joka ehkä jollakin tavalla tuli vara-sedäksi siinä ja rupes tuomaan sinne vanhoja tietokoneita, ja me saatiin sitten siitä semmonen oma juttu mitä kukaan muu ei ehkä siinä vaiheessa osannutkaan, ja ruvettiin tekemään niinku konella (M1)

Kaikilla haastatelluista ei ollut läheisiä suhteita omaan sukuun, jolloin herkästi nostettiin esille eräänlaisten varamummojen ja varatätien merkitys, ainakin osan aikaa elämässä. Nämä olivat henkilöitä, jotka asuivat lähellä, ja joiden kanssa syntyi kitkaton sukupolvien välinen suhde. Nämä henkilöt tarjosivat mahdollisuuden olla oma itsensä.

Ja mulhan oli silloin ihan pienenä semmonen ... mut en mä nyt tarkalleen muista, mut se halus olla niinku mun varamummi kun mulla ei ollu mummi (N2)

meidän ATK-opettaja yläasteaikaan ... ja [opettajan vaimo] oli merkityksellinen, koska hän oli kakkosluokalla oli minun opettaja silloin. ... Sillä oli aika paljon merkitystä (M1)

Yksi haastateltu kertoi siitä, miten he olivat sisarusten kanssa sopineet pitävänsä hyvät välit koulun keittäjiin, sekä muihin koulupäivän aikana kohdattuihin aikuisiin. Tätä kautta avautui mahdollisuuksia erityishuomioon, ja sopivaa joustoa löytyi heitä kohtaan sitä tarvittaessa. Koulukyytejä toteuttava taksi-kuski saattoi joskus tarjota ylimääräisiä kyytejä, ja välitunneilla sekä ennen koulun alkua koulun henkilökunta saattoi päästää musiikkiluokkaan tai ATK-luokkaan harrastamaan. Tämä saattoi muille oppilaille näyttäytyä aktiivisen nuoren itsensä kehittämisen mahdollistamiselta, mutta kääntöpuolena nuori itse koki pääsevänsä harrastamisen myötä myös piiloon kiusaajia. Epävirallinen aikuisten tuottama tukiverkko oli joka tapauksessa hyvin toimiva molemmilla tavoin ajateltuna.

keittolan ihmisiin on aina olut hyvät välit ... se on ollu semmonen, me lapset keskenään meillä on ollu semmonen, et niitten kanssa ei koskaan saa olla riidoissa (M1)

mä [musiikin opettajan kanssa] neuvottelin, että se missä mä kävin pianotunneilla sitten siinä, ... sain soittaa pianoa (M1)

oli itselle hyvin helppoa hakea välituntisin joku asia, ettei tarvinnut olla siinä toisaalta katsomassa toisten kiusaamista, tai sitten olla ite kohteena (M1)

Käytännössä jokaisella oli lapsuudessa mukana ydinperheen ulkopuolisia aikuisia ihmisiä, joiden myötä oli mahdollisuus saada terveen aikuisen mallia, sekä sellaista tukea ja kannustusta jota tarvitsi. Mainittiinpa haastatteluissa myös siitä, miten tärkeää oli päästä viettämään aikaa aikuisten omien esikuvien kanssa.

siis mä sanon että mun onni on ehkä ollu se että mä oon halunnu hakeutuu, mä olen aina viihtynyt aikuisten ihmisten seurassa. ... nuoresta pitäen (N2)

Ajan kuva haastateltujen lapsuudessa oli ehkä sellainen, että esimerkiksi koulun henkilökunta ja muut ammatilliset palveluntarjoajat halusivat ja pystyivät joustamaan tajutessaan tuen antamisen mahdollisuuden.

6.2.4 Sisarusten olemassa oleminen

Vain yhdellä haastatelluista ei ilmennyt olevan sisaruksia, ja loput kuuluivat joko kahden tai neljän sisaruksen perheisiin. Nämä sisarussuhteet mainittiin pääosin suojaavina tekijöinä, sillä he olivat samassa elämäntilanteessa ja pystyivät täysin vertaisina käymään läpi elämään liittyviä haasteita. Myös peruskouluiän jälkeen sisarusten merkitystä kuvataan tärkeänä.

mä koen että tuo että toki mulla on ollu siinä se sisko, että me ollaan saatu sitten toisistamme sitä tukea (N1)

no, minulla on kaksi pikkuveljeä .. isosisko on syntynyt ysi, eiku 85 ...Meit on neljä .. ja sillen ku minä olin kouluikänen (N4)

Mun tukiverkko? Sisko? ... tai siis, sisko ... on semmonen ihminen kenelle mä oon niinku puhunut kaikista asioista, niinku (N3)

Moni haastatelluista oli joko perheen vanhin lapsi, tai ainakin heillä oli lisäksi pienempiä sisaruksia. Vastuun kantaminen joko kuului heille luonnostaan, tai heidän oli olosuhteiden pakosta otettava sisaruksia auttava rooli perheissä. Osa haastatelluista kuvasi keskittyneensä enemmän muiden hyvinvointiin kuin

itsensä hyvinvointiin, joka osaltaan sai pidettyä ajatukset poissa itselle haitallisista asioista.

Sillon yläasteikäsinä minä ja [sisko] oltiin vastuussa pojista koulun jälkeen ja meidän piti vahtia niitä muutenkin (N4)

Merkittävää on lisäksi, miten osa haastatelluista kuvasi omien sisarustensa elämässä tapahtuneen negatiivisempaa kehitystä kuin itsellään. Tässä olisi hyvä jatkotutkimuksen paikka, tehdä tutkimusta rinnakkain saman perheen eri lasten osalta.

6.3 Yhteisöjen tason suojaavat tekijät

6.3.2 Oman ikäinen luotettava sosiaalinen seura

Turvallisten aikuisten kontaktien lisäksi haastatellut mainitsivat useasti oman ikäisten ihmisten seuran, hyvät ystävät ja luotettavat kaverit.

sit mulla oli jossain vaiheessa joku toinen paras kaveri, sit mä kuitenkin hengasin myös niiden muiden kanssa ... mut siis se on ehkä tällä hetkellä ainoa joka tietää niinku periaatteessa kaiken (N3)

sitten mul oli paljon ystäviä .... tietty ne oli tietty hyvin nuoruudessa (N2)

Moni koki lapsuudessa alkaneet suhteet läpi koko elämän kestäneinä tukiverkkoina. Nämä ovat olleet järkeviä, eteenpäin katsovia vertaisia, joiden kanssa on aina voinut avoimesti keskustella elämänsä asioista.

niillä oli suunnitelmia. ... ja sellast niinku .. no semmoset perus, niinku ... kaikki halus johonki kouluun, ja hakee johonki kouluun, ja niihin omiin paikkoihinsa ja ... et en muista et kukaan ois hakenu sillä perusteella et "jos sää haet ni määki haen" (N4)

Mulla oli läpi mun elämän tilanteesta huolimatta ainakin ollut yks semmonen ihminen mikä on kuunnellut kun on tarvinnut. (M2)

mulla on yks sellanen ystävä jonka kanssa olemme tutustuneet 3-vuotiaana (N1)

Osa on ollu läpi elämän, jopa synnytyslaitokselta asti. Ja toiminu aina semmosena henkisenä tukena ja turvana mille on voinu puhua. (M2)

Hyvien ystävyssuhteiden sisään kuuluvat myös joidenkin nuoren osalta peruskoulussa alkanut seurustelu, joka on kantanut vähintään kymmenen vuoden yhteiselo. Kiinnittyminen kodin ulkopuoliseen omaan itsenäiseen elämään on alkanut tätä kautta varhain.

sitten varsin varhain rupesin seurustelemaan tämän nykyisen vaimoni kanssa, että se alko sitten sillon jo periaatteessa vitosen lopulla (M1)

Merkittävinä syrjäytymiseltä suojaavina tekijöinä mainittiin oman koululuokan pysyvyys perheen muutoista huolimatta. Toinen mahdollistui taidepainotteiselle luokalle valinnan johdosta, ja toinen hyvien julkisten liikenneyhteyksien vuoksi. Asuinpaikan perusteella jaetut koulupaikat eivät olisi olleet samat kaikkien muuttojen osoitteiden osalta. Erityisen merkittävää kaikkien osalta on, että yläasteen aikana muutoksia omaan luokkaryhmään ei tullut. Jatkuvat muutokset kouluyhteisöjen osalta keskittyivät ala-asteelle.

sitten se musiikkiluokkahan määritti sen että vaikka me asuttiin missä, niin mun koulu pysy (N1)

yläasteen mä kävin kokonaan samassa koulussa ... Koulu pysy samana onneks. (N3)

Yksi haastateltu nosti esille ylipäänsä sen että hän on aina tykännyt olla monenlaisten ihmisten seurassa, ja tästä syystä myös pitänyt koulun ryhmätehtävistä. Näin hän on saanut tutustua hyvin monenlaisiin ihmisiin. Toisella taas oli kesäisin mahdollisuus viettää aikaa omaan kotipiiriinsä kesän ajaksi muuttaneiden kauempana asuneiden tuttujen kanssa.

missä on paljon ihmisiä ja missä on muita mukana ... mä oon koulussa tykänny aina projekteista, ja seurata sitä miten ihmiset käyttäytyy keskenään siellä, ja puhuu (N3)

kesäisin sillä tavalla että hän otti Helsingin sosiaalitoimen kautta kesälapsia ... Niin se oli järjestetty sillä tavalla että ne oli just näitten meidän tuttavaperheitten lapsia. Ja sieltä on tullut se vertaistuki (M1)

Sosiaalisia suhteita oman ikäisiin lapsiin muodostui myös harrastustoiminnan kautta. Näistä ei välttämättä syntynyt ystävyssuhteita, mutta kuitenkin tärkeitä kontakteja kodin ja koulun ulkopuoliseen elämässä.

6.3.3 Mahdollisuus tavalliseen kohteluun kodin ulkopuolella

Kun kotona ei ollut mahdollisuuksia nähdä ja kokea normaalia perheiden arkielämää, saivat ainakin osa haastatteluihin osallistuneista mahdollisuuden kokea tavallisuutta muiden ihmisten luona. Puheissa korostui tarve kokea normaalia elämää.

Yhdellä haastatellulla oli sisaruksensa kanssa pitkäkestoiset mahdollisuudet sekä viikonlopputukiperheeseen, sekä toiseen tukiperheeseen kesälomien aikana. Näissä elettiin normaalia arkea, jossa oli rytmi, selkeät ruokakäytännöt ja yhteistä tekemistä tukiperheen kanssa. Samat perheet olivat tukemassa perhettä useiden vuosien ajan.

sit mä sanon että mulla on ollu myös lottovoitto se että mä oon [kunnassa] päässy olee sellases tukiperheessä... [yhdistyksen] kautta kesäsin, mä pääsin niinku olee siel aina pari viikkoo ... kolme viikkoo. Ja sit mä olin yhen joulunki siellä, niin semmosessa ... ne oli semmonen vanha pariskunta, maalla asuvat (N2)

Me oltiin [kotikaupungissa] tukiperheessä viikonloppusin. ... mut me oltiin viikonloppuperheessä siis (N2)

Osa haastatelluista mainitsi tärkeinä kontakteina päästä kokemaan tavallista elämää ystäviensä kodeissa. Vaikka näiden vanhemmat eivät olisi olleet tietoisia lastensa ystävien tarpeista, saivat he kokea kuuluvansa tavalliseen perheyhteisöön, sekä tavata tavallisia aikuisia ihmisiä. Ystävien koteihin oli haastatelluille vapaa pääsy, ja lapset kuuluivat myös ruokakuntaan kylässä ollessaan. Ystävän luona saatettiin viettää aikaa useita kertoja viikossa.

[kaverin] äiti on semmonen pullantuoksunen äiti jol on aina ollu jääkaappi täynnä ruokaa ... kerran viikossa aina vähintään leivottu, aina lämmin ruoka (N1)

jossain vaiheessa sillon ylä-asteella melkeempä asuin sitten siellä. Et mä olin enemmän ehkä siellä kun kotona. ... että se, että siinä on ollu joku turvallinen aikuinen joka on tavallaan luonut sen (N1)

mä jotenki aina nautin niinku mun kavereideni äideistä ja isistä ja niiden kans juttelusta, koska mejän äiti, ei sen kanssa pystyny semmoseen (N2)

Varhaiset seurusteluiden aloittamiset yhdistivät niin ikään haastateltuja toisten ihmisten perheisiin. Vaikka kaikki kertomuksen osat eivät kohdistuneet pelkkään peruskouluvaiheeseen, oli havaittavissa, miten seurustelukumppanin vanhempien kotiin oli tervetullut, vaikka itse seurustelukumppani olisi ollut muualla opiskelemassa.

minähän käytännössä niinkun muutin sitten puolison luokse ... puolison vanhempien luokse asumaan, että olen käytännössä ollu siellä silloinkin kun hän on ollut sitten lukiossa .... Että se on ollut tietyllä tavalla yks sel-
lanen turvaajaporukka (M1)

Yksi haastatelluista kuvasi mahdollisuutta ala-asteikäisenä osallistua perheensä kanssa autoharrastajien yhteisöllisiin tapahtumiin. Näissä ihmisiä yhdistävänä tekijänä olivat samat kiinnostuksen kohteet, eikä perheiden sosiaalista taustaa tai muutenkaan statusta kyselty. Näissä tilaisuuksissa lapsi sai kokea olevansa kaikkien huolehdittavana, jolloin pystyi myös aidosti kokea olevansa lapsi.

varmasti se [harrasteauto] -porukka, erityisesti silloin ku ... koska siellä olin alakouluikäisenä enimmäkseen. (N4)

siellä ei kysellä kenenkään ammatteja, eikä ... sinne mennään semmonsena kun on ... lapset otetaan hirmu hyvin niinku huomioon ja lapsille on järjestetty jotain tekemistä (N4)

se on ollu se paikka missä on saanu olla se oma ittensä .. siis siellä [harrasteauto] -porukoissa sai olla siis oma itsensä, ja lapsi (N4)

Omien vanhempien kyvyttömyyden vastapainona suuremman ryhmän yhteisöllinen vastuu kasvatuksesta tarjosi kokemuksen huolettomuudesta jota kotonalla ei samalla tavalla saanut kokea.

6.3.4 Tärkeät harrastukset

Mahdollisuudet harrastaa ja kehittää itseä kodin ulkopuolella ovat suojanneet haastateltuja monellakin tavalla. Tämän vuoksi ei voida helposti määritellä yhtä kaiken kattavaa logiikkaa, jonka kautta harrastustoiminta on määritelty suojaavaksi tekijäksi. Osa kertoi, että ei ole harrastanut juuri mitään, mutta toisaalta kaikilla oli tästä huolimatta tulkittavissa joku tärkeä vapaa-ajan tekeminen vähintään joissakin elämänsä vaiheissa.

Erilaisia harrastusmuotoja haastatelluilla olivat liikuntaharrastukset, tietotekniikka, musiikki, palokuntatoiminta, seurakuntanuoret, lukeminen, käsityöt, sirkuskoulu, enduro ja partio. Osalla korostuivat puheissa myös yläasteen aikana päättyneet harrastukset, ja järkevän tekemisen puute. Pääsääntö harrastuksien osalta oli, että ne eivät olleet kalliita. Poikkeuksiakin oli.

olin niinku kuorossa, tuolla seurakunnan kuorossa ... jossa sitten se meno sinne, niinkun ekana harrastuksena, niin kanttori kävi aina hakee. Se oli ihan sikasiistii. (M1)

Palokunta on ollu 17 vuotta. Vuodesta -99. Siitä asti kun oon ollu 7-vuotias, niin mukana elämässä. Ja semmonen tärke, tärke juttu. (M2)

Joo, tai siis mulla on niinku useempi (harrastus). (N3)

Harrastusten kautta pääsi luomaan sosiaalisia kontakteja ikätovereihin kodin ulkopuolella. Lisäksi säännöllinen harrastaminen tiesi mahdollisuutta päästä luvan kanssa olemaan poissa ahdistavasta kodin ilmapiiristä. Samalla tavalla harrastus koulupäivän aikana auttoi välttämään potentiaalisten kiusaajien kohtaamista. Osa myös mainitsi harrastamisen olleen hyvin tavoitteellista ja että harrastus itsessään oli sellaista, miten he haluavat itseään toteuttaa. Näihin kuuluivat palokuntaharrastus, sekä luisteluharrastus. Lisäksi kun saa keskittyä johonkin tekemiseen, voi samalla antaa ajatuksilleen lepoa ahdistavista ajatuksista.

mul oli koko ajan siinä luistelu mukana ... ja sit mulla oli siellä niinku ne luistelukaverit (N3)

oli parhaimmillaan 5-6-7 kertaa viikossa... No ei tarvinnu tapella [siskon] kanssa, eikä tarvinnu olla vanhempien kanssa (N3)

mullahan oli sitten musiikki sillä tavalla, mä [musiikin opettajan kanssa] neuvottelin, että se missä mä kävin pianotunneilla sitten siinä, ... sain soittaa pianoa (M1)

Mä olin aina sen ensimmäisen tunnin ennen koulua siellä, ja sitten tuota ... mahdollisimman paljon välitunteja, ja joskus koulun jälkeenkin. ... mutta siis käytännössä päivittäin (M1)

Pitkäkestoinen harrastaminen on voinut lisäksi tarjota tukirakenteen muuten elämässä menossa olleiden muutosten ajanjakson ylitse. Peruskoulun aikana alkanut aktiivisuus koulun oppilaskunnassa tai harrastuksissa on myös voinut johtaa myöhemmin aikuisuudessa vastuutehtäviin.

6.3.5 Koulun merkitys ja siellä viihtyminen

Pääsääntöisesti kaikki arvostivat koulun käyntiä, menestyivät siellä ja viihtyivät koulun viitekehyksessä. Jopa koulussa kiusatuksi tulleilla oli useimmiten joku kouluaine tai muu syy viihtyä kouluympäristössä.

mä nautin koulun käynnistä. En mä ikinä jääny sielt pois. ... ei mulla ollu mitään ongelmii siellä koulussa, nautin siellä olost (N2)

mä tykkäsin siis käydä koulussa, lukuunottamatta sitä vaihetta kun kiusattiin, mutta noin muuten musta oli kiva mennä aina kouluun (N4)

koulu on ollu semmosa niinku hyvää, et se on ollut .... ja on ollut ehkä semmosta niinku itsetuntoa nostattavaa asiaa (M1)

Suurin osa haastatelluista pärjasi koulussa hyvin, melko pienellä panostuksella. Kotona ei välttämättä olisi ollut mahdollisuutta keskittyä läksyihin, joten helpolla selviäminen oli varmasti tärkeää eteenpäin pääsemisen vuoksi.

Matikka. Mä olin hyvä just matikassa. ... Kyl mä tykkäsin sit historiatäki ja uskonnosta (N4)

Koulu tarjosi myös tärkeimmät sosiaaliset viiteryhmät ikätovereihin, sekä mahdollisuuden samanhenkisten lasten kanssa tutustumisen ja harrastusten jakamisen. Koulu merkitsi myös paikkaa, jossa on mahdollisuus lämpimään ruokaan jokaisena päivänä. Suurelle osalle haastatelluista koulussa tarjottu ruoka oli päivän tärkein ateria, ja sen vuoksi jaksamisen kannalta tärkeä.

se on luonu mulle semmosen viiteryhmän joka on ikään kun pitäny pinnalla, tiettyjen harrastusten parissa esimerkiks, niistä omista muuttuvista olosuhteista huolimatta (N1)

ja tota se että koulussa on ruokaa. Sillä on niinkun paljon merkitystä. Mä oon aina syönyt kouluruuan erittäin, niinkun ... mieluusti (M1)

Kouluympäristö tarjosi myös mahdollisuuden epäsäännöllisiin, mutta merkittäviin pieniin koulutyöstä erillisiin keskusteluihin järkevien aikuisten kanssa.

rehtori tuli sanomaan että oot fiksu kaveri, mutta käytä suuta älä nyrkkiä. Sinä osaat sanoa, osaat puhua ... mutta osaat tapella. Päästä itse kumpi omasta mielestä johtaa pidemmälle. (M2)

Mulle on sattunu tosi hyviä opettajia matkan varrella. (M1)

nuori mies opinto-ohjaaja jonka nimeä en kuollaksenikaan muista, mutta se oli kannustava ja sitten mä sanoin että oon aina halunnu olla palomies (M2)

no mulla on tosiaan niitä tavoitteita ja unelmia, niin sitten [opettajan nimi] oli joskus tosiaan tää joka sano että Amerikkalainen unelmoi, sä ite teet sen sun oman unelman .... se oli mulle tosiaan, se oli yks semmonen käännekohta myös tosiaan ... mä silloin tajusin, hetkonen mä tosiaan pystyn itse tämän tekemään (M1)

Koulussa viihtyminen ja pärjääminen ovat varmasti yksi suurimmista lapsen ja nuoren hyvinvointiin liittyvistä kodin ulkopuolisista tekijöistä. Koulun käyminen kattaa hyvin suuren osan lasten arkipäivien elämästä.

6.3.6 Tiedostettu kaveripiirin muutos

Kiusaajaryhmiin kuuluneet ja haitallisella käyttäytymisellä huomiota tavoitelleet nuoret onnistuivat vaihtamaan kaveripiiriä yläasteen aikana. Väkivaltainen ja rikolliseenkin toimintaan ryhtynyt nuori löysi uusia kavereita tietokoneharrastuksen parista, ja toisella nuorella oma kaveripiiri lopulta hiillosti ulos ryhmästä. Uudet parhaat kaverit olivat osin aiemmin oman kiusaamisen kohteina olleita, mutta kaveruus silti onnistui.

sit mä oon miettiny sen, silloin ku jos seiskal tai kasiluokalla .. ku tuli tää et mua alettiin syrjiä ja kiusaamaan, niin jos niin ei ois tapahtunu niin mä saattasin olla edelleen niitten ihmisten kaveri. ... niin on, ja mä oon siis onnellinen siitä että en oo niitten kaveri (N4)

Meijän luokanopettaja piti niille muille sitten jotain puhuttelua .. enkä mä sen jälkeen niitten kaveri ollu, mutta kyllä ne anto mun olla sitten rauhassa siellä luokassa sitten (N4)

Nuorelle ihmiselle on hyvin merkittävää löytää uusia ystäviä vanhojen tilalle. Ihmisellä on luontainen kaipuu muiden ihmisten seuraa kohtaan, eikä pelkäänsään kaverien hylkäämisellä ole hyvä vaikutus. Tilalle on saatava uusia viiteryhtiä paikkaamaan edellisten väistyttyä syntynyttä aukkoa, ja tarjoamaan kokemuksia hyväksynnästä kaveripiirin jäsenenä.

se oli kolmen pojan, neljän pojan ryhmä ... Niiden elämä pyöri siinä tietokoneiden ja semmosen, tietokoneiden ja tietotekniikan äärellä, ja ne ei oikeestaan antanu vittuakaan mistään ... niitä ei kiinnostanu kenen kanssa ne oli, ja yks oli niistä sitten naapurin poika ja ... tota ... sitä kautta tutustuin sinne, ja rupesin välitunnit ja vapaa-aikaa viettämään (M2)

vaihdoin kaveriporukkaa, niin sanotusti nörttien kaveriksi rupesin. ... enemmän siellä opin, näin jälkeensä ajateltuna hyödyllisiä taitoja kun siinä omassa riitelevässä porukassa (M2)

Tietoinen muutos kaveripiirissä ei aina ole helppo ratkaisu, mutta kohderyhmän henkilöiden osalta onnistui. Tähän vaikuttaa varmasti myös heidän yleinen persoonansa ja avoimuutensa.

6.4 Yhteiskunnan tason suojaavat tekijät

Liittyen yhteiskunnan taholta koettuihin syrjäytymiseltä suojaaviin tekijöihin, valtaosa mainitsi suomalaisen yhteiskunnan tarjoavan kaikille tasapuoliset mahdollisuudet kouluttautua ja pärjätä elämässä aivan niin pitkälle kuin haluaa. Sosiaalinen asema tai perheen köyhyys ei vaikuta siihen millä tavalla mahdollisuudet jaetaan.

mä vaan kiitän niinku Suomen valtioo siit et minkälaiset niinku .... minkälaiset mahdollisuudet se antaa niinku meille, niinku kaikille (N2)

tasapäästävä peruskoulu on kyllä se, se mikä on ollu mulle se merkittävin tekijä, että nää rakenteet ovat sellaiset että minä olen ylipäättään päässyt musiikkiluokalle, mä oon päässy lukioon, mä oon päässy jatko-opiskelemaan, eli tää on niinku ... mitä aikasemmin sanoin, mitä ... mä oon niinku hyvinvointivaltion tuote kaikkienensa (N1)

ehkä tuo että koen äärimmäisen tärkeeks sen että meidän rakenteet mahdollistaa sen että kukaan ei putoa sieltä sinne niinkun väleihin (N1)

ja siis mun mielestä suomessa vaan on helppoo, siis siinä mielessä, että kouluun pääsee (N3)

Lisäksi yhteiskunta tarjoaa kaikille samat tuet esimerkiksi lapsilisien ja opintotuen muodossa. Suojaavina tekijöinä mainittiin sosiaalitoimen tarjoamat tarpeen mukaan jaettavat avustukset, joita useassa kodissa myös hyödynnettiin tukemaan arjen toimintaa. Monet muutkin yhteiskunnan tukipalvelut olivat käytössä.

elatusapu ja kaikki mahdolliset lisäthä siihen on tullu. Yksinhuoltajakorotukset ja asumislisät, myöhän ollaan aina saatu täyttä asumislisää, tai siis äitini on saanu nämä täyet asumislisät (N1)

mut kaikki kelan tuet ja kaikki tämmöset tottakai. .... ja, ja .. mmmm .... ja itellähän jos aatellaan, niin enhän minä olisi tässä kohtaa jos ei meidän sosiaaliyhteiskunta, tai tämä toimis tällä tavalla (M1)

olen kokeillut sovittelua, olen ollut sosiaalitoimen kuultavana ja vanhemmat on ollu sekä ylä- että ala-asteella. Tästä tappelemisesta ja muista syistä. (M2)

Yhden haastattelun osalta korostuivat syrjäseudulle mahdollistetut liikkuvat, autolla kulkevat mobiilit palvelut.

Kirjastoauto oli erittäin tärkeä (M1)

kauppa-auto oli sillan, kerran viikossa se siinä kävi ja linja-autokin vielä siihen aikaan kulki, että kyllä sen aina periaatteessa jos hyvin suunnitteli niin pysty käymään (M1)

Ylivoimaisesti eniten kiiteltiin tasavertaista peruskoulua ja yhteneviä mahdollisuuksia kaikille Suomen kansalaisille. Hyvinvointiyhteiskunnan rakenteet ovat toimineet näiden henkilöiden kohdalla juuri sillä tavoin, kun niiden on tarkoitettukin toimivan.

7 TULOSTEN TARKASTELU IHMISKÄSITYKSEN TEORIAN KAUTTA

7.1 Holistinen ihmiskäsitys

Tutkimuksen kohderyhmäläisten kokemusten pohjalta tehdyissä havainnoissa korostuvat holistisen ihmiskäsityksen viitekehyksessä tajunnallisuuden ja situationaalisuuden tasot. Kehollista tasoa sivutaan tarkastelussa vain hieman.

Situationaalisuuden tasoon liittyviä havaintoja on koko aineistossa kaikkein eniten, liittyen sekä riskitekijöihin että syrjäytymiseltä suojaaviin tekijöihin. Riskitekijöiden osalta luonnollisesti korostuvat haastaviin kotioloihin liittyvät olosuhteet, joita pidettiin myös tutkimuksen kohderyhmän valinnan kriteereinä.

Ennalta asetettujen kriteerien lisäksi riskitekijöissä korostui kiusatuksi joutuminen peruskouluikäisenä.

Syrjäytymisen suojatekijöinä tilanteiden tasolla korostuivat erityisesti hyvät ja tasapainoiset ihmissuhteet. Merkittävää olivat sekä turvallisten aikuisten, että oman ikäisten vertaisten seura. Vastapainona kotilojen haasteille moni haastateltu oli saanut kokea turvallista ja tasapainoista kohtelua kodin ulkopuolissa viiteryhmissä. Kodeissakin toisaalta koettiin suurista puutteista huolimatta perusasioiden olleen riittävän hyvin.

Tajunnallisuuden tasoon liittyviä havaintoja oli enemmän syrjäytymisen suojatekijöihin, kuin riskitekijöihin liittyen. Riskitekijöiden osalta tajunnallisuuden tasoon liittyivät lähinnä kokemukset omaan puutteellisuuteen ja osaamattomuuteen liittyen. Myös väärin tekijän roolin omaksuminen.

Suojatekijöinä tajunnallisuuden tasolla korostuivat koulussa menestymisen helppous ja viisas itsenäinen ajattelu. Lisäksi mainittiin terve itsetunto, ulospäin suuntautuneisuus ja myönteinen suhtautuminen asioihin. Kiusaamisongelmista kärsineiden kohdalla korostui myös tietoinen ja tarkoituksellinen kaveripiirin vaihtaminen.

Kehollisuuden osalta aineistossa nousee esiin merkittävimmin haastateltujen perusterveys ja näkyvien vammojen puuttuminen. Lisäksi heidän ulkoinen olemuksensa oli aikuisiällä miellyttävä. Lapsuuden aikaiset keholliset ominaisuudet ovat näin ollen saattaneet olla niin ikään mallikelpoisen hyvin kunnossa. Kehollisuus ei näin ollen rasittanut arkea.

Jonkinlainen liikunnallisuus liittyi myös havaintojen pohjalta kaikkien lapsuuden ajan elämään, jolloin heidän kehollinen olemisensa pysyi hyvässä kunnossa. Jos kohdehenkilöllä ei varsinaisesti ollut liikunnallisia harrastuksia, heidän elämänsä kuitenkin tietävästi liittyi paljon liikkumista jalkaisin tai polkupyörällä. Vanhemmat eivät kyytejä tarjonneet.

Yhden haastatellun osalta kehollisuuteen kuului monikansallinen ulkonäkö, jolla erityisesti hänen lapsuusaikanaan oli suuri merkitys perheen kaikkia sisaruksia kohtaan tapahtuneessa kiusaamisessa. Tämä on ainoa merkittävä keholliseen olemiseen liittyvä syrjäytymisen riskitekijä koko aineistossa.

7.1.1 Syrjäytymisen riskitekijät

Seuraavaksi aineistoa käsitellään sen mukaan, miten syrjäytymisen riskitekijät ovat suhteessa ihmisen subjektiiviseen kokemukseen. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan asiat jotka ovat henkilön itsensä näkökulmasta kehon ulkopuolella, ovat myös hänen mielensä ja tajunnan ulkopuolella.

Syrjäytymisen riskitekijät voidaan esittää holistisen ihmiskäsityksen mukaan - taulukon (taulukko 9) mukaisesti, jonka avulla havainnollistetaan lähinnä eroa situationaalisen ja tajunnallisen olemisen osa-alueiden välillä. Mukana on poikkeuksena mainittuna yhden haastatellun monikansallinen ulkonäkö.

Ihmisen tajunnallinen olemisen taso käsitellään erikseen psyykkisen ja henkisen olomuotonsa kautta. Tällä viitataan Rauhalan määrittelyyn tajunnan tason psyykkis-henkiseen olemukseen. Psyykinen taso käsittää sellaiset tajunnan toiminnot jotka ovat tahdosta riippumattomia. Henkinen taso puolestaan liittyy siihen tajunnallisuuden osaan, jolla ihminen tietoisesti käsittelee suhdettaan ympäröivään maailmaan, luoden asioille merkityssuhteita. (Rauhala 2005, 64).

Situationaalinen olemisen osa-alue on taulukossa jaettu niin ikään kahteen tasoon, joilla tehdään eroa situation kohtalonomaisten ja omassa valinnassa olevien asioiden välillä (Rauhala 2005, 42). Tällä korostetaan eroa niiden olosuhdetekijöiden välillä, jotka ovat yksilöllä joko suhtautumiskysymyksiä tai omalla toiminnalla ratkaistavissa olevia asioita.

Taulukko 9: Syrjäytymisen riskitekijät holistisen ihmiskäsityksen mukaan

N1, N2, N3, N4, M1, M2	Keholli- suus	Tajunnalli- suus	Situationaalisuus
Psyykkinen / Kohtalonomainen	monikan- sallinen ulkonäkö	Kokemus huonou- desta	Epävakaat kotiolot Huonot taloudelliset puitteet Vanhempien poissalo Lasten vastuu arjessa Väkivallan uhka kotona Päihdemyönteinen ilmapiiri kotona Runsas muuttaminen Kiusatuksi joutuminen Yhteydet rikollisiin
Henkinen / Omassa valinnassa		Itsensä syyttämi- nen Kiusaajan ja höl- möilijän rooli	Haitallinen kaveripiiri Harrastustoiminnan lopettami- nen

Aineistosta pystyy edellä kuvatun mukaisesti havaitsemaan syrjäytymisen riskitekijöiden olleen kohderyhmälle erityisesti heidän elämänsä vaikuttaneita kohtalonomaisia olosuhdetekijöitä, joille he eivät ole mahtaneet mitään. Olosuhteet ovat tulleet ulkoapäin annettuna. Oman valinnan piirissä olevia syrjäytymisen riskitekijöitä ovat lähinnä kaveripiirin valintaan ja harrastustoimintaan liittyvät tekijät. Aineistosta voi päätellä kohderyhmäläisten osanneen pääosin jättää toimimatta kotiympäristöstä saatujen mallien osoittamalla tavalla, ja sukupolvien huono-osaisuuden ja ongelmien ketju tältä osin katkesi.

7.1.2 Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

Myös haastateltujen kertomuksista jäsennetyt syrjäytymiseltä suojaavat tekijät on mahdollista asettaa holistisen ihmiskäsityksen mukaiseen jäsennykseen.

Taulukossa (taulukko 10) esitetään rityisesi jakoa situationaalisen ja tajunnallisen olemisen osa-alueiden välillä. Mukana myös maininta kaikkia koskettavista perusterveyteen liittyneistä asioista.

Syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden taulukossa tehdään eroa tajunnallisuuden osa-alueen sisällä psyykkiseen ja henkiseen tasoon, ja situationaalisuuden osa-alueella kohtalomaiseen ja omassa valinnassa olevaan tasoon. Tällä tavoin pyritään osoittamaan olemisen osa-alueilta ne tekijät, joihin ihminen pystyy itse omilla ratkaisuillaan vaikuttamaan.

Taulukko 10: Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät holistisen ihmiskäsityksen mukaan

N1, N2, N3, N4, M1, M2	Kehollisuus	Tajunnallisuus	Situationaalisuus
Psyykkinen / Kohtalomainen	Perusterveys Miellyttävä ulkoinen olemus	Ulospäin suuntautuneisuus Oppimisen helpous	Hyväksynnän saaminen Riittävät puitteet kotona Sukulaiset & Naapurit Sisarukset Hyvä kohtelu kodin ulkopuolella Koulun olosuhteet Yhteiskunnan tasapuolisuus
Henkinen / Omassa valinnassa		Viisas itsenäisen ajattelu Myönteisyys Terve itsetunto Koulussa viihtyminen Tietoinen kavereiden muutokset	Työn tekeminen Vaivan näkeminen Oman ikäinen sosiaalisen seurasta Hakeutuminen hyvän kohtelun piiriin kodin ulkopuolella Tärkeät harrastukset

Tämän aineiston valossa voidaan nähdä syrjäytymiseltä suojaavien mekanismien olevan riippuvaisia tajunnallisen tason sisään kuuluvista asioista, eli siinä millä tavalla ihminen käsittelee suhdetta tilanteeseensa. Siinä missä moni syrjäytymisen riskitekijä sijoittuu ihmisen elämän olosuhteisiin, on hänellä edelleen

mahdollisuus tehdä ratkaisuja siitä millä tavalla olosuhteisiin suhtautuu, ja millä tavalla päättää toimia näiden olosuhteiden vallitessa. Lisäksi tajunnan tason riskitekijät ovat suureksi osaksi tilanteen tuottamia. Omalla päätöksellä tehdyt ratkaisut vaikuttavat takaisin tilanteen eri osa-alueella oleviin asioihin, mutta ratkaisut tehdään tajunnan osa-alueella, ja siellä muodostuvat henkilökohtaisesti tärkeät merkityssuhteet. Hyvät ja huonot.

7.2 Tahdon voima ja jäävuorimallin kerrokset

Timo Purjon mukaan tahdon voimalla on suuri merkitys yksilön maailmassa olemisen hyvyyteen (Purjo 2010, 335). Tahdon voiman merkityksen ja vaikutusmahdollisuudet kohdentuvat erityisesti tajunnallisuuden henkiseen ulottuvuuteen, sekä situationaalisen olemisen tason oman valinnan piirissä olevaan ulottuvuuteen. Purjo tarkoittaa syvimmiltään tahdon voiman liittyvän myös ihmisen sisäsyntyiseen tahtoon tehdä tarkoituksellisia asioita (Purjo 2010, 364). Näin ollen puhdas ja rehellinen tahdon voiman olemus on nähtävissä myönteisen kehityksen voimavarana.

Tahdon voimalla voidaan tietoisesti suunnata omaa suhtautumista oman elämän asioihin, ja tehdä valintoja siitä haluaako keskittää voimavaroja hyvään arvokkaaseen ja eteenpäin vievien asioiden edistämiseen, vain haluaako enemminkin häiritä ja tuhota hyvää ja kaunista.

Erityisesti aineistosta voi tulkita tahdon voiman merkitystä silloin, kun kohderyhmän jäsenet ovat ilmaisseet tehneensä elämäänsä liittyviä vahvoja tietoisia valintoja. Syrjäytymisen riskitekijöiden osalta tämä tarkoittaa aktiivista halua tehdä väärin ja kiusata muita, jotta saisi itselleen haitallisen kaveripiirin hyväksynnän. Syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden osalta puheissa kuului tavoitteiden asettaminen tulevaisuuteen, aktiivinen nuorena aloitettu töiden tekeminen rahan saamiseksi, sekä erityisesti yhden haastattelun osalta useaan kertaan korostettu tahto olla itse jotain aivan muuta kuin oma äiti on ollut.

Aineistoa on mielekästä tarkastella myös jäävuorimallin mukaisten (tajunnallisen tason, ihmisen maailmankuvan) osa-alueiden; *toimintatavat, asenteet, tunteet ja arvot* (Purjo 2010, 311) kautta. Nämä ovat kaikki kehitettävissä olevia alueita tahdon voiman ja tajunnan henkisen tason mahdollisuuksien avulla.

Nämä osa-alueet tulkitaan suhteessa Rauhalan ihmiskäsitykseen, niin että kaikki neljä tasoa sijoittuvat ihmisen tajunnallisen olemisen tason sisään.

Sekä syrjäytymisen riskitekijöitä, että suojaavia tekijöitä voidaan jäsentää jäävuorimallin mukaisille tasoille (taulukko 11 & taulukko 12). Tällä tavoin voidaan osoittaa mahdollisuuksia tiedostetusti keskittää toimenpiteitä auttamaan nimeytyissä haasteissa, sekä hahmottamaan sitä mitä kannattaa vahvistaa. Taulukoiden esimerkit ovat koosteita usean eri henkilön haastatteluista nousseista havainnoista.

Taulukko 11: Esimerkit riskitekijöiden suhteesta jäävuoren kerrokseen

TOIMINTATAVAT	omaksuttu kostamisen malli
ASENTEET	kokemus huonoudesta / itsensä syyttäminen
TUNTEET	katkeruus omaa perhettä kohtaan
ARVOT	hyväksynnän saa hakea keinolla millä hyvänsä

Eri kerrosten väliset asiat vaikuttavat toisiinsa, ja näin ollen myös muutokset yhdessä kerroksessa luovat muutoksia myös toisissa kerroksissa. Edellä mainitun arvotason sisältö tukee hyvin toimintatapojen kerroksessa olevan mallin oikeutusta. Myös esimerkin tunnetason ja asennetason kerrosten välillä on nähtävissä yhteys, jossa asennekerroksen asiat tukevat tunnetason riskipitoista sisältöä, ja toisin päin.

Taulukko 12: Esimerkit suojaavien tekijöiden suhteesta jäävuoren kerrokseen

TOIMINTATAVAT	omaksuttu toisten auttamisen malli
ASENTEET	kunnioitus toisia ihmisiä kohtaan
TUNTEET	kokemus rakastettuna olemisesta
ARVOT	kristillinen vakaumus / ihmisyyden arvostus

Syrjäytymiseltä suojaavien tekijöiden esimerkkien voidaan myös nähdä vaikuttavan toisiinsa eri jäävuorimallin kerrosten välillä. Arvokerroksen asiat ovat suorassa yhteydessä asenteisiin ja toisaalta toimintatapoihin. Tunnetason

asiat puolestaan vaikuttavat esimerkiksi toimintatapoihin. Tekijät eivät ole toisistaan irrallisia.

Edellä esitetty aineiston käsittely jäävuorimallin kerrosten avulla jää esimerkinomaiseksi, mutta auttaa ymmärtämään havaintojen sijoittumista tajunnan eri kerroksille. Lisäksi tapa ilmaista asioita korostaa eri tasojen vaikutusta toisiinsa, eli mikään ihmisen olemisen taso ei holistisen ihmiskäsityksen mukaan ole irrallinen muista tasoista. Jokainen edellä kuvattu taso voidaan vielä jakaa tajunnallisen olemisen osa-alueen psyykkisen ja henkisen olemisen ulottuvuuden kautta kahteen osaan.

Tärkein tulos aineistosta nousseiden havaintojen jäsentelystä jäävuorten kerroksiin voidaan nähdä siinä, että mikäli henkilön kohdalla yhdellä tasolla on havaittu syrjäytymisen riskitekijöitä, niitä todennäköisimmin löytyy myös toisilta tasoilta. Mikäli taas syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä on havaittu kohdistuvan yhdelle tasolle, on niitä todennäköisesti myös muilla tasoilla. Ihmisen maailmankuva todella muotoutuu useista osista, jotka vaikuttavat toisiinsa läpäisyn tajunnallisuuden eri kerroksia.

Purjon mukaan elämäntaidollisen kasvatuksen ytimessä on arvokasvatus (Purjo 2010, 185), jolloin vaikuttaminen erityisesti jäävuorimallin mukaiseen arvokerrokseen on kasvatuksen ytimessä. Muutokset arvokerroksessa tuottavat näin ollen todennäköisimmin muutoksia muissakin tajunnallisuuden kerroksissa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

8.1 Syrjäytymisen riskitekijät

Tämän tutkimuksen perusteella kohderyhmän jäsenten elämän riskitekijöihin on kuulunut useita yhteiset nimittäjiä, ja toisaalta henkilökohtaisesti toteutuneita riskitekijöitä.

Yksilötason riskitekijöissä korostuivat tarve saada kyseenalaisin keinoin hyväksyntää kavereilta, kokemukset huonoudesta, sekä syyllisyyden ja katkeavuuden tunteet liittyen huoltajien ongelmiin ja kotioloihin. Myös muihin ikätove-

reihin verrattuna erilaisuus ulkonäössä kohotti riskiä, erityisesti kiusatuksi joutumisen vuoksi. Nämä riskitekijät sijoittuvat pääosin tajunnallisen olemisen osa-alueelle, sekä psyykkiselle että henkiselle tasolle. Ulkonäkö sijoittuu kuitenkin kehollisen olemisen osa-alueelle.

Läheissuhteiden osalta riskitekijöissä korostuivat epävakaat ja yllätykselliset kotiolot, huonot taloudelliset puitteet, vanhempien poissaolo arjesta sekä siitä seurannut kohonnut lasten vastuu arjen pyörittämisestä. Kotioloihin kuului monessa perheessä myös päihdemyönteinen ilmapiiri, sekä väkivallan käyttöä ja sen uhkaa. Nämä riskitekijät sijoittuivat korostuneesti situationaalisen olemisen kohtalonomaiselle tasolle.

Yhteisöjen osalta riskitekijöinä koettiin runsas muuttuminen, ja siihen liittyvä sosiaalisten verkostojen toistuva muuttuminen. Toisena merkittävänä kokonaisuutena ilmeni kiusatuksi joutumista ikätovereiden suunnalta, toteutuen erityisesti koulun viitekehyksessä. Lisäksi elämän olosuhteisiin liittyi kontakteja rikolliseen toimintaan, joka loi osalle realistisen mahdollisuuden ajautua rikolliselle uralle. Yhteisöjen riskitekijät sijoittuvat pääosin situationaalisen olemisen kohtalonomaiselle tasolle, kuitenkin sivuten oman valinnan piirissä olevaa tasoa.

Yhteiskunnan osalta riskitekijöinä ilmeni lähinnä kokemukset koulun välinpitämättömyydestä suhteessa lasten ongelmiin, muutaman haastattelun osalta. Nämä sijoittuvat situaationaalisen olemisen kohtalonomaiselle tasolle, kuitenkin sivuten oman valinnan piirissä olevaa tasoa.

8.2 Syrjäytymiseltä suojaavat tekijät

Tämän tutkimuksen perusteella kohderyhmän jäseniä ovat riskitekijöiden taapaa suojanneet useat yhteiset nimittäjät, ja toisaalta niin ikään omat henkilökohtaiset suojatekijät.

Yksilötasolla kaikki olivat perusterveitä ja viehättävän kuvan itsestään antavia henkilöitä. Näin voi olettaa olleen myös peruskouluvaiheessa. Lisäksi jokaisen peruskunto on pysynyt tiettävästi hyvänä. Näiden tekijöiden katson kuuluvan

keholliseen olemisen tasoon. Lisäksi merkittävänä suojaavina tekijöinä yksilötasolla näen myönteisen elämänasenteen, yleisen älykkyyden, yritteliäisyyden, ahkeruuden ja päättävyyden. Nämä kuuluvat tajunnallisen olemisen tason suojatekijöihin. Valtaosin nämä sijoittuvat henkisen tajunnan olemisen tasolle.

Läheissuhteiden tasolla suojaavissa tekijöissä korostui se, miten kodeissa oli kuitenkin perusasiat suuristakin puutteista huolimatta riittävän hyvin, ja vajavaisilla taidoillaan huoltajat kuitenkin yrittivät parhaansa lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kodin arkeen kuului myös usein avustavien sukulaisten läsnäolo, sekä heihin rinnastettavat merkittävät kummit ja naapurit. Läheissuhteiden tason suojatekijät kuuluvat pääosin situationaalisen olemisen tason kohtalon omaisesti määräytyvälle alueelle.

Yhteisöjen tasolla suojatekijöinä koettiin muun muassa muuttumattomat koululuokat, sekä ylipäänsä koulussa viihtymisen. Näiden katsotaan kuuluvaksi situationaalisen olemisen tason kohtalon omaiseen osaan. Suojaavina tekijöinä koettiin lisäksi mahdollisuudet päästä kokemaan turvallista arkea ja vanhemmuutta kodin ulkopuolisissa olosuhteissa. Lisäksi hyvien ikätoveriystävien seura, yleisesti turvallisten aikuisten olemassa oleminen elämän piirissä ja harrastustoiminnot. Näiden katsotaan kuuluvan situationaalisen olemisen tason itse valittavissa olevalle alueelle.

Yhteiskunnan tasolla suojatekijöinä koettiin pääsääntöisesti kaikille tasapuoliset mahdollisuudet kouluttautua ja saada samat mahdollisuudet kuin kaikilla muillakin. Myös muut yhteiskunnalliset tukirakenteet koettiin suojaavina, kuten mahdollisuus saada taloudellista tukea sitä tarvittaessa. Näiden suojatekijöiden katsotaan sijoittuvan situationaalisen olemisen tason, kohtalon omaisesti määräytyvälle alueelle.

8.3 Pohdinta

Havainnot kertovat hyvin siitä, kuinka syrjäytymisen riskitekijöitä sisältävissä olosuhteissa kasvamisen ei automaattisesti tuota syrjäytymistä. Mikäli jollekin elämän osa-alueelle on keskittynyt haasteita, voi ihminen kuitenkin pärjätä

kohtalaisen hyvin muilla elämän osa-alueilla olevien syrjäytymistä ehkäisevien tekijöiden avulla.

Tutkimuksen tuloksissa korostuvat henkilökohtaisesti tärkeiden ihmissuhteiden merkitys syrjäytymiseltä suojaavina tekijöinä, jolloin kodeissa olevaa henkistä niukkuutta on saatu kompensoitua muilla kontakteilla. Lisäksi kodin ulkopuolisten yhteisöjen tarjoamat kasvun olosuhteet ovat luoneet tarpeellista vastapainoa kodin puutteellisille oloille.

Kohderyhmän jäsenet pärjäsivät koulussa hyvin, eivätkä joutuneet panostamaan kotona läksyjen tekemiseen. Useassa kodissa opiskelurauhaa ei olisi ollutkaan, ja kohdehenkilöiden huomion keskittyminen muissa asioissa. Mikäli kotona vallinneiden riskitekijöiden lisäksi henkilöllä olisi ollut keskittymishäiriöitä tai oppimisen haasteita, olisi koulutyössä eteneminen saattanut käydä hankalaksi tai jopa mahdottomaksi.

Kiusaamisen kohteeksi joutuneiden osalta oli nähtävissä syy-seuraussuhteena käyttäytymisen jatkumo, jossa ympäristöstä omaksuttu haitallinen käytös toistui henkilöiden omassa käytöksessä. Kiusattujen riski ryhtyä itse kiusaajiksi oli selvästi koholla. Samaa ei kuitenkaan ollut havaittavissa päihteiden käytön suhteen. Päihdemyönteisen mallin näkeminen kotona ei johtanut ongelmalliseen päihteiden käyttöön. Mallioppimisen kautta toistui nähtävästi sellaiset toiminnot, joiden avulla pystyi hankkimaan lisää arvostusta oman ikäryhmänsä jäsenistä. Kaveripiirien suurempi päihdemyönteisyys olisi voinut merkittävästi muuttaa tilanteita.

Useimpia kohderyhmäläisiä suojasi myönteinen suhtautuminen elämään, ja kyky hahmottaa keinot selvittää haasteiden keskellä. Mielen synkkyys ja elämään kielteisesti suhtautuminen olisivat voineet monen kohdalla johtaa syrjäytymiskehityksen alkuun. Kohderyhmän jäsenet näkivät ympärillään mahdollisuuksia ja osasivat tehdä niiden osalta arvokkaita ratkaisuita.

Merkittäväksi syrjäytymiseltä suojaavaksi tekijäksi voidaan lukea kohderyhmäläisten välttyminen moniongelmaisuudelta. Haasteelliset olosuhteet keskittyivät vain harvoille elämän osa-alueille, jolloin kunnossa olevien osa-alueiden suojaavuus riitti ehkäisemään syrjäytymistä.

8.4 Situaation ja tajunnallisuuden kautta vaikuttaminen

Tässä luvussa keskitytään erityisesti situaation ja tajunnallisuuden osa-alueille, tarkastellen vielä ihmisen olemisen eri osa-alueiden kautta vaikuttamisen työmuotoja (ks. Rauhala 2005, 125-198). Oleellisin huomio kannattaa nuorisotyöllisten menetelmien kehittämisen kannalta kiinnittää henkisen ja omassa valinnassa olvien tasojen havaintoihin, sekä siihen miten luodaan olosuhteita nuorten luontaiselle, oikeansuuntaiselle kasvuprosessille.

Situaation kautta ihmisen olemiseen vaikuttaminen voi tapahtua muun muassa muokkaamalla hänen elinympäristöään, esimerkiksi ympäristösuunnittelun ja arkkitehtuurin kautta (Rauhala 2005, 129). Tällöin vaikutetaan samalla suureen joukkoon ihmisiä, ja muokataan situaatiossa erityisesti kohtalon omaisesti määräytyviä asioita. Lisäksi situaatioon voidaan vaikuttaa esimerkiksi sosiaalityön kautta, jolloin pyritään myös, vaikuttamaan kohtalon omaisesti määräytyvien asioiden kulkuun (Rauhala 2005, 141). Sosiaalityön kautta vaikutetaan kuitenkin ympäristösuunnittelua enemmän yksilötason asioihin. Sosiaalityöllä tarkoitetaan nyt erityisesti kotilojen tukemista, tai perheenjäsenten eristämistä ulos omasta perheyhteisöstään. Sosiaalityöstä edellä mainitut keinot ovat usein ulkoapäin pakotettuja, ihmisen tahdosta riippumattomia.

Nuorisotyöllisestä näkökulmasta katsoen tilanteeseen vaikuttamisen keinoja on tarjota nuorille mahdollisuuksia kokoontua ja harrastaa, sekä mahdollisuus kohdata järkeviä aikuisia ohjaajia. Työssä on kasvatuksellinen, ja ennalta ehkäisevän toiminnan näkökulma. Toimintoihin osallistuminen on ihmiselle vapaaehtoisen valinnanvapauden piiriin kuuluva asia. Esimerkkinä nuorisotyöllisestä vaikuttamisesta on myös vastuuohjaajan tai muun vastuun kantajan roolin tarjoaminen nuorelle, jolloin hänen tilanteensa ilmaantuu häntä ja hänen panostaan tarvitsevia elementtejä ja muita ihmisiä. Vastuun ottaminen on nuorelle oma vapaaehtoinen päätös, jonka tehdessään nuori tarttuu mahdollisuuteen kasvaa ja kehittyä vastuun kantajana, ja mahdollisuutena kokea merkityksellisyyttä suhteessa elämän omaan piiriin.

Tajunnallisuuden kautta vaikuttamisessa kyse on käytännössä pyrkimyksessä auttaa ihmistä korjaamaan maailmankuvassaan olevia virheellisiä käsityksiä,

sekä tukea uusien merkityssuhteiden luomisessa (Rauhala 2005, 160). Esi-
 merkinä korjaavan työn piiriin kuuluvista menetelmistä ovat esimerkiksi psy-
 koterapia (Rauhala 2005, 177). Elämäntaidollis-eettinen nuorisokasvatus alku-
 peräisessä väkivaltaisen käyttäytymisen muuttamisen merkityksessään kuuluu
 erityisesti korjaavan tai vähintään puuttuvan työskentelyn piiriin. Mallin mu-
 kaan ihmisen on ensin löydettävä yhteys tajunnallisiin merkityssuhteisiinsa,
 tarvittaessa muutettava niitä, ja sen jälkeen suunnattava huomio itsen ulko-
 puoliseen maailmaan, etsien sieltä tarkoituksia (Purjo 2010, 369).

Nuorisotyössä tajunnallisuuden kautta vaikuttaminen voi olla nuorille vapaaeh-
 toinen filosofinen keskustelu, jossa etsitään vastauksia maailman olemukseen
 ja eri asioiden tarkoitukseen. Tällaisiin tarjoutuu usein mahdollisuus esimer-
 kiksi leirikoulujen, tai rippikoulun aikana. Myös jonkinlaiseen hyväntekeväi-
 syystapahtumaan osallistuminen konkreettisen tekemisen muodossa on omi-
 aan samalla tukemaan muutoksia nuorten maailmankuvassa.

Korjaavan työn menetelmät kohdistuvat holistisessa ihmiskäsityksessä sekä
 psyykkisen että henkisen tajunnan tasoon vaikuttamiseen. Nyt tämän tutki-
 muksen kautta pyrin löytämään uusia keinoja vaikuttaa lähinnä tajunnallisuus-
 den henkiseen tasoon, ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa. Nuorisotyöllisin
 keinoin voidaan vahvistaa parhaiten ihmisen omassa valinnassa olevaa hen-
 kistä puolta.

8.5 Tutkimuksen luotettavuus

Ottaen huomioon haastateltujen nykytilanteesta pitkän ajan taakse mennei-
 syyteen kohdistuvat kysymykset, sekä niiden varsin henkilökohtaisen luon-
 teen, onnistuttiin tutkimuskysymyksiin vastaamaan laajasti ja hyvin. Haastatte-
 lujen narratiivinen luonne tuki hyvin tarinan kerrontaa. Nykyhetken ja lapsuu-
 den aikaisten olosuhteiden määrittely avasi luontevan väylän haastatelluille
 kertoa tarinaa niiden väliin sijoittuvista kokemuksista.

Kokemuksista kerätyn tiedon faktuaalisuuden arviointi perustuu pääosin luot-
 tamukseen suhteessa haastateltuihin. Opinnäytetyön tekemisen aikana ei
 tehty haastattelujen oheen lisätutkimusta liittyen olosuhteiden todellisen tilan

suhteen. Tämä olisi vaatinut kohderyhmäläisten mainitsemien muiden henkilöiden haastattelua, sekä muuta paikallishistorioiden tutkimista. Tämä olisi ollut hyvin työläs prosessi, sekä vähintään joiltakin osin eettisesti ongelmallinen. Lisäksi, kun otetaan huomioon haastateltujen yleinen johdonmukaisuus kertomuksissa, voidaan olettaa narratiivien olleen luotettavia.

Tutkimuksen avulla lähdettiin hahmottamaan elementtejä, joita lisäämällä voitaisiin kehittää nuorisotyötä, erityisesti syrjäytymistä ennalta ehkäisevään työskentelyyn liittyen. Lisäksi tavoitteena on ollut tarjota nuorisoalan ammattilaisille mahdollisuus kurkistaa näkyvissä olevan nuorten olemisen taakse, kokemusten eri näkökulmien puolelle. Vastauksia ja materiaalia voidaan katsoa löytyneen haluttuihin asioihin, ja pohdinnoissa käsittelemättömän materiaalin osan avulla pystytään vielä kehittämään uusia ratkaisuita nuorisoalan toimenpiteiden kehittämiseksi. Tulosluku oli järkevää pitää laajana, jottei laajasta aineistosta valuisi hukkaan tärkeitä havaintoja.

Narratiiviseen ja laadulliseen tutkimukseen kuuluu oleellisesti, että tutkija itse tekee prosessin aikana rajauksia kiinnostuksen kohteista sekä analyysin toteuttamisesta. Lisäksi tulokset ovat aina tutkijan tulkintoja asiasta, eikä absoluuttisia totuuksia pysty edes määrittelemään. Narratiivinen tutkimus ottaa lähtökohdaksi kertojan näkökulman (Erkkilä 2006, 198). Tutkija pyrkii narratiivien avulla luomaan kuvan tutkittavasta ilmiöstä, mutta ei pyri selittämään sitä kokonaan. Koska tutkijan rooli aineiston keräämisessä ja analyysissä on tämän opinnäytetyön osalta hyvin merkittävä, tulee tutkimuksen luotettavuutta ajatella sen kautta, onko tutkija itsessään luotettava. Laadulliseen tutkimukseen kriittisesti suhtautuen voidaan syyttää tutkimuksen tulosten olevan tutkijan keksimiä, pohjautuen mielikuvitukseen ja inspiraatioon (Puusa 2011, 116). Tämän opinnäytetyön osalta kukaan muu ei tunne prosessia yhtä hyvin, eikä ole käynyt siinä esille nousseita narratiiveja läpi yhtä monta kertaa. Näin ajatellen tutkija on ollut todennäköisesti luotettavin mahdollinen aineiston käsitteijä, kuitenkin joutuen käyttämään omaa harkintaa.

Tutkimuksen haastattelut on tehty ja dokumentoitu huolellisesti, ja aineiston käsittelyprosessi on johdonmukainen. Luotettavuuden osalta yhtenä riskitekijänä voidaan kuitenkin pitää prosessin pitkää ajallista kestoa. Tutkimusaineiston käsittely valmistui yli vuoden päästä viimeisen haastattelun tekemisestä,

jolloin kaikki pienet yksityiskohdat itse haastattelutilanteeseen liittyen eivät enää ole tarkasti muistissa. Useaan kertaan samaa aineistoa läpi käydessä tehdyt valinnat ja rajaukset voivat täten perustua vain osaan tärkeäksi luokiteltavista vaihtoehtoista.

Tutkimuksen alkuvaiheessa haastattelun runko luotiin jäsentämään syrjäytymisen riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä neljän olosuhdetason mukaisesti. Sama jaottelu ohjasi prosessia myös aineiston jäsentämisen vaiheessa. Analyysin viimeisessä vaiheessa kuitenkin nojataan eri taustateoriaan, huomioiden holistisen ihmiskäsityksen. Kaksi aineiston analyysissä käytettyä lähestymistapaa sopivat hyvin yhteen, mutta on toisaalta voinut haitata oleellisen sisällön tavoittamisessa. Ratkaisu usean eri jäsennysmallin ristiin käyttämisestä on kuitenkin ollut lopputuloksen syntymisen kannalta perusteltua.

Tutkimuksen tulokset ovat kuvaus ilmiöstä kuuden henkilön kokemusten osalta. Nämä kuusi henkilöä edustavat vain pientä osaa niistä henkilöistä jotka olisivat sopineet tutkimukseen. Aineistoon suhtautuminen on toteutunut enemmän näytänäkökulmasta kuin faktanäkökulmasta (ks. Puusa 2011, 118). Mikäli tutkimus toteutettaisiin kokonaan eri kohdehenkilöitä haastatellen, olisi kuitenkin odotettavissa ainakin osittain samankaltaisten tulosten syntymistä. Tätä väitettä tukee käsitys siitä miten erilaiset sosiaaliset ryhmät ja arjen sujuvuus vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin, sekä tieto siitä, että ihmisen oleminen maailmassa on pääpiirteissään aina samoihin lainalaisuuksiin. Tulosten siirrettävyyttä tukee myös havainnot siitä, kuinka samankaltaisia tekijöitä haastattelujen tarinoista keskenään löytyi, vaikka kohdejoukon lopullisessa valinnassa toimittiin suuren hajonnan periaatteella.

8.6 Jatkotutkimus- ja kehittämisehdotukset

Kohdejoukon luonteen vuoksi ei nyt keskitytty korjaavan työn piiriin kuuluvien kehittämiskohteiden määrittelyyn. Jotta vastaavissa tilanteissa kasvaville nuorille pystytään tarjoamaan tukea, pitää kyseessä olla luonteeltaan ennaltaehkäisevän, tai ennakoiden puuttuvan työn mallit. Sellaisten elementtien pariin pääseminen, jota varten ei tarvitse olla mitään havaittua ongelmaa. Usealla kohdejoukon henkilöllä lähipiiriin kuuluneiden henkilöiden lisäksi ei välttämättä tiedetty olosuhteiden haasteista.

Ennaltaehkäisevän työn luonteeseen kuuluu, että tehdään asioita silloin kun asiat tuntuisivat olevan vielä muutenkin hyvin. Tuetaan niitä tekijöitä jotka kiinnittävät ihmistä hänelle tärkeisiin ryhmiin, tärkeään tekemiseen sekä yhteiskuntaan. Tehdään työtä silloin kun ongelmia ei vielä ole havaittu. Toimenpiteiden tulee olla avoimia kaikille, eivätkä ne saa olla osallistujia ikävällä tavalla leimaavia.

Tässä pohdinnassa on hyvä kuvata myös jo valmiiksi hyvin toimivia käytäntöjä, joita ei saa ajaa alas tai merkittävästi muuttaa. Niitä ovat erityisesti:

1. Suomalainen peruskoulujärjestelmä.
2. Perinteinen nuorten oman aktiivisuuden mahdollistava nuorisotyö, myös koulujen sisällä tapahtuva toiminta.
3. Mahdollisuus aidosti tehdä töitä ja perustaa oma yritys nuorella iällä (viimeistään 13-vuotiaana).
4. Sosiaalieläiset vähävaraisille perheille.
5. Mahdollisuus maksuttomien palvelujen, kuten kirjaston käyttöön.

Uusia kehittämisen kohteita ovat toiminnot joissa pääsee aidosti kohtaamaan turvallisia aikuisia ihmisiä. Parhaimmillaan nämä ovat täydelliseen vapaaehtoisuuteen pohjautuvia, kansalaistoiminnallisia ratkaisuita joissa aikuinen ihminen omasta innostuksestaan käsin on nuorten käytettävissä.

6. Yhteisöalat, joissa aikuiset tarjoavat mahdollisuuden ruokailuun, läksyjen tekoon ja aitoon kohtaamiseen.
7. Virtuaaliset kokoushuoneet, joihin kuka tahansa voi tulla viettämään aikaa ja keskustelemaan.
8. Kannustava järjestelmä aikuisille toimia kansalaisjärjestöissä, tarjoten mahdollisuuden jakaa osaamistaan nuorille ilman pelkoa esimerkiksi työttömyysturvansa menettämisestä.
9. Jatkuva kampanja, jossa kehoitetaan aikuisia olemaan rakentavia ja läsnäolevia myös lastensa kavereille.
10. Lisää kiireetöntä ja moniammatillista aikuisresurssia sellaisiin paikkoihin joissa nuoria kokoontuu (esimerkiksi talonmiehet, koulun keittäjät, pedagogiset taksikuskit, katupartiot, jne ...).

Yksi merkittävä kehittämisen kohde on omaehtoisen toiminnan laaja mahdollistaminen koulupäivän sisällä ja ajallisesti päivän ympärillä. Tämän merkitys korostuu tavoitteellisen harrastamisen mahdollistumisen kautta, sekä luontevana pakopaikkana kiusaajilta.

11. Koulun musiikkiluokka, kirjasto tai ATK-luokka yksinkertaisesti käytettävissä ennen koulun alkamista ja välitunneilla.
12. Useita oppilaskunnan huoneen kaltaisia tiloja, joissa usean eri henkilöt oppilaat pääsevät luontaiseen kontaktiin toistensa kanssa, ilman kiusatuksi tulemisen pelkoa.
13. Lupa olla sisätiloissa ilman jatkuvaa aikuisten valvontaa, lupa esimerkiksi tehdä näennäisesti koulutehtäviä.

Prosessin aikana nousi lisäksi esille selkeä jatkotutkimuksen aihe, johon olisi jo nyt ollut kiinnostavaa keskittyä tämän tutkimuksen aikana.

14. Sisarustutkimus, jossa tutkitaan eroavaisuuksia saman perheen jäsenten kokemuksista syrjäytymisestä (tämän tutkimuksen henkilöistä usealla oli sisaruksia, joista osalla elämä on edennyt niin että syrjäytymisen kriteerit täyttyvät).

Tutkimuksen myötä pystyttäisiin tätä opinnäytetyötä paremmin paikallistamaan henkilötasolla toisistaan erottavia merkityksellisiä tekijöitä, kun nuorilla on keskenään yhteisiä olosuhteita, mutta omat eronsa.

8.7 Tahdon voima

Nuorisotyössä usein kohtaa nuoria jotka sanovat voivansa tehdä juuri niin kuin tahtovat. He ovat siinä usein oikeassa, mutta läheskään aina he eivät vakuuta muita siitä, miten tarkkaan he tietävät mitä kannattaa tahtoa. Tämän tutkimuksen tekijä on yli kymmenen vuoden ajan melko systemaattisesti asiaa tilanteen tullen nuorilta kysynyt, ja monesti jäänyt ilman vastausta.

Kyseessä on omalla tavallaan koko elämän mittainen arvoitus, johon ei ole helppoa uskaltaa määritellä yksiselitteisiä vastauksia. Myös olosuhteet ihmisillä muuttuvat, jolloin liiat tarkkaan määritellyt tahtomisen kohteet voivat menettää ajankohtaisuutensa. Tärkeintä olisi pysähtyä aika ajoin asian äärelle, antaa mahdollisuus nuorelle kokea se, miten joka tapauksessa hänen luotetaan pystyvän saavuttamaan sen mitä tahtoo, ja antaa mahdollisuus keksiä omat arvokkaat tahdon kohteet.

Purjo viittaa tahdon voimalla vastuulliseen tahdon käyttämiseen, ja ihmisen tahtoon kohti tarkoituksia (Purjo 2010, 238). Tässä opinnäytetyössä sitä käsitellään lähinnä motivaation lähteenä tehdä joko tarkkaan harkittuja tai harkitsemattomia päätöksiä ja tekoja. Tämä aihe muodostaa opinnäytteen loppuun vielä yhden, erikseen osoitetun kehittämiskohteen.

15. Kehittämistyö harjoitusten ja toimintakulttuurin luomisen muodossa yhden kysymyksen avulla; *Mitä ihmisen kannattaa tahtoa?*

Aihe voisi hyvin olla, vaikka nuorten omaehtoisten kokoontumisten vakioaiheena. Kysymys ei tunnu vanhenevan koskaan.

Opinnäytetyön tutkimuksen raportti päättyy vielä vastaamalla kysymykseen tehtyjen havaintojen pohjalta. Kysymys ei alun perin ollut tutkimuksen kiinnostuksen kohteena, mutta se on arvoitus, jota on työnteon ohessa pyritty nuorten kanssa ratkaisemaan jo pitkään.

Pohdinnan jokainen voi jokainen kyseenalaistaa, ja luoda itse omat paremmat vastauksensa. Se on jopa oikein toivottavaa. Ajatuksien pitää päästä liikkeelle henkilökohtaisissa pohdinnoissa.

Näitä asioita ihmisen kannattaa tahtoa:

- a) Asioita joiden voi myöhemmin kokea olleen hyvin.
- b) Kykyä hahmottaa tulevaisuudessa itselleen isoja päämääriä.
- c) Turvallisten aikuisten ihmisten seuraa.
- d) Mahdollisuutta panostaa aikaa ja vaivaa tärkeiden asioiden vuoksi.

- e) Ystäviä joiden kanssa voi olla aidosti oma itsensä.
- f) Kykyä nähdä asiat ennemmin mahdollisuuksina kuin uhkina.
- g) Turvallisia ja pysyviä arkielämän olosuhteita.
- h) Lämmintä ja terveellistä ruokaa.

Lisäksi pitää uskoa siihen, että aina on toivoa jäljellä. Niin haastavia nuoruuden tai aikuisuuden olosuhteita ei olekaan, etteikö niistä pystyisi raivaamaan tietä kohti menestystä ja parempia aikoja.

*Vaikka suunta välillä hukkuisi
ei pidä unohtaa soutaa*

LÄHTEET

- Aaltonen S., Berg P. & Ikäheimo S. 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisuja 84. PDF-dokumentti. Saatavilla: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> [viitattu 4.2.2016].
- Aaltonen S & Berg P. 2015. Nuorten ja palveluntarjoajien kohtaamiset. Teoksessa Aaltonen S., Berg P. & Ikäheimo S. 2015. Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto. 41-127. PDF-dokumentti. Saatavilla: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> [viitattu 15.4.2018].
- Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Uudistettu 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Erkkilä R. 2006. Narratiivien kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula J. & Latomaa T. (toim.). Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. 2. painos. Helsinki: Dialogia oy. 195-226.
- Erkko A & Hannukkala M. 2015. Mielenterveys voimaksi. 3. painos. Suomen mielenterveysseura. Esa Print Oy.
- Hartikainen E. 2016. Keskustelun keskellä syrjä: syrjäseutukeskustelu Suomessa vuodesta 1945. Teoksessa Armila P., Halonen T. & Käyhkö M. (toim.) Reunamerkitöjä hylkysyrjästä. Nuorisotutkimusverkosto. 21-40. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkitoja_hylkysyrjasta.pdf [viitattu 15.4.2018].
- Ikäheimo S. 2015. Syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten terveyspalvelujen käyttö ja kustannukset. Teoksessa Aaltonen S., Berg P. & Ikäheimo S. 2015. Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto. PDF-julkaisu. Saatavilla: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> [viitattu 14.4.2018].
- Kanttonen H. 2015. Fanittaminen näkökulmana nuorten tukemiseen. Teoksessa Häkli J., Kallio K. & Korkiamäki R. (toim.) 2015. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto. PDF-dokumentti. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf [viitattu 14.4.2018].
- Häkli J., Kallio K. & Korkiamäki R. (toim.) 2015. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto. PDF-dokumentti. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf [viitattu 14.4.2018].

Kestilä L., Kauppinen T. & Karvonen S. 2016. Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Myllyniemi S. (toim.) 2016. Arjen jäljillä – Nuorisobarometri 2015, Nuorisotutkimusseura. 114-134, PDF-julkaisu. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf [viitattu 4.2.2016].

Kohonen E. 2011. Narratiivisuus – vähän hyödynnetty lähestymistapa kauppatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Puusa A. & Juuti P. (toim.). Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint.

Käyhkö M. 2016. Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa Armila P., Halonen T. & Käyhkö M. (toim.) Reunamerkitöjä hylkysyrjästä. Nuorisotutkimusverkosto. 74-96. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkitoja_hylkysyrjasta.pdf [viitattu 15.4.2018].

Leinonen T. 2012. Nuorten koulutuksen keskeytyminen ja sen hinta. Sosiaali-kehitys Oy. Opit käyttöön -hanke. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.josna.fi/application/files/5114/8931/4800/Nuorten_syrjailytymisen_kustannukset.pdf [viitattu 14.4.2018].

Lindström J. 2018. Nuorten työllisyystilanne näyttää nyt hyvältä. Työ- ja elinkeinoministeriö. Blogi. 9.2.2018. Saatavilla: <http://tem.fi/blogi/-/blogs/nuorten-tyollisyystilanne-nayttaa-nyt-hyvalta> [viitattu 14.4.2018].

Lämsä A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä – lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Oulu. PDF-Dokumentti. Saatavilla: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf> [viitattu 12.5.2018].

Moring-Itkonen T., Heino J., Hento M., Karjalainen A-L., Leivo T. & Pihlgren M. 2017. Runsas muuttaminen aiheuttaa nuorille juurettomuutta. *Talentia -lehti*. 22.8.2017. Verkko-lehti. Saatavilla: <https://www.talentia-lehti.fi/runsas-muuttaminen-aiheuttaa-nuorille-juurettomuutta/> [viitattu 15.4.2018].

Myllynen K. 2013. Oppimisvaikeudet nuorten syrjäytymisen osana: kohti kykyjen löytämistä ja ammatinvalintaa. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 4/2013. WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://bulletin.nmi.fi/article/oppimisvaikeudet-nuorten-syrjailytymisen-osana-kohti-kykyjen-loytamista-ja-ammatinvalintaa/> [viitattu 15.4.2018].

Myllyniemi S. (toim.) 2015. Ihmisarvoinen nuoruus – Nuorisobarometri 2014, Nuorisotutkimusseura. PDF-julkaisu. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf [viitattu 14.4.2018].

Myllyniemi S. (toim.) 2016. Arjen jäljillä – Nuorisobarometri 2015, Nuorisotutkimusseura. PDF-julkaisu. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf [viitattu 4.2.2016].

Myllyniemi S. (toim.) 2017. Katse tulevaisuudessa – nuorisobarometri 2016. Nuorisotutkimusseura. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf [viitattu 14.4.2018].

Pekkarinen E. & Myllyniemi S. (toim.) Opin polut ja pientareet - Nuorisobarometri 2017, Nuorisotutkimusseura. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf [viitattu 14.4.2018].

Penttinen P. 2013, Työelämäsuhde ja syrjäytyminen. Teoksessa Penttinen P. & Ronkainen J. (toim.) Itä-Suomen nuorisopuntari – Katsaus nuorten hyvinvointiin Itä-Suomen maakunnissa 2010-2012. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Tutkimuksia ja raportteja 81. 51 – 65, PDF-dokumentti. Saatavilla: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63282/URNISBN9789515883803.pdf?sequence=1> [viitattu 14.4.2018].

Perttula J. 2006. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula J. & Latomaa T. (toim.). Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. 115-157. Vantaa: Dark oy.

Pulkkinen J., Rautapuro J. & Välijärvi J. 2018. Kaikki hyvin? Suomalaisnuorten hyvinvointi Nuorisobarometrin ja Pisa-tutkimusten tulosten valossa. Teoksessa Pekkarinen E. & Myllyniemi S. (toim.) Opin polut ja pientareet - Nuorisobarometri 2017, Nuorisotutkimusseura, 121-130. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf [viitattu 14.4.2018].

Purjo T. 2010. Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen. Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavilla: <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66689/978-951-44-8267-0.pdf?sequence=1> [viitattu 28.4.2018].

Puusa A. & Juuti P. 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa: Puusa A. & Juuti P. (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint.

Puusa A. 2011. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa: Puusa A. & Juuti P. (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint.

Rantala I. 2006. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevät hankkeet Tampereen seudulla. Licensiaattitutkimus. Tampereen yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/76417/lisuri00038.pdf?sequence=1> [viitattu 12.5.2018].

Rauhala L. 2015. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Raunio K. 2006. Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaa-jakoski: Gummerus Oy.

Rönkä A. 1992. Nuorten aikuisten sosiaalinen selviytyminen: katsaus kirjalli-suuteen, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitoksen julkaisuja 319.

Rönkä A. 1999. Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen -ongel-mien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa Kuorelahti M. & Viitanen R. (toim.) 1999. Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäyty-misen riskit ja selviytymiskeinot. Nuorisosiain neuvottelukunta. PDF-doku-mentti. Saatavilla: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/13holtit-tomasta_hallittuun.pdf [viitattu 12.5.2018].

Saari J. 2010. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.

Seppälä U. Syrjäytymisen syyt ja seuraukset Suomessa. WWW-dokumentti. Saatavilla: <http://docplayer.fi/216570-Syrjaytymisen-syyt-ja-seuraukset-suomessa.html> [viitattu 15.4.2018].

Syrjäytyneet nuoret eivät hanki lapsia. 2018. Pääkirjoitus Etelä-Suomen sano-missa 12.4.2018. WWW-lähde. Saatavilla: <https://www.ess.fi/Mielipide/paakir-joitukset/art2450661> [viitattu 12.5.2018].

Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteiset palvelut. 2005. Sosiaali- ja terveys-ministeriön esitteitä 2005:7. PDF-dokumentti. Saatavilla: <https://julkaisut.valtio-neuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70009/Es200507.pdf?sequence=1> [viitattu 15.4.2018].

Tuomi T. & Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uu-distettu laitos. Helsinki: Tammi.

Työttömyysasteet sukupuolen ja iän mukaan 2017/02-2018/02. Päivitetty 20.3.2018 Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/tyti/2018/02/tyti_2018_02_2018-03-20_tau_016_fi.html [viitattu 14.4.2018].

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2017-2019. 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavilla: <http://minedu.fi/docu-ments/1410845/4274093/VANUPO+FI+2017+final.pdf/92502e8e-0cd0-40f0-b097-5ef39e1d529f> [viitattu 14.4.2018].

Vähä-Vahe S. 2014. Nuoret työn ja koulutuksen ulkopuolella – syrjäytynei-täkö? Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95766/GRADU-1403508599.pdf?sequence=1> [viitattu 12.5.2018].

Väänänen R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lap-sen psyykkiselle hyvinvoinnille. Itä-Suomen yliopisto. PDF-dokumentti. Saata-villa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1271-8/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf [viitattu 14.4.2018].

Haastateltavien etsiminen ja valitseminen

17.10.2016

HAASTAVA NUORUUS - Tutkimus syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä

Tarkoituksena on etsiä sopivia haastateltavia sosiaalisen median kautta. Käytännössä tämä tarkoittaa ensisijaisesti viestin jakamista Facebookissa sekä mahdollisesti myös muissa sosiaalisen median kanavissa. Henkilökohtaisella Facebook-tilillä on 496 kaveria (17.10.2016 tilanne), joista moni on iältään kohderyhmään sopiva ja mahdollisesti usean lähipiiriin kuuluu sopivia henkilöitä.

--- --- jaettava viesti alkaa --- ---

Hei kaikille!

Olen parhaillaan tekemässä YAMK / Master School – opintojen opinnäytetyötä jossa tutkin nuoruusikään liittyviä syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä. Tarvitsen haastateltavaksi pienen joukon nyt jo yli 25-vuotiaita henkilöitä jotka ovat lapsena eläneet syrjäytymiskehitystä tukevilla olosuhteissa mutta eivät kuitenkaan koe syrjäytyneensä. Jos sinä olet etsimäni henkilö tai tunnet jonkun joka voisi olla halukas tulemaan mukaan tutkimukseen, laita yksityisviesti minulle ☺ ... kerron sitten lisää.

--- --- jaettava viesti loppuu --- ---

Lisäspeksejä aiheesta: Kun henkilö ottaa yhteyttä yksityisviestillä, täsmennän hakukriteereitä mainituilla asioilla. Listaustoimii myös "cheklistinä" haastattelun alussa, parhaimmillaan keventää tunnelmaa ja avaa dialogille sellaisen uran jossa molemmat osapuolet voivat kokea olevansa oikealla asialla.

a) ikävaihe ja tausta jota tarkoitan

- peruskouluikäinen (noin 7-16 vuotiaana koettu)
- syrjäytymistä tukevat olosuhteet toteutuneet ainakin osan ikävaiheesta

syrjäytymiskehitystä tukevat olosuhteet lapsuudenkodissa (Kestilä, ym. 2015 s. 117 - 133)

- taloudelliset ongelmat
- toistuva työttömyys
- vakavat riitasuhteet perheissä
- vanhempien ero
- alkoholiongelmat sekä
- isän tai äidin mielenterveysongelmat

b) määrite sille että ei ole syrjäytynyt

- päässyt elämässä eteenpäin (koulutus, työ, jne. ...)
- ei ole pudonnut yhteiskunnan elätettäväksi
- välttynyt merkittävilta mielenterveysongelmilta
- ei koe itseään syrjäytyneeksi

Lopulta haastateltavat valitaan ensisijaisesti ns. "suurimman vaihtelun otannalla" (miehiä ja naisia, eri-ikäisiä, jne.), tai toissijaisesti ne henkilöt jotka ylipäänsä suostuvat haastatteluun (mikäli halukkaita on vain vähän)

Haastattelurunko

17.10.2016

HAASTAVA NUORUUS - Tutkimus syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä

Haastattelut ovat teemahaastatteluja jotka rakentuvat kolmen eri osan mukaan. Rakenne ei ole tarkoitettu tiukaksi ja osat voivat myös toteutua päällekkäin ja lomittain. Haastattelut ovat kvalitatiivisia ja ne toteutetaan narratiivisen kokemuksen tutkimisen metodein.

Yksittäinen haastattelu on kestoaltaan noin 1,5-2 tuntia ja ne toteutetaan yksilöhaastatteluina.

Tarvittaessa haastateltavan kanssa täydennetään teemoja sosiaalista mediaa hyödyntämällä.

Haastattelujen eteneminen:

(n. 30min)

OSA1: Kehyskertomus (pyritään vapaaseen kerrontaan)

- Kuvaile elämäsi tällä hetkellä
  - a) Mikä on hyvin?
  - b) Mikä on huonosti?
- Kerro elämästäsi peruskouluikäisenä
  - a) Mikä oli hyvin?
  - b) Mikä oli huonosti?
- Mitkä asiat ovat olleet sinulle merkityksellistä?
- Mitkä ovat olleet elämäsi käännekohtia?

OSA2: Syventyminen (keskustelun kulkua ohjataan alkua pidemmälle) (n. 30min)

- kysytään lisää aiheista jotka nousevat esille kehyskertomuksesta
- erityisesti keskitytään
  - ➔ Merkitykselliset asiat peruskouluikäisenä
  - ➔ Elämän käännekohdat, mikä merkitys näillä on ollut koko elämän kannalta?

OSA3: Tutkimusteematyö (tarvittaessa)

(n. 30min)

- PÄÄKYSYMYKSET; Millaisten tekijöiden syrjäytymisen riskiryhmään nuorena kuuluneet nuoret katsovat suojanneen itseään syrjäytymiseltä?
- Mitkä asiat koet suojanneet sinua syrjäytymiseltä, liittyen:
  - a) yksilöön?
  - b) lähisuhteisiin?
  - c) yhteisöön?
  - d) yhteiskuntaan?

Osien merkitys on se että vapaalle kerronnalle annetaan eniten tilaa, ja mahdollisesti se kantaa läpi koko haastattelun. Seuraaviin osiin siirrytään tilanteen niin salliessa ja siinä tapauksessa jos haastattelun pääkysymyksiin kaivataan syvemmälle meneviä vastauksia.

Jokainen osa kestää lähtökohtaisesti 30min ajan. Haastattelun aikana voidaan pitää taukoja jos tilanne näyttää sitä tarvitsevan edetäkseen.